

ОДБРАНА

Интервју

Пуковник Петар Ђорнаков
начелник Управе за обуку
и доктрину

ИЗАЗОВ НОВИХ РИЗИКА

Тема

Цивилна лица у систему одбране

КВАЛИТЕТ ЈЕ МЕРИЛО

Специјални прилог

АРСЕНАЛ 4
САВРЕМЕНО НАОРУЖАЊЕ

Они се буде са Србијом

Јована и Срђан

ЈУТАРЊИ ПРОГРАМ

ПРВИ ПРОГРАМ РТС, СВАКОГ ДАНА У 06.05

ВАШЕ ПРАВО ДА ЗНАТЕ СВЕ

www.rts.co.yu

- ▶ **UBB IMA POTPISANE UGOVORE SA MINISTARSTVOM ODBRANE I FONDOM SOVO**
- ▶ **ISPLATA ZARADA PRIPADNICIMA VOJSKE, KAO I ISPLATA PENZIJA VOJNIM PENZIONERIMA**
- ▶ **TEKUĆI RAČUNI**
- ▶ **POTROŠAČKI I GOTOVINSKI KREDITI BEZ ŽIRANATA, DO 10.000 EUR, DO 84 MESECA**
- ▶ **TRAJNI NALOG (UPLATE KOMUNALNIH USLUGA, REDOVNIH NAKNADA I SL.)**
- ▶ **E-BANKING**
- ▶ **PLATNE KARTICE (DINACARD - DEBITNA KREDITNA, DINERSCLUB INTERNATIONAL, USKORO VISA)**

**STALNO ZAPOSLENE
PENZIONERE**

UBB
UNIVERZAL BANKA A.D.
BEOGRAD

www.ubbad.co.yu

FILIJALA BEOGRAD Maksima Gorkog 73; 011/344-0347; 344-1447; 27. marta 60; 011/322-9359; 324-7523; Francuska 29; 302-2840; 302-2838; Francuska 11; 202-2655; 202-2653; Rableova 3, Mirijevo; 011/342-4788; 22.oktobra 7, **Zemun**; 011/260-5465; 269-5087; Gospodska 20, **Zemun**; 011/202-2755; Blagoja Parovića 19a, Banovo Brdo; 011/354-7793; "Tempo" Autoput I, N. Beograd; 011/209-1391; 209-1392; "Maxi" Nikole Ribarića 3, Nova Galenika; 011/302-2914; Vlade Aksentijevića 3, **Obrenovac**; 011/872-1545; Kralja Petra I Karadorđevića 84, **Nova Pazova**; 022/333-157; 335-769; **FILIJALA VRANJE** S.Prvovenčanog 101; 017/24-811; **FILIJALA KRUŠEVAC** Vece Korčagina 23; 037/27-189; 444-073; **FILIJALA GORNJI MILANOVAC** Karadorđeva 20; 032/720-130; 720-131; **FILIJALA ŠABAC** Masarikova 16; 015/345-556; 345-557; **FILIJALA ZA VOJVODINU** Bul. oslobođenja 78, **Novi Sad**; 021/472-1008; 472-1009; "Tempo", Tekeljinina bb zona 3/sever, **Novi Sad**; 021/480-2528; Glavna 137, **Ruma**; 022/430-651; 430-902; Bul. Kralja A. I Karadorđevića 22, **Zrenjanin**; 023/365-92; 365-93; Braće Radića 3, **Subotica**; 024/559-300; 671-800; Lenjinova 2, **Kula**; 025/722-444; 723-315; **FILIJALA NIŠ** Voždova 10, **Niš**; 018/253-175; 253-169; Jug Bogdanova 31, **Prokuplje**; 027/329-053; 321-031; **FILIJALA UŽICE** Dimitrija Tucovića 131, **Užice**; tel: 031/516-333; Jugoslovenske armije 1, **Lučani**; tel: 032/819-180; Trg slobode 3, **Požega**; tel: 031/816-258; Milenka Topalovića 1, **Bajina Bašta**; tel: 031/861-080; Karadorđeva 48, **Kosjerić**; tel: 031/882-160; 883-566; **FILIJALA LESKOVAC** Bul. oslobođenja 53, **Leskovac**; tel: 016/232-030; 232-031; Stojana Ljubića bb, **Bojnik**; tel: 016/821-190; 29. novembra bb, **Grdelica**; tel: 016/831-878; **FILIJALA PANČEVO** Vojvode P. Bojovića 2; tel: 013/300-705; **FILIJALA LAZAREVAC** Karadorđeva 45, **Lazarevac**; tel: 011/812-9701; Dr. Pantića 66, **Valjevo**; tel: 014/233-085; 295-521; **FILIJALA VRŠAC** Dvorska 2; tel: 013/838-026; 838-069; **FILIJALA ČUPRIJA** Karadorđeva 6; tel: 035/475-591; 475-592; **FILIJALA KRALJEVO** Toplice Milana 11; tel: 036/312-908; 312-910; 312-900.

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

"Одбрана" наставља традиције "Ратника",
чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар "ОДБРАНА"
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Душан Мариновић (деск)
Драгана Марковић (специјални прилози)

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник фрегате,
Душан Глишић (интернет), Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
др Зоран Миладиновић, потпуковник (дописник из Ниша),
Александар Петровић, потпоручник,
Владимир Почуч, капетан I класе (одбрана),
Сања Савић, Мира Шведић (техника)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, др Славиша Влацић,
Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковски, Предраг Милићевић,
Миљан Милкић, Кршман Милошевић,
др Милан Милошевић, др Александар Мутавић,
Благоје Ничић, Никола Остојић, Никола Оташ,
Будимир М. Попадић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевић
(технички уредници), Весна Јовановић

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Попадић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-104; 3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241-257; 23-808
Секретар редакције 3241-363; 23-078
Редакција 2682-937; 23-810; 3201-576; 23-576
Прелом 3240-019; 23-583
Дописништво Ниш 018 /509-481; 21-481
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.yu
redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ "Одбрана"

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа "ПОЛИТИКА" АД, Београд, Македонска 29

ЦИП – Каталогизација у публикацији

Народне библиотеке Србије
ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

"Одбрана" је члан
Европског удружења војних новинара

Снимко Игор САЛИНГЕР

16

64

САДРЖАЈ

ИНТЕРВЈУ

Пуковник Петар Ђорнаков, начелник Управе за обуку
и доктрину (Ј-7) Генералштаба Војске Србије

ИЗАЗОВ НОВИХ РИЗИКА

8

Per aspera

СТАРИ ЛИМ

11

ТЕМА

Цивилна лица у систему одбране

КВАЛИТЕТ ЈЕ МЕРИЛО

12

ОДБРАНА

Друга бригада Копнене војске

ОД ДРИНЕ ДО ВЕЛИКЕ МОРАВЕ

16

Студенти Смера пешадије Војне академије
на полигону "Међа"

ГАЂАЊА ИЗ БОРБЕНИХ ВОЗИЛА

19

Српски војни лекари на вежби НАТО у Норвешкој

ХИРУРЗИ У ПОЛАРНОМ КРУГУ

20

Малокалибарско оружје и лако наоружање

СКРИВЕНА ОПАСНОСТ

24

Завештање органа

ДАР ЖИВОТА ВРЕДАН

27

ПРИЛОГ

АРСЕНАЛ

31

ДРУШТВО

Биометрија и људска права

ЗА ЖИВОТ БЕЗ ЖИГА

55

72

ЕТОС

Значајан сегмент реформе Војске Србије јесте, без сумње, и реформа система обуке. Суштина тог процеса јесте у успостављању новог институционалног оквира за обуку формирањем оперативних видовских команди, Команде за обуку и центара у којима ће се она изводити, те у дефинисању потпуно нове доктрине и успостављању новог система управљања обуком, вредновања и оцењивања оспособљености војника, старешина и јединица.

Тежиште оспособљавања преноси се са обуке појединца на обуку јединица за конкретне задатке, а битно ће се променити и улога подофицира у том процесу, који су одговорни за индивидуалну и тимску обуку војника. Самосталност, а самим тим и одговорност командира и команданата за обуку јединице доћи ће, такође, до пуно изражаја.

Реч је, дакле, о целовитом и конзистентном систему, који треба да буде у складу са мисијама и задацима модерне, професионалне војске, од које се тражи да на прави начин одговори савременим безбедносним изазовима.

Као узор за систем обуке Војске Србије послужио је систем изграђен у оквиру НАТО, који је референтан и за многе друге земље, иако нису чланице Алијансе. То, наравно, не искључује могућност да се у систем обуке уграде домаћа искуства и специфичности.

Међутим, највећи изазов у реформи систему обуке припадника наше војске, према речима пуковника Петра Ђорнакова, начелника Управе за обуку и доктрину, биће изградња етоса професионалног војника, који се битно разликује од етоса војника на одслужењу војног рока, односно промена схватања пожељних особина и карактера професионалног војника.

Врхунско оспособљавање професионалних војника, с једне стране, и с друге стране њихово неадекватно или чак ненаменско ангажовање после обуке, мора се признати, представља слабост система, што потврђују и искуства других земаља које су прошле кроз процес професионализације војске.

Пракса да се професионални војници користе као лако доступна и јефтина радна снага за извршавање бројних задатака за које систем нема ресурсе, убудуће је недопустива јер крајње негативно утиче не само на формирање чврстих, дисциплинованих и ефикасних састава него и на извршавање наменских задатака.

Услов да се изгради такав професионални дух јесте, свакако, и бољи материјални положај припадника војске, а он је данас крајње незавидан и дестимулативан, посебно за војнике по уговору, чија су примања далеко испод друштвеног просека. О томе сведочи чињеница да су наше јединице недовољно попуњене том категоријом професионалних припадника, иако је на тржишту рада велики број незапослених.

Младићи су се до сада нерадо одлучивали за војни позив и због тога што у тој професији нису видели дугорочнију перспективу за напредовање и усавршавање, а нови систем обуке Војске Србије пружиће шансу најбољима да се икажу у редовима подофицирског кора. ■

Куда после принудног пензионисања
СУРОВО ТРЖИШТЕ РАДА

60

СВЕТ
Побуна у израелској бригади "Голани"
**ТРАУМЕ ДРУГОГ
ЛИБАНСКОГ РАТА**

62

Специјалне снаге Француске и Италије
УДАРНА СНАГА

64

СИМУЛАЦИЈЕ
Lineage 2
СТАРА ИГРА НА ЦЕНИ

68

КУЛТУРА
Четврти београдски фестивал игре
РАДОСТ ПОКРЕТА

70

ФЕЉТОН
Војни музеј и Београдска тврђава
ПОЧЕЦИ И ОБНОВА

72

ИСТОРИЈА
Димитрије Давидовић
РОДОЉУБ ПРЕ СВЕГА

76

ДУХОВНОСТ
Размишљања о стварима обичним
ДАРОВИТИ

78

СПОРТ
Стреличарство
И У БОРБИ И НА ОЛИМПИЈАДИ

80

МИНИСТАР СТАНКОВИЋ РАЗГОВАРАО СА ФИНСКОМ АМБАСАДОРКОМ КОРПИ

Министар одбране Зоран Станковић примио је 4. априла амбасадорку Финске у Београду Ану Марију Корпи. Тема састанка била су актуелна питања везана за реформу система одбране и процес евроатлантских интеграција наше земље, те безбедносна ситуација у региону.

Министар Станковић и амбасадорка Корпи разговарали су о могућностима унапређења билатералне војне сарадње, која се до

сада тежишно одвијала према Нордијској иницијативи. Посебно је било речи о сарадњи у области војног образовања посредством Финског центра за обуку (FIN-CENT), у оквиру којег је већ организована обука српских официра за војне посматраче у мировним мисијама. ■

ПЛАНИРАЊЕ ВОЈНЕ САРАДЊЕ СРБИЈЕ И САД

Конференција за планирање активности билатералне војне сарадње Министарства одбране Србије, Европске команде САД и Националне гарде Охаја одржана је 4. априла у Клубу Војске "Топчидер".

На конференцији су разматране и услажене активности војно-војног програма које су припадници Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије предложили за 2008. годину, а усвојили Европска команда САД и земља партнер – Охајо, уз чију ће подршку њихов садржај и бити реализован.

Активности се односе, пре свега, на размену знања, организовање семинара, конференција и студијских путовања. ■

С. С.

САРАДЊА МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ И ЦРВЕНОГ КРСТА

У оквиру активности на ширењу знања у области међународног хуманитарног права у Београду је 28. марта потписан *Протокол о сарадњи Министарства одбране, Међународног комитета Црвеног крста и Црвеног крста Србије*.

Протокол су потписали помоћник министра одбране Снежана Самаршић-Марковић, шеф регионалне делегације МКЦК Кристијан Брунер и генерални секретар ЦК Србије Весна Миленовић. Тим документом прецизиран је годишњи план рада на ширењу знања из области међународног хуманитарног права у области одбране и безбедности.

Предвиђено је да се и ове године одржи неколико семинара за службенике Министарства одбране и Војске Србије са темама из међународног хуманитарног права. У оквиру тих активности, овог септембра у Београду ће бити одржано и друго регионално такмичење у области хуманитарног права за студенте војних академија. ■

НЕОПХОДАН ЗАКОНСКИ ОКВИР ЗА НАСТАВАК РЕФ

На састанку председника Србије Бориса Тадића са члановима проширеног Колегијума начелника Генералштаба Војске Србије, који је одржан 10. априла, начелник Генералштаба генерал-потпуковник Здравко Понош и сарадници информисали су председника Тадића о досадашњој трансформацији Војске Србије, проблемима и даљим задацима

Крајем 2007. треба да буде окончана прва фаза трансформације Војске Србије, чији је кључни део успостављање нове структуре. Тај посао завршићемо у предвиђеном року, али тиме ће бити исцрпљен простор који Војсци стоји на располагању у оквиру постојећих нормативних, доктринарних и стратегијских докумената, што указује на чињеницу да нам за наставак процеса трансформације треба нови законски оквир – рекао је генерал Понош на конференцији за новинаре по завршетку састанка.

Кључне области на којима треба даље да се ради јесу оптимизација расположивих људских и материјалних ресурса, модернизација, професионализација и, коначно, социјална реформа,

РУМУНСКИ КОНТРОЛОРИ У 211. ОКЛОПНОЈ БРИГАДИ

Евалуацијски тим Румуније, у складу са Бечким документом 1999, посетио је 211. оклопну бригаду у Нишу. Гостима су презентоване основне информације о јединици и приказани поједини сегменти извођења обуке.

Активност је протекла у духу поверења, јачања мера безбедности и сарадње међу чланицама Оебса. У пратећем тиму били су инспектори за контролу наоружања из Верификационог центра Министарства одбране Србије.

М. М.

СНИМО Д. БАНДА

Р
ОРМИ

што се пре свега односи на нову политику плата. – Мора да се направи одговарајући амбијент да би трансформација могла да се креће у жељеном смеру – закључио је генерал Понош, истакавши да је расположиви буџет одбране сасвим довољан да се трансформација реализије, али и да треба другачије да се прерасподеле средстава која Војска добија.

Нагласивши да је потпуно јасно да генерали и официри који данас воде Војску имају јасну представу о томе у ком правцу процес трансформације треба да иде и како да се решавају кључни безбедносни изазови, председник Републике Борис Тадић рекао је да је неопходно створити законске претпоставке како би се наставак трансформације Војске Србије обављао потпуно ефикасно, а Војска добила онај облик, квалитет и способност какви су потребни Србији данас, имајући у виду све претње и изазове са којима се суочава.

– Многе трансформационе процесе започели смо пре неколико година. Један део тог процеса је завршен и још једном хоћу да изразим сву подршку данашњем Генералштабу и његовом начелнику генералу Здравку Поношу на послу који је до сада обављен, али нас многи велики послови тек чекају. Подсећам да смо примљени у Програм Партнерство за мир. Нажалост, од тог тренутка нисмо покренули процес интеграције унутар Програма нити корак даље. Дакле, у неким деловима система одбране имамо недозвољива кашњења. Зато што пре треба да формирамо Владу Републике Србије, не само ради наставак реформе у области економије, преговора о будућем статусу Косова, већ и због реформи које нас чекају у систему безбедности и понајпре у систему одбране – закључио је председник Тадић. ■

С. САВИЋ

ПОСЕТА ПРЕДСТАВНИКА ВАЗДУХОПЛОВСТВА ДАНСКЕ

Представник Команде ваздухопловних снага Краљевине Данске мајор Ове Уруп-Мадсен боравио је 10. и 11. априла у Команди Ваздухопловства и ПВО Војске Србије.

Посета представља наставак међуармијске сарадње у области развоја капацитета трагања и спасавања и вид је подршке Краљевине Данске иницијативи Форума за помоћ земљама Југоисточне Европе.

КОНСУЛТАЦИЈЕ СА ПОТЕНЦИЈАЛНИМ ДОНАТОРИМА

Уз присуство великог броја страних војних и цивилних дипломатских представника, у Палати федерације у Београду недавно је одржан четврти редовни састанак Радне групе за Републику Србију у оквиру Форума за помоћ земљама Југоисточне Европе (Southeast Europe Clearing House – SEEC).

Састанак, коме је председавала помоћница министра одбране за политику одбране Снежана Самаршић-Марковић, одржан је ради координације сарадње и консултација са потенцијалним донаторима.

На листи потреба Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије, за које се тражи међународна донаторска помоћ у оквиру форума SEEC а о којима је том приликом разговарано, налази се деветнаест пројеката. Међу њима су: пројекат изучавања

енглеског језика према споразуму Натоа о стандардизацији (STANAG-6001), добијање ECDL сертификата, оснивање регионалних центара за едукацију кадра АБХ, формирање центра за симулације, опремање ВС неопходним средствима за активно учествовање у мировним операцијама са медицинским персоналом, унапређење и модернизација система праћења ситуације у ваздушном простору и унапређење безбедности летења ради интеграције у регионални систем, формирање сертифициване јединице за потребе разоружања и размирирања, оспособљавање за откривање експлозивних направа у ВС и још неколицина пројеката који се у овом тренутку сматрају приоритетним.

SEEC је регионална безбедносна иницијатива покренута 2004. године ради координације и синхронизације напора међународних партнера, који помажу земље Југоисточне Европе финансирањем регионалних програма у области реформе система одбране, а састанак који је одржан у Палати федерације уједно је и припрема за регионалну донаторску конференцију која ће бити одржана у јуну у Сарајеву. ■

С. С.

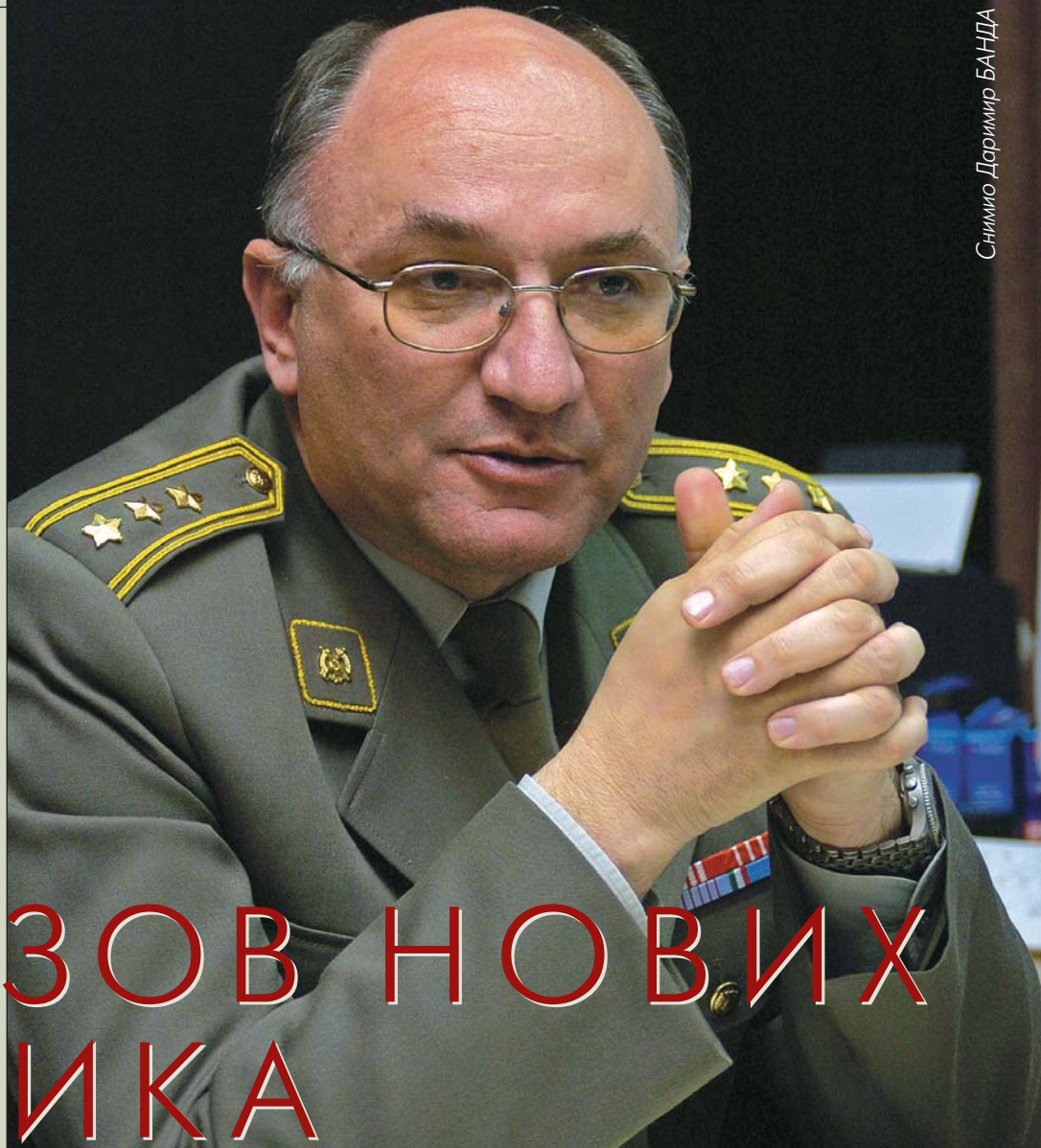
ОДРЖАН ДРУГИ КУРС “МЕДИЈА-ТРЕНИНГ ЗА ТРЕНЕРЕ”

У Регионалном центру за курсеве из комуникације у Скопљу, од 26. до 31. марта, одржан је други медија-тренинг за инструкторе, за 12 запослених у Министарству одбране Србије и припаднике Војске Србије, с циљем њихове едукације и практичне обуке за извођење медија-тренинга.

Други курс био је фокусиран на унапређење техника јавног наступа и предавачких и презентацијских вештина будућих тренера. Обуку су изводили тренери Регионалног тренинг-центра за комуникације, Нирвана Капитан-Бутковић и капетан Марина Сврзе из Министарства одбране Хрватске, те капетан Лазар Ђуров из Министарства одбране Македоније. Током боравка у Македонији, полазници курса су посетили Охрид и разгледали туристичке знаменитости тог града. “Медија-тренинзи за тренера” заједно спроводе Регионални тренинг-центар за комуникације из Скопља и Министарство одбране Србије, уз подршку Амбасаде Велике Британије у Београду. Пројекат обухвата укупно три тренинга. Први је одржан у фебруару у Скопљу, а завршни курс ће бити у априлу у Београду. ■

А. М.

ПУКОВНИК
ПЕТАР ЂОРНАКОВ,
НАЧЕЛНИК
УПРАВЕ ЗА ОБУКУ
И ДОКТРИНУ (J-7)
ГЕНЕРАЛШТАБА
ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Снимио Даримир БАНДА

ИЗАЗОВ НОВИХ РИЗИКА

Нови систем ставиће обуку у функцију командовања знатно више него до сада, а тежиште ће пренети са обуке појединца на обуку јединица за конкретне мисије и задатке, на њихову оперативну употребу. Савремени приступ биће реалистичан у управљању обуком и крајње објективан у вредновању резултата.

Крајем прошле године у оквиру организацијских промена Генералштаба Управа за обуку преименована је у Управу за обуку и доктрину (J-7). И даље је остала интервидовска организацијска јединица Генералштаба, намењена за управљање обуком у систему одбране, али је добила и нову функцију – носилац је израде доктринарних докумената за Војску Србије. Обе функције захтевају изналажење и примену нових решења, која означавају радикалне промене у односу на постојећи систем. Нове доктрине, упутства и правила која треба израдити и увести у употребу значе нове процедуре, технике и поступања, једном речју – ново понашање и праксу у Војсци Србије. О томе разговарамо са начелником Управе за обуку и доктрину пуковником Петром Ђорњаковим.

Господине пуковниче, о колико великом послу је реч?

– У области обуке у току је целовита реформа система. У овој години, формирањем оперативних видовских команди – Команде за обуку и центара за обуку, биће завршено успостављање новог институционалног оквира за обуку. Ради се на изради нове доктрине обуке и успостављања новог система управљања обуком.

Поред наведеног, за делатност Управе за обуку и доктрину изузетно важна је околност да је Србија постала чланица Партнерства за мир. Чланство у тој безбедносној иницијативи отвара неколико нових области ангажовања Војске Србије које се односе на обуку, попут учешћа у међународним вежбама, обуке јединица за мировне операције, евалуације и сертификације јединица које су декларисане за учешће у међународним операцијама, и друго.

Шта представља суштину новог односно реформисаног система обуке?

– Нови систем обуке представља целовит и конзистентан систем који треба да испуни неколико крупних захтеva. Прво, треба да одговара пројекцији Војске Србије после завршетка процеса реформе. Та војска ће бити знатно мања од Војске коју смо имали, али зато ће она бити потпуно професионална и савремено опремљена и организована. Од такве Војске ће се захтевати да у потпуности одговори савременим безбедносним изазовима и мисијама. Значи, она треба да има сасвим реалне и провериве капацитете да извршава своје мисије и задатке.

С обзиром на наше стратегијске спољнополитичке циљеве, реформисана Војска треба да допринесе укључивању државе у европске и евроатлантске интеграционе процесе, које данас није могуће остварити без приступања постојећим регионалним системима колективне безбедности. Тај циљ није могуће остварити уколико Војска Србије не буде спремна да прихвати и примењује стандарде који су успостављени у земљама, односно армијама члановима асоцијација у које и ми желимо да будемо примљени.

Тај стратешки циљ веома је тесно повезан са потребом да Војска изгради потребне капацитете, односно способности команди и јединица за извршавање додељених мисија и задатака. До захтеваних способности може се стићи само ефикасном, ефективном и економичном обуком.

Како је замишљена индивидуална обука војника?

– Индивидуална обука данас рочних, а касније професионалних војника, састојаће се од основне и стручно-специјалистичке обуке која се реализује у центрима за обуку. Основна обука војника реализоваће се према јединственим програмима обуке у центрима за основну обуку и она ће бити иста за све војнике, без обзира на вид, односно род или службу. Стручно-специјалистичка обука ће оспособљавати војнике за обављање одређених дужности у оквиру рода, односно службе и она ће се реализовати у наменским центрима.

Први пут у нашој војсци успоставља се Команда за обуку. Каква је њена улога?

– Команда за обуку је новоуспостављена команда оперативног нивоа командовања. Она ће руководити центрима за обуку у којима ће се реализовати индивидуална обука војника. Она има изузетно важну улогу да успостави нове стандарде у обучавању војника. Њен задатак је да створи самоувереног и дисципли-

нованог војника, који је физички способан, добро мотивисан, обучен у основним војничким вештинама и који поседује квалитете борца да преживи на бојном пољу и извршава задатке као члан посаде или тима.

Шта се мења у обуци јединица?

– Највеће и највидљивије промене биће у обуци јединица. Промене у овом домену иду у неколико праваца. Први је институ-

ционални. Најновијим организацијско-формацијским променама образоване су команде Копнене војске и Ваздухопловства и ПВО, намењене да обезбеде снаге које ће поседовати способности да изврше задатке дефинисане плановима употребе Војске за три њене мисије. То значи да су те команде првенствено намењене да обезбеде обучене јединице и команде за учешће у различитим операцијама.

Други правац је у области управљања обуком. Нови систем управљања обуком биће знатно флексибилнији и чинити команданте различитог нивоа одговорним за обученост, односно оспособљеност јединице да изврши поверене мисије и задатке. То значи да колективна обука, односно програми и садржаји обуке јединица неће бити јединствено прописани за све јединице рода или службе.

Трећи правац промена је у области вредновања и оцењивања обуке. Постојећи систем вредновања и оцењивања биће замењен новим, који треба да пружи одговор на основно питање: Да ли је јединица оперативно оспособљена за извршавање одређених мисија? Уско везано за питање оцењивања оспособљености јединица биће и питање њихове сертификације за извршавање одређених мисија. Сертификација јединица спроводи се према стандардима НАТОа и због тога ће се у првој фази обављати у јединицама које ће учествовати у мултинационалним операцијама у саставу НАТОа или снага ЕУ.

Како ће професионализација утицати на промену система обуке?

– Многа решења која се односе на нови систем обуке заживеће пре потпуне професионализације Војске Србије. У том смислу прелазак са обуке рочног на обуку професионалног састава не би требало битно да промени већ успостављени институционални оквир, систем управљања обуком или оцењивања оспособљености јединица и команди.

Какве промене се предвиђају у обуци подофицира?

– Подофицири у реформисаној, односно професионалној војсци имаће посебно значајно место. Они ће у центрима за обуку и јединицама Војске преузети одговорност за индиви-

ОБУКА ВОЈНИКА

Значајније помаке у обуци очекујемо ове године после завршетка мобилизацијско-организа- цијских промена у Војсци. Новоформиране јединице су знатно боље попуњене кадровски и материјално, а поседоваће и знатно бољу инфраструктуру за обуку. Коначно, њихов тежишни задатак после формирања је оспособљавање за извршавање поверених мисија. Поред тога, очекујемо позитиван ефекат формирања Команде и центара за обуку које треба да значајно унапреде индивидуалну обуку војника.

ЕТОС ПРОФЕСИОНАЛАЦА

Највећа промена биће у промени схватања и изградњи етоса професионалног војника. Искуства других армија које су у блиској прошлости прешли са рочне војске на професионалну, говоре да су највећи проблеми били у потреби да старешине схвате да је треба градити нови етос професионалних војника који се разликује од етоса војника на одслужењу војног рока.

Једноставније речено, слабости система да професионалним војницима пружи врхунску обуку и њихова неадекватна или ненаменска употреба после завршене обуке су веома штетни за формирање чврстих, дисциплинованих и ефикасних професионалних јединица. То даље значи да навике да се у војничкој популацији налази лако доступна и јефтина радна снага за извршавање бројних задатака за које систем нема ресурса имаће знатно већи негативни утицај на степен оспособљености и мотивисаности јединице да извршава своје наменске задатке у односу на раније време.

САМОСТАЛНОСТ КОМАНДАНТА

Командант јединице ће са много више самосталности бити у ситуацији да процењује однос између задатка који јединица треба да изврши и знања и вештина које јединица поседује, да би одлучио о садржају и обиму обуке за своју јединицу. Командант мора да обезбеди одговор на питање: "Шта јединица којом командујем треба да буде у стању да уради?" То значи да командант мора да идентификује задатке битне за извршавање мисије коју јединица има. На основу командантовог закључка израђује се "листа тежишних задатака мисије", која у ствари представља заједнички задатак за који је јединица дужна да обезбеди захтевану оспособљеност за њено извршавање. Дефинисана и одобрена листа тежишних задатака команданту даје високу самосталност у планирању и реализацији обуке до остварења захтеване способности јединице за извршење додељених задатака.

дуалну и тимску обуку војника, дисциплину и решавање личних питања војника и подофицира који су им потчињени. Ново место и улога подофицира подразумева и промену њиховог положаја и начина грађења њихове професионалне каријере. Напредовање у служби биће селективно и захтеваће стално оспособљавање. Према томе, за подофицире се припрема нови систем школовања у току каријере. Завршавање наменских курсева, од почетних за командира тима–групе, до курсева за више штабне подофицире, биће предуслов за напредовање у каријери. Новина је и у селекцији подофицира, јер ће се они у будућности регрутовати од најбољих професионалних војника.

Познато је да је обука последњих година трпела последице низа фактора: скраћења дужине војног рока, смањеног одзива војника за служење војног рока, тешке материјално-финансијске ситуације... Како превазићи те проблеме и подићи ниво обуке?

– Добро сте дефинисали најзначајније факторе који су имали негативан утицај на квалитет обуке у Војсци. Њима треба додати и сопствене слабости које су се манифестовале у маргинализацији обуке као једног од кључних садржаја војничког живота. Последица тога била је тенденција пада обучености односно оспособљености јединица за извршавање наменских задатака.

Генералштаб Војске Србије и команде различитих нивоа предузели су низ мера да би се овај тренд прекинуо у 2006. години. Извршено је боље груписање војника за обуку, побољшано је планирање, смањено је одсуство војника са обуке, повећана је контрола извођења обуке, обезбеђена су средства за обуку критичних специјалности... Резултат је заустављање тренда пада оспособљености, а у појединим областима учињен је мањи напредак у обучености одређених специјалности.

У чему ће нови доктринарно-системски оквир бити другачији у односу на постојећи?

– Наша војска је имала изузетно развијену и конзистентну доктринарну и системску регулативу. Постоји више стотина упутстава, правила, норматива, стандарда, који регулишу све области живота и рада у Војсци. Проблем је што постојећа регулатива није пратила радикалне промене друштвених, политичких и економских услова у којима Војска живи и ради. Она, такође, не одговара новој улози Војске и не подржава процесе осавремењивања и реформисања Војске.

Дакле, наша држава и њени органи, укључујући и саму Војску, треба да нађу одговоре на многа питања која ће редефинисати место, улогу и функционисање Војске. А то другим ре-

чима значи успостављање потпуно нове вертикале нормативног, доктринарног и системског регулисања области одбране.

Министарство одбране и Војске су израдили неколико важних стратегијских докумената из ове области. Неки су усвојени, а неки чекају да их усвоје надлежни државни органи. Чекајући на усвајање тих докумената, Војска Србије није стала у припреми доктринарних и системских докумената који треба да дефинишу нове надлежности, процедуре и поступања унутар саме Војске.

У току ове године биће урађен велики посао на изради доктрина првог нивоа и функционалних доктрина. То значи да ћемо написати доктрину операција и доктрине видова, а од функцио-

налних доктрина: доктрину обуке, логистике, кадровања и тако даље.

Изузетно важан посао је био на изради Нацрта упутства о планирању операција и раду команди са Упутством о симболима који уводе нове методе и процедуре у рад команди и штабова. Поред тога, сматрамо изузетно важним посао на изради нових упутстава о контроли оперативних способности и оспособљености јединица и команди. Очигледно је да је у питању велики посао у коме је ангажован најспособнији кадар Војске.

Колико је важна обука професионалних припадника Војске за примену нових решења?

– Ни најбоља доктринарна и системска решења, нити најцелисходније процедуре немају никаквог смисла ако их не прихвати кадар који треба да их примењује. Због тога је обука професионалног кадра најважнији задатак који ми у овој години имамо у области обуке. Овај задатак ће остати на врху наших приоритета и у наредних неколико година.

То није нимало лак задатак, јер није реч само о примени нових техника, метода, процедура, симбола и термина, већ и о промени начина размишљања. Ипак морам рећи, постојеће методе нису непознате официрима који су завршили високе војне школе у нашој земљи. Оне су и раније код нас проучаване као један од метода у раду команди и штабова на доношењу одлуке и планирању операција. Према томе, суштинских разлика нема између система који смо имали и новог система. Реч је о усвајању једног новог конзистентног система који је прилагођен савременим захтевима и који обезбеђује интероперабилност наше војске и команди различитог нивоа са другим армијама у региону.

Интензивна обука, усвајање и примена нових знања и вештина, биће изузетна прилика да се афирмишу најспособнији официри које систем треба да препозна и постави на најодговорнија места у јединицама и командама Војске. ■

Раденко МУТАВЏИЋ

ШИРОК ДИЈАПАЗОН ПРОМЕНА

Промене у систему обуке кретаће се у широком дијапазону: од дефинисања нових начела, нове поделе и систематизације, нових савремених облика обуке, до новог система финансирања и обуке подофицирског кадра. Ипак најочигледније новине биће у новом институционалном устројству обуке, новом систему управљања обуком и потпуно новом систему вредновања и оцењивања оспособљености јединица.

НОВИ КАДАР

Да би одговорила новим захтевима Управа за обуку и доктрину мора да напусти досадашњу организацију, коју су у основи сачињавали референти, а они су се бринули о обуци у својим родовима и службама, и пређе на функционалну организацију која ће се бавити, пре свега, делатностима из надлежности Управе. За креирање и успоставу новог система обуке и учешће на бројним заједничким планским и вежбовним активностима у иностранству Управи су потребни официри који познају стране системе, говоре енглески језик и добро познају наш систем обуке. Нажалост, ми данас немамо довољно официра које поседују такав профил. Стога Управа мора, као и други делови Војске, да сама селекује и оспособљава официре који ће за што краће време заузети своје место и допринети испуњењу мисије које Управа има.

ПИТАЊЕ УЗОРА

Када се неки посао ради скоро из почетка, пружа се јединствена шанса да се он уреди темељно, савремено, систематски и у њега уграде механизми његовог даљег развоја. У оваквим приликама поставља се питање и узора, односно система који ће бити изабран као референтни. Данас о том питању нема великих недоумица. Један систем је доминантан на глобалном и регионалном нивоу, и то је систем који је израђен у оквиру НАТОа.

Када би ово питање потпуно лишили политичких конотација, дошли бисмо до закључка сличног ономе који влада у сфери информатичког софтвера, у коме постоји један глобални оперативни софтверски пакет који покреће највећи проценат компјутера у свету: да су стандарди НАТОа и процедуре постали референтни за многе међународне организације и земље које су изван овог система. Према томе систем НАТОа је референтни систем за нас, што не искључује националне специфичности, што је иначе одлика система свих земаља у оквиру Партнерства за мир или самог НАТОа.

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

СТАРИ ЛИМ

На кредит се купују станови и кола, иде се на одмор или прави свадба. Или се једноставно узме готовина, па се троши по ћефу. Има и кредита над кредитима, који покривају све претходне глупе захвате такве врсте. И томе нема краја.

Овај се текст, скоро у целини, бави кредитирањем физичких лица. Аутор није никакав финансијски стручњак. Напротив. Али довољно зна за подuku сличнима себи: кредита се ваља клонити, чак и кад се таква врста ропства не може избећи. Али коме говорити? До пре неких двадесетак година у Скадарској улици у Београду пословала је “војна банка”. Била је то деташована испостава Народне банке Југославије, која је у виду ревносног сервиса кредитирала активне припаднике оружаних снага. Хтели сте ауто? Може, без учешћа, на 36 месеци. Али само домаћи производ! Тако је “Застава” из Крагујевца имала два сектора наменских производа: оружје за страну тржиште, и линију чувених “стојадина” за овдашње џаде. “Тристаћи” и “фиће” су давно отишли у пензију. Мада се и даље понегде крећу, као музеји којима старо срце не да мира. Али “стојадин” се још држи, иако га је време, све са електроником, оставило у седамдесетим прошлог века. Прешишао га је чак и “југо”, незванично најгори ауто миленијума.

Да, незванично, јер се нико није сетио да у то шармантно друштво из магареће клупе убаца “трабанте” и “вартбурге”, чуда која су се необјашњиво кретала до рушења Берлинског зида. А онда су нестала и има их још само код нас.

Но, војни сервис није марио за страна возила, па ни за фабрику картонских чудовишта из радничког Фрајбурга. Дакле, одете у Скадарску, чини ми се број 3. Тамо донесете оверену формулу захтева са војном поштом јединице – команде. И меницу која не трпи жиранте. Чекате у реду око сат, највише два. Онда добијете вредносне папире у висини цене вашег будућег љубимца.

Са том драгоценом хартијом отрчите до првог “Заставиног” сервиса. И они вам дају профактуру, а са њом се поново враћате на место кредитирања, где се она наплаћује вашим кредитним папиром, и са петим примерком вирмана идете по новог “стојадина”. Бирате боју, наравно, а унутра – како вам се заломе. А заломе се...

Рата и камата – фиксне. Колико на почетку – толико на крају, без ревалоризације и *еврибора*. Рачунски центар вам непогрешиво одузима део од плате за кредитни туг. И тридесет и седмог месеца по куповини, ауто је сасвим ваш. Додуше, не баш ауто, него легендарни “стојадин”. Али да се разумемо – и то је нешто.

Е, али војног сервиса више нема. Постоји нешто као Ју гарант банка, али ми није познато је ли она још у Крцуновој улици. И да ли је преживела најезду стране конкуренције.

И сад, сви нуде кредите. Само ако сте кредитно способни, а то се проверава за неколико секунди. Онај који не воли да враћа позајмице, или се некада давно замајао, па заборавио – не силази са листе несрећника који су кредитно проскрибовани. За остале важи правило које је смислио маркетиншки ум нове ге-

нерација банкара: Узмеш креду и све је у реду. Лаки кеш, бато!

Тако бар изгледа. На кредит се купују станови и кола, иде се на одмор или прави свадба. Или се једноставно узме готовина, па се троши по ћефу. Има и кредита над кредитима, који покривају све претходне глупе захвате такве врсте. И томе нема краја.

На почетку нове кредитне грознице, беше њ. в. жирант. Ко га нађе – благо њему. Али, тако многи погубише пријатеље, рођаке, чак и браћу. “Слушај, буразеру, купујем стан, треба ми жирант...!” И буразер се више никада не јави. Јер једина гора позиција од кредитног дужника јесте бити гарант таквом дужнику. Ем неће, ем не може да враћа, а ви сте ту, ни криви, а дужни. Тражите бившег кума бар да му кажете све што се увек мислили о њему. Ама њега сад нигде нема. И за вас га неће ни бити.

Банке су се досетиле да Срба нема довољно за по два, а негде богами и три жиранта свакоме. Па су увеле осигурање, које се посебно плаћа (и до три одсто кредита), или хипотеку.

Због ове друге погодности више хиљада Чеха, а и Хрвата, остали су без кућа и станова. Тако код њих, а слична мода је стигла и код нас. Немаш жиранта, хоћеш шип – наложи кућу. Не вратиш три рате узастопце, оде вила на добош, па се ти возај ако имаш докле.

И поред свега – радо Србин иде на кредит, па шта му буде. Али велике и средње европске банке овде су се баш избезобразиле. Прво су одрезале непристојне камате, много више него у домицилним државама. Кажу да је то због ризика кредитирања. А онда су увеле институцију која се зове *еврибор*. То му дође нешто као варијабилна камата. То, тај *еврибор*, усклађује се квартално или шестомесечно “у складу са кретањем индекса *еврибора*!”

Нико од клијената не зна шта то значи. И не треба да зна, иначе га не би шишали као Аску. *Еврибор* би могао да падне, али код нас никада не пада, тако да је ваш кредит све скупљи. Ви узмете уговор и читате, али он је тако састављен да га заједно не би одмрсили инспектор Мегре и Млађан Динкић.

А то значи, ако вам је рата за неки ауто ниже средње класе на почетку била 170 евра, ништа не брините. Већ у трећој години отплате, *еврибор* ће вам водити 250 истих, сваког месеца. Срећа те голгота траје само пет година, а живот је све краћи. Не мора се по сваку цену доживети крај отплате.

А јуче, на Цераку, близу улице Црвених хрстова, срео сам човека који вози “стојадина” из 1974. године. Чист, угланцан ауто потпуковника у пензији. Парзарио га је у сервису “Заставе” на Вождовцу, пре равно 33 године.

“Иде ли ауто, чича?” – питају власника неки локални момци!

“Иде, него шта! Нудили ми паре да га купе, и стално му дижу цену. Али ја сам га баш заволео. Не бих га дао ни за двеста евра!”

Аутор је коментатор “Политике”

КВАЛИТЕТ ЈЕ МЕРИЛО

ЦИВИЛНА ЛИЦА
У СИСТЕМУ ОДБРАНЕ

Цивилна лица имају значајну улогу у раду свих организационих целина Министарства одбране и Војске Србије и зато је неправедно што се о њима нешто више проговори тек када на ред дође смањење те категорије.

Процес трансформације не подразумева само преформацију и линеарно смањење бројног стања, већ и разрешавање других проблема везаних за статус и ангажовање цивилних лица.

Већ дуго се говори да би цивилна лица у Министарству одбране требало да имају статус државних службеника, као и запослени у другим министарствима Републике Србије. Не сме се занемарити ни податак да систем одбране нема довољно високообразованог кадра и да се најбоља и најстручнија цивилна лица тешко задржавају у Министарству одбране и Војсци Србије.

Наравно, разлоге за ову појаву превасходно треба тражити у платама, које су дестимулативне у односу на грађанство. Све ово говори да пројекцији статуса, броја и улоге цивилних лица у систему одбране треба приступити комплексно, организовано и праведно, како се не би направиле грешке које су у блиској прошлости већ учињене.

■ БАЛАНС ИЗМЕЂУ ВОЈНИХ И ЦИВИЛНИХ ЛИЦА

У Скупштини СЦГ фебруара 2005. усвојене су измене и допуне Закона о ВЈ, којима је створен правни основ за отпуштање једног броја цивилних лица из МО и ВСЦГ. Већ почетком априла те године 5.300 "војних цивила" примило је решења о престанку радног односа, у којима је писало да ће отпуштени добити отпремнину од 12 бруто личних доходака. Револт отпуштених довео је до организовања, колико је познато, првих протеста цивилних лица у Војсци на територији бивше Југославије. Они су потом започели потписивање петиција, штрајкове глађу и упућивање захтева надлежним институцијама. Тврдили су да нису против реформи и смањења војних снага и да само желе да се то уради тако што ће из Војске отићи стварни вишак, уз добар социјални програм.

После неколико месеци ситуација се смирила, али је опор укус остао све до данашњих дана. Одговор на питање – откуд незадовољство због реформских потеза у виду смањења очигледно великог и нерационалног бро-

ја припадника система одбране релативно је једноставан. Људима је највише сметало што је поступак отпуштања цивилних лица изведен хаотично, неорганизовано и преко ноћи.

Добро је позната тежина и специфичност проблема везаних за смањење броја цивилних лица у систему одбране. Јасно је да они који остану без посла нови не могу да нађу у некој другој војсци, нити војска може да се приватизује. Уз то, цивилна лица у систему одбране немају многе елементе који спадају у корпус људских права, па тако не могу откупити радни стаж, немају право на колективне уговоре, синдикално организовање или штрајк, а не смеју приступати ни политичким странкама. Зато се они по добијању отказа објективно налазе у много тежој ситуацији него отпуштени из предузећа и државних институција, са којима иначе деле опште проблеме у виду високе стопе незапослености, спорог привредног развоја и ограничених могућности за отварање нових радних места. Поменути чињенице указују да је потребно веће разумевање друштва за побољшање социјалног програма, који ће омогућити отпуштеним цивилним лицима да лакше преброде проблем незапослености и транзиције у цивилне радне средине.

У овом тренутку нема поузданих информација о томе колико ће цивилних лица у систему одбране остати без посла ове године. Редослед потеза које треба извести је јасан и он се креће од усвајања *Закона о Војсци Србије* у републичкој скупштини, преко систематизације радних места у Министарству одбране, па до коначног дефинисања броја људи. Треба рећи да *Стратегијски преглед одбране* даје смернице којима се пројектује бројна величина система одбране у 2007. и 2010. и успостављање одрживе структуре и равномернијег односа између појединих категорија кадра.

Према томе, није никаква тајна да нас у наредном периоду очекује знатно смањење свих категорија професионалних припадника Министарства одбране и

ФРАНЦУСКА ИСКУСТВА

Представник МО Француске потпуковник Ксавијер Маршерз говорио је учесницима Радног стола за људске ресурсе о месту и улози цивилних лица у оружаним снагама Француске. Цивилна лица чине 18 посто од укупног особља одбране у Француској. Они обављају послове везане за финансије, правну службу, људске ресурсе, исхрану, грађевину, телекомуникације, електротехнику, информатику, социјалну помоћ и као помоћно медицинско особље. Основна разлика између војних и цивилних лица је у чињеници да војна лица морају бити спремна да се распореде било где и било када, док цивилна лица то не морају. Важно је нагласити да цивилна лица у Министарству одбране Француске имају исти статус као и припадници других министарстава.

По речима потпуковника Маршерза цивилна лица се примају у француску војску јавним и интерним конкурсима. Постоје четири категорије цивилних лица и то А (цивилни менаџери – баве се управљањем и концепцијом), Б (административни секретари – надгледање), Ц (административни помоћници – стручно извршење и надгледање) и Д (родници). Постоје и цивилна лица по уговору која се ангажују по потреби за неке специфичне или временски ограничене потребе (једна до три године). Цивилна лица у француској војсци одлазе у пензију по годинама старости (55–60 година) или после 40 година рада и тада добијају максимум од 75 посто.

УПРАВЉАЊЕ ЉУДСКИМ РЕСУРСИМА

У Команди В и ПВО одржан је састанак Радног стола за управљање људским ресурсима коме су присуствовали заменик начелника Управе за кадрове МО пуковник Миодраг Гордић, заменик команданта В и ПВО пуковник Небојша Ђукановић, изасланик одбране Велике Британије пуковник Сајмон Ванделур, помоћник војног аташеа Краљевине Холандије Едвин Хурдман, представник МО Француске потпуковник Ксавијер Маршерз, командант 72. специјалне бригаде пуковник Илија Тодоров и представници ВОА, ВБА, Управе за људске ресурсе ГШ ВС, ВМА и команде Копнених снага. Основна тема радног стола била је израда *Критеријума за службу цивилних лица у МО и ВС*, али се разговарало и о другим питањима.

Војске Србије. До смањења броја цивилних лица у систему одбране ће доћи, како због одређења да реформу одбрамбеног система прати и свођење укупних људских ресурса на праву меру, тако и због стварања одговарајућег баланса између војних и цивилних лица у нашим оружаним снагама. На пример, у румунској војсци има 90.000 војних и 16.000 цивилних лица, док код нас на двадесетак хиљада војних професионалаца долази више од 11.000 цивилних лица, а то је према важећим међународним стандардима неприхватљиво.

НАЦРТ КРИТЕРИЈУМА

Постојећа документ (*Стратегијски преглед одбране*) прецизирају да ће се током 2007. број "цивила" у систему одбране смањити за 3.605 лица, што код запослених изазива оправдан забринутост. Досадашњи приступ смањења кадра линеарним отпусом није се показао као добар и довео је до отпуштања стручних и квалитетних лица са непроцењивим радним искуством. Одговорни људи у Министарству одбране и Војсци Србије нашли су се пред деликатним питањем – како остварити предвиђено бројчано смањење цивилних лица, а истовремено задржати оне који су најква-

Са састанка Радног стола за управљање људским ресурсима

литетнији, најперспективнији и имају најбоље резултатерада. Одговор је пронађен у изради *Критеријума за службу цивилних лица у Министарству одбране и Војсци Србије*, који ће представљати поуздан ослонац за оне који треба да донесу тешке одлуке. О нацрту Критеријума се већ дуго расправља у свим организацијским целинама Министарства одбране, а они су били и тема Радног стола за управљање људским ресурсима који је недавно одржан у Земуну. Очекује се да ће Критеријуми бити на снази од маја ове године.

Полазне основе за израду *Критеријума за службу цивилних лица у МО и ВС* налазе се у одредбама *Закона о ВЈ* и *Уредби о служби цивилних лица*. Одмах треба рећи, они ће се примењивати само за цивилна лица којима се укину радна места или у ситуацији када се смањи број извршилаца на радном месту. Наиме, новим формацијама и систематизацијама формирају се нове јединице и установе, а Закон прецизира да се свим цивилним лицима, која су била распоређена у оквиру раније важећих формација, радна места укидају и стварају законске могућности за престанак службе. Сва цивилна лица чија су радна места укинута (или смањен број извршилаца) биће анкетирана како би се изјаснила око могућности новог распоређивања и остајања у служби. У зависности од изражених жеља и потреба службе формираће се појединачне ранг-листе за свако радно место. Цивилним лицима која испуне услове за одређено радно место понудиће се распоред, сходно редоследу на ранг-листи, а они којима се не понуди радно место остаће без посла. Неће се рангирати лица која испуњавају услове за старосну пензију, инвалиди рада и они који се изјасне да не желе распоређивање на друго радно место.

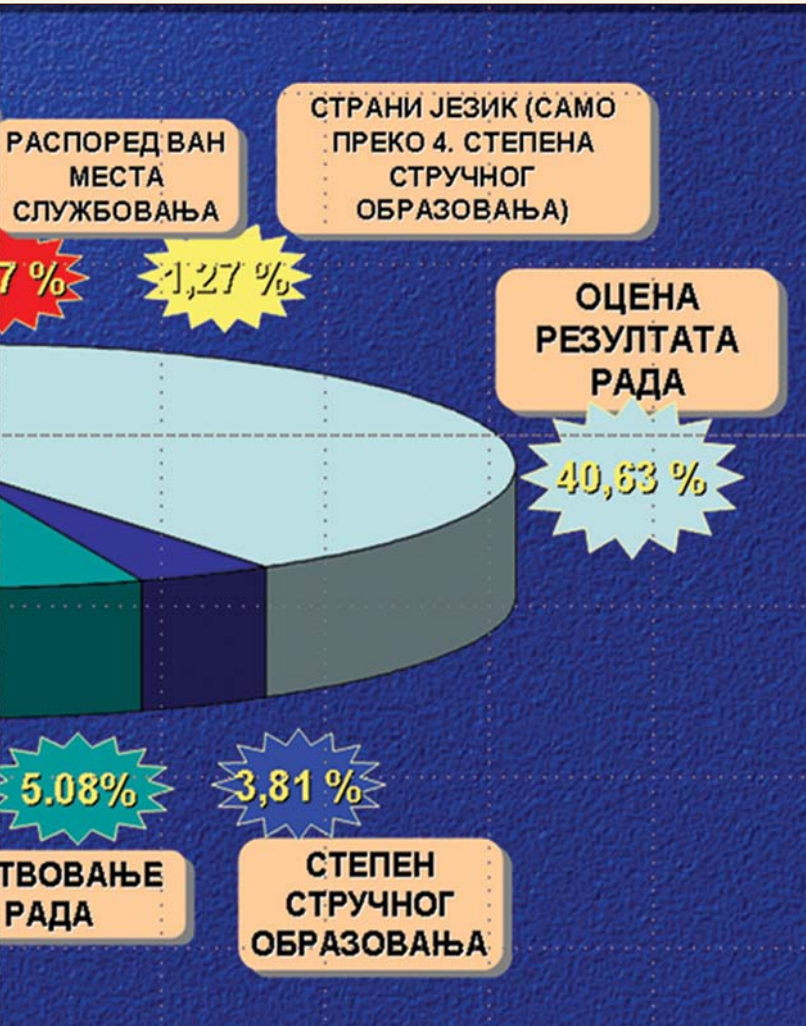
Радни тим у саставу пуковник Миодраг Гордић, пуковник Војкан Неоричић, потпуковник Саша Трандафиловић, капетан прве класе Александар Турунић и цивилна лица Вера Дашић, Драгица Јеринић и Јелена Мимовић израдио је нацрт Критеријума којима се прецизира да ће се цивилна лица за нова радна места рангирати према оцени резултата рада у току службе у Војсци, степену стручног образовања, одсуству са рада у одређеним случајевима, броју година оствареног стажа осигурања, броју година проведених на служби у МО и Војсци, по основу статуса удове, удовца или детета војног лица погинулог или умрлог за време службе и у вези са службом у Војсци, броју издржаваних чланова породице и броја чланова породи-

це који остварују сталне приходе, основу пријема у службу у Војсци, распореду на службу ван места службовања и знању страних језика. По овом нацрту највећи утицај (40,63 посто) има просечна оцена резултата рада током последњих десет година службе, што треба да омогући објективан увид у рад цивилних лица и избегавање субјективности оцењивача у појединим периодима.

Процес израде Критеријума још траје. У досадашњој расправи чуло се већ много занимљивих, конструктивних и аргументованих предлога, али и супротстављених мишљења. Јасно је да идеалних критеријума нема, мада учешће представника свих ор-

ганизационих целина МО и ВС гарантује да ће се оптималан модел ипак наћи и створити документ који ће бити примењив за читав систем. На радном столу у Земуну највише дилема је било око опредељења да оцене резултата рада буду главни критеријум, пошто је више учесника у расправи нагласило да је оцењивање у систему одбране било неуједначено и субјективно. Ипак, нико од критичара овог елемента није предложио решење и прави начин вредновања резултата рада.

У расправи је било примедби и подношења амандмана и на друге елементе нацрта Критеријума, почев од самог назива па до предлога да се за одсуство са рада добијају негативни поени (не може се неко негативно дискриминисати због здравственог стања). На крају је усаглашен и основни закључак који гласи – најважније је да критеријум има и да они важе за све.

Потребно је да Критеријуми уђу и у одређена нормативна акта, како би били доступни свима, јасно и прецизно постављени и како се не би могли мењати по потреби.

ПРАВЕДНО И ЕФИКАСНО

Нацрт Критеријума за службу цивилних лица упућен је свим организацијским целинама МО и ВС. Војна академија и команда Ваздухопловства и противваздухопловне одбране су их изучиле, доградиле и примениле у пракси, а да су то успешно урадили сведочи изузетно мали број жалби на решења која је донео руководећи менаџмент. Начелник за људске ресурсе у команди В и ПВО пуковник Стеван Брусин каже:

– Прошле године команде ВС и ПВО преформирани су и преименовани у команду В и ПВО, што је довело до тога да се поједина радна места укидају, док се на неким смањеном броју извршилаца. Стриктна примена критеријума и опредељење да постављамо лица која у потпуности испуњавају опште и посебне услове прописане за дужности на која се постављају, знатно су утицали да се цео поступак проведе праведно и ефикасно, тако да нисмо имали ниједну жалбу на донета решења.

ИНФОРМАТИЧКИ СИСТЕМ

У оквиру Радног стола за људске ресурсе формиран је и потпројект "Информациони систем људских ресурса". У току је сагледавање искустава из страних армија, а велику помоћ на том пољу пружа Министарство одбране Француске. Према мишљењу пуковника Војкана Неоричића из Управе за кадрове МО, изградња информатичког система не може да претходи генералном концепту и јасној визији система за управљање људским ресурсима, али је неопходно обавити припреме и прикупити одређена искуства.

– Такав приступ ће – тврди пуковник Неоричић – омогућити да развој система за управљање људским ресурсима паралелно прати и моделовање информатичког система који треба да обезбеди ефикасан рад.

Израда Критеријума за службу цивилних лица јесте важна, али не треба пренаглашавати њихов значај, пошто су они, ипак, помоћни елемент при избору цивилних лица за одређена радна места. Основни принцип је, наравно, примена Закона и свих важећих подзаконских аката. Тек када се искористе све могућности предвиђене законским актима, приступа се рангирању цивилних лица.

– Када се једном договорите о критеријумима – каже изасланик одбране Велике Британије Сајмон Ванделур – они морају бити транспарентни, тако да сви знају у каквој су ситуацији. Они не могу да буду тајна. Такође, мора да постоји одређена процедура за жалбе и независни одбор који ће доносити одлуке.

Паралелно са израдом Критеријума, ради се и на осмишљавању других мера и припреми докумената који ће олакшати читав поступак. Тако је већ сасвим извесно да ће законом бити предвиђена могућност да део цивилних лица, у складу са потребама службе, пређе у категорију војника по уговору. Много тога регулисаће се и добијањем статуса државних службеника за цивилна лица у МО, као што ће се водити рачуна и да сва решења буду компатибилна са постојећим законима. Нека од могућих решења, попут пензионисања са 25 година радног стажа, зависе од доношења системских закона и неизвесно је да ли ће бити усвојена.

Утисак је да одговорни људи у Министарству одбране и Војсци Србије чине све како се не би поновиле грешке из прошлости, попут стихијног, непланског и неорганизованог отпуштања цивилних лица у 2005. години.

– Наш посао је изузетно тежак и осетљив – говори заменик начелника Управе за кадрове пуковник Миодраг Гордић. – Ради се о људима и свима је јасно да и најмања грешка може да има далекосежне последице. Главни циљ је прецизиран у Стратегијском прегледу одбране, а на основу њега написан је и Програм развоја људских ресурса до 2010. године, који анализира наше стање и нуди могућа решења. Из програма развоја људских ресурса до 2010. настао је програм развоја за 2007. којим се планира увођење економичности и рационалности у систем. Једноставно, неодрживо је стање у коме персонални трошкови износе преко 70 посто војног буџета.

Свако ко хоће да објективно сагледа стање у систему одбране, лако ће доћи до закључка да намену, задатке, организацију и бројну величину система одбране морамо прилагодити економским и демографским могућностима, стварним опасностима и државним интересима. Око ове поставке нема дилема ни код једног правога војног професионалца, војног аналитичара или политичара. Систем одбране и људи у њему спремни су за реформу, па чак и кад то значи њихов одлазак у пензију или са посла, али је свима важно да се то уради осмишљено, транспарентно (да се унапред зна шта ће се и када десити), са социјалним програмом, те да се оно што ваља сачува и ојача. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

ДРУГА БРИГАДА КОПНЕНЕ ВОЈСКЕ

ОД ДРИНЕ ДО ВЕЛИКЕ

У мозаик професионалне и модернизоване Војске Србије уграђен је још један сегмент, а у Краљеву, Ваљеву, Чачку, Рашкој, Новом Пазару и другим градовима нову јединицу већ називају бригадом западне Србије. То је географски простор на коме постоји традиција неговања одличних односа са народом, што пред припаднике Друге бригаде поставља задатак да учине све како би углед Војске у том крају био још већи.

Командант
Друге бригаде
Ков пуковник
Видоје Живковић

У Краљеву је 28. марта формирана Друга бригада Копнене војске, што је још један доказ да се организацијско-мобилизацијске промене у Војсци Србије одвијају сагласно утврђеној динамици. На свечаности поводом формирања бригаде изасланик председника Србије и министар одбране Зоран Станковић уручио је команданту Друге бригаде Ков пуковнику Видоју Живковићу војну заставу, као симбол војничке части и храбрости сваке војне јединице. Примајући војну заставу пуковник Живковић је нагласио:

– Припадници Друге бригаде Копнене војске примају заставу као највећу војничку светињу и часно ћемо је носити на путу међународних интеграција и просперитета Војске Србије.

Неколико дана касније Друга бригада је из састава Оперативних снага препотчињена Команди Копнених снага и чврсто увезана у нов органски састав. Тако је у мозаик професионалне и модернизоване Војске Србије уграђен још један сегмент, а у Краљеву, Ваљеву, Чачку, Рашкој, Новом Пазару и другим градовима нову јединицу већ називају бригадом западне Србије. Име подсећа на територију размештаја јединице, која се простире од Ваљева до границе са Црном Гором и од Дрине до Велике Мораве. То је географски простор на коме постоји традиција неговања одличних односа народа и војске, што пред припаднике Друге бригаде поставља задатак да учине све како би углед Војске у овом крају био још већи.

■ МОБИЛНОСТ И САМОСТАЛНОСТ

Формирање Друге бригаде Копнене војске део је процеса трансформације ВС и спроведено је на основу Одлуке министра одбране о организацијско-мобилизацијским променама у Војсци.

МАЊАК КАДРА

Негде има вишка, а негде и мања потребног кадра. Уочљив је проблем дефицита квалификованог и школованог кадра, што посебно важи за официре са завршеном школом командно-штабног усавршавања. За сада се то питање привремено решава алтернативним постављењима, али је очигледно да ће убудуће велика пажња морати да се поклони школовању официра за командно-штабне дужности. Приметан је и недостатак војника по уговору, што због привременог стопирања пријема војника професионалаца, што због слабе заинтересованости младића за ту врсту војног позива. По мишљењу пуковника Живковића, разлоге треба тражити у ниским новчаним примањима, али и у недовољно осмишљеном програму популаризације пријема у професионалну војну службу.

– Објављивање конкурса у средствима јавног информисања – говори пуковник Видоје Живковић – очигледно није довољно. Морамо обезбедити да се савремено дизајнирани плакати појаве у граду и другим местима где их млади могу видети. Треба наћи и друге начине како бисмо решили тај проблем.

Бригада је, највећим делом, формирана од људства и средстава ратне технике јединица које су лоцирале на простору западне Србије, а то су 252. оклопна бригада (Краљево), 37. моторизована бригада (Рашка), 20. моторизована бригада (Ваљево), 401. артиљеријско-ракетна бригада ПВО (Јаково), 305. инжењеријска бригада (Обреновац), 524. логистичка база (Крагујевац), 24. батаљон за специјална дејства (Крагујевац) и 228. батаљон везе (Горњи Милановац). Многи од тих састава имају дугу и богату традицију и завидно борбено и мирнодопско искуство, што ће се, по речима пуковника Видоја Живковића, оптимално интегрисати у организацију и функционисање Друге бригаде Копнене војске.

Како Друга бригада КоВ изгледа данас?

Команда бригаде, командни батаљон, артиљеријско-ракетни дивизион ПВО, тенковски, механизовани, самоходно-хаубички артиљеријски, инжењеријски и логистички батаљон налазе се у гарнизону Краљево, у Ваљево лоцирају пешадијски батаљон и дивизион СВЛР, док су два батаљона (пешадијски и механизовани) смештена у Рашкој и Новом Пазару. Већ само набрајање јединица указује на борбену вредност Друге бригаде, чија Команда на директној вези има чак 11 јединица ранга самостални батаљон или дивизион.

Времена се, очигледно, мењају. Не тако давно на простору западне Србије постојале су две оперативне команде (Ужички и Крагујевачки корпуси), а данас одговорност лежи на једној здружено-тактичкој команди. Ипак, забринутости нема. Влада уверење да је Команда Бригаде пројектована тако да може успешно командовати потчињеним саставима.

Команде батаљона су, такође, не само прилагођене структури Команде Бригаде већ и много самосталније и аутономије. Некадашње команде батаљона чинили су командант, заменик и референт општинских послова, а сада су оне профилисане тако да имају и реферате за људске ресурсе, оперативне послове и обуку, логику, телекомуникације и информатику и цивилно-војну сарадњу. Другим речима, команде батаљона представљају слику Команде Бригаде у малом и способне су да, у својој зони одговорности, брину о свим аспектима живота и рада. Поменуте чињенице говоре да је Друга бригада КоВ организована у складу са међународним стандардима, те да представља мобилну, ефикасну и добро организовану јединицу.

■ ВИСОК СТЕПЕН ПОПУНЕ

Трансформација и реорганизација ВС носи са собом квалитативне и квантитативне промене, што се може добро видети и у Другој бригади. Сам степен попуне краљевачке бригаде од 80 посто је нешто ново, пошто се добро зна да су до сада неки од састава постојали само на папиру. Уз то, три четвртине састава бригаде припадају професионалном саставу, што говори да тренутак потпуне професионализације и није тако далеко. Планирано је да

МОРАВЕ

ЈЕДИНИЦЕ

нова јединица у миру има 2.044 човека, и то 1.549 професионалних припадника и 495 војника на одслужењу војног рока.

Друга бригада је, војнички речено, постројена и спремна за извршавање наменских задатака. Звучи једноставно, али само припадници Бригаде знају колико је напора требало уложити да све стане "на своје ноге". Посебна пажња посвећена је кадрованоу, као једном комплексном питању у коме се грешке не смеју направити. У првом кругу избора људи сагледавани су квалитети свих кандидата, док су одлуке доношене на основу примерености школске спреме, досадашњих резултата рада и социјалних елемената. Нажалост, због реорганизације и смањења бројне величине Војске, појавио се вишак кадра и то највише међу подофицирима са недоварајућом стручном спремом и цивилним лицима. – Њихов статус решаваће се – каже пуковник Видоје Живковић – на један од начина предвиђених Законом. Прво ћемо покушати да им пронађемо место у другим јединицама Војске или систему одбране, али у том случају професионални припадници морају да буду спремни и на премештаје у друге гарнизоне. Тек када се исцрпе све могућности, неки људи ће остати без посла.

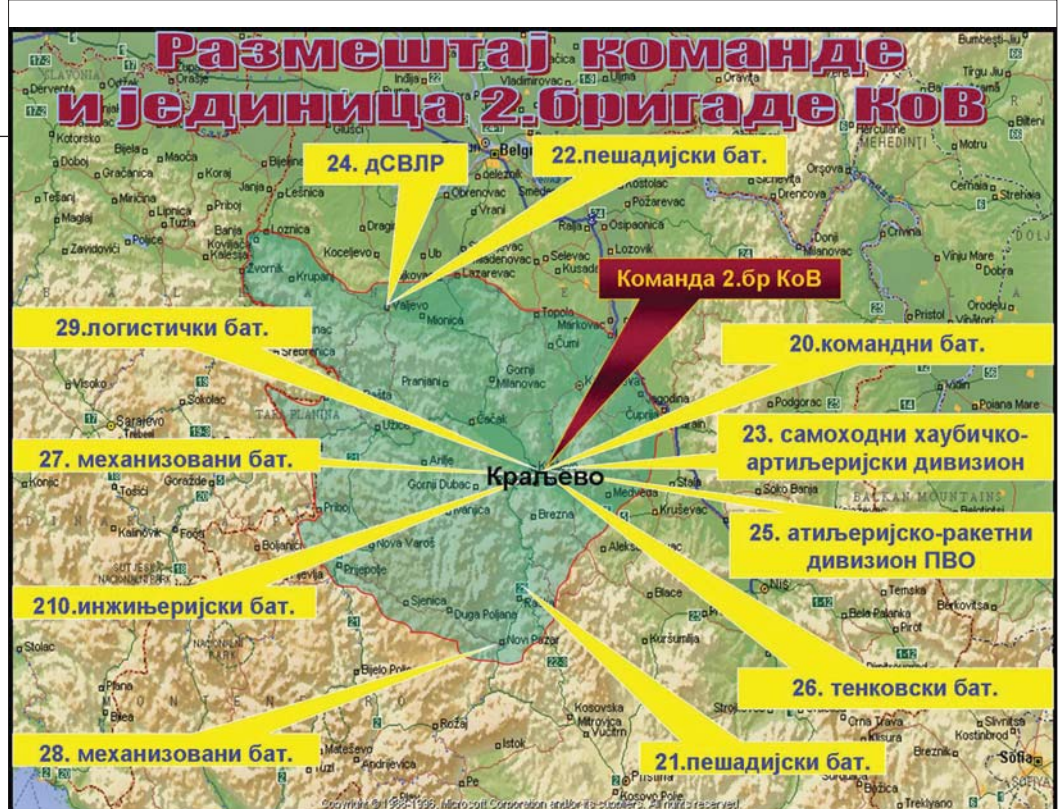
Постојећа организација Друге бригаде представља добру основу, која треба да се потврди у пракси и дограђује. У наредном периоду пратиће се функционисање јединице и предузимати потребне мере за евентуално унапређивање организације живота и рада. Задаци су јасни и крећу се од одржавања потребног нивоа борбене готовости, обуке и логистичке подршке, па до стварања јаког војног колектива и добре сарадње са цивилним структурама и друштвеним институцијама. Припадници Бригаде ће и убудуће имати велике обавезе у контроли Копнене зоне безбедности и обезбеђењу административне линије према Косову и Метохији.

УВЕЖБАВАЊЕ ЗА МИСИЈЕ ВОЈСКЕ

По речима начелника штаба пуковника Владете Балтића, штаб има значајне задатке у координацији свих активности из домена помоћника за операције, помоћника за подршку и реферата војне полиције. У њему се налазе искусне старешине које се баве планирањем, организацијом и извођењем обуке, што је, свакако, један од тежишних задатака Друге бригаде. – Наш циљ је – тврди пуковник Балтић – да обуку Команде ускладимо са модерним стандардима и захтевима и новим Упутством за рад команди и штабова.

Велике промене у процесу оспособљавања виде се и по томе што обука војника на одслужењу војног рока више није приоритет, и то због више разлога (мања заступљеност у саставу бригаде, извођење обуке у наставним центрима, тежње ка потпуној професионализацији...). Највећа пажња посветиће се обуци професионалних војника, али то не значи да ће обука војника на служењу војног рока маргинализовати.

– Највећи део састава смо комплетирали – наглашава пуковник Видоје Живковић – и сада треба да се добро упознамо, створимо

МОДЕРНИЗАЦИЈА НАОРУЖАЊА И ОПРЕМЕ

У састав Друге бригаде КоВ уграђени су сви родови Копнене војске, при чему су јединице опремљене савременим средствима ратне технике. Основну снагу представљају тенкови М84, а водило се рачуна о модернизацији наоружања и опреме. Нека од средстава су се први пут појавила на простору западне Србије. То се може рећи за самоходне вишецевне лансере ракета 128 mm (огањ) и противавионске топове 40 mm (бофорс), док су припадници механизованог батаљона у Новом Пазару добили борбена возила пешадије М 80, уместо застарелих оклопних транспортера ОТМ 60. Позитивну новину представља и концентрација оклопних, противоклопних, артиљеријских и других борбених средстава у батаљоне и дивизионе Друге бригаде.

Начелник штаба пуковник Владета Балтић

Излаз из такве ситуације тражи се у укрупњавању простора где се не чувају покретне ствари, давању објеката на коришћење или чување, и сличним мерама које треба да обезбеде сигурност објеката и издвајање мање људи за њихово обезбеђење. Нова бригада је наследила и проблеме стамбеног обезбеђења (80 посто припадника бригаде без стана), што неминовно утиче на стандард и егзистенцијалну несигурност људи.

Добра попуна, висок проценат професионализације јединице, модернизовано и концентрисано наоружање и борбена техника, систем обуке по процедурама НАТО, и други квалитети и позитивне новине говоре да ће борбена моћ Друге бригаде КоВ бити велика и може се поредити са снагом некадашњих корпуса. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимио Звонко ПЕРГЕ

Студенти четврте године Војне академије, пешадијског смера, недавно су на полигону "Међа" гађали из борбеног возила пешадије М80. Гађањем је руководио потпуковник Мидхат Крлуч из Одсека за пешадијско наоружање Катедре наоружања и војне опреме ВА.

Стрелиште "Међа", поред услова за припремна и школска гађања из стрељачког наоружања, поседује и аутоматизовани део намењен за гађање из наоружања оклопних и механизованих јединица.

Студенти 128. класе имали су прилику да практично провере знања стечена у кабинетима и вежбалиштима. На три паралелне стазе стрелишта ОМЈ будући официри су из места и покрета погађали циљеве удаљене 500 и 800 метара. Митраљежи ПКТ 7,62 mm и противавионски топ 20 mm стављали су на пробу умешност и стрлђење студената, који су уз помоћ искусних старешина и наставника остали на висини задатка.

Потпуковник Крлуч изразио је задовољство резултатима гађања.

– Знања и вештине усвојени на вежбама у руковању наоружањем и познавању правила гађања омогућиће усклађивање ватреног дејства са тактичким радњама и поступцима механизованог одељења и вода, који предстоје у даљој обуци студената. Такође, студенти су сагледали један од могућих начина припреме, организовања и извођења гађања по програмима ОМЈ – рекао је потпуковник Крлуч. ■

И. ПОЉНАЦ

СТУДЕНТИ СМЕРА ПЕШАДИЈЕ
ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ НА ПОЛИГОНУ "МЕЂА"

ГАЂАЊА ИЗ БОРБЕНИХ ВОЗИЛА

СРПСКИ ВОЈНИ ЛЕКАРИ НА ВЕЖБИ НАТОА У НОРВЕШКОЈ

ХИРУРЗИ У ПОЛАРНОМ КРУГУ

Однос припадника норвешке војске према колегама из Србије указивао је на њихову жељу да успоставе међусобно поверење како би и у будућности што боље сарађивали. На крају вежбе чланови српског хируршког тима добили су од домаћина амблеме и нож са ознакама норвешког медицинског батаљона, што је симболично казивало да су прихваћени као припадници тог састава.

Нису више ретке активности Војске Србије у међународној војној сарадњи, а поједини припадници наших оружаних снага већ су више пута изводили заједничке вежбе или учествовали у мировним и хуманитарним операцијама. То у потпуности важи и за војне здравствене раднике, који су у последњих неколико година забележили велики број учешћа у разним видовима заједничких међународних војних активности.

Они су недавно учествовали и на вежби НАТОа "Хладан одговор 2007", која је почетком марта одржана на крајњем северу Норвешке. Занимљиво је да су неки од њих учествовали и мировној мисији у Конгу, тако да сада имају искуства и из екваторског и из поларног круга. Учешће војног санитетског тима на вежби у Норвешкој је још један показатељ све интензивније међународне војне сарадње наше земље, што доприноси остваривању неких тежишних приоритета спољне политике Републике Србије и садржајнијем укључивању у евроатлантске интеграције.

■ ЗБРИЊАВАЊЕ РАЂЕНИКА

Најпре је средином фебруара ове године двадесет девет санитетлија – хирурга, анестезиолога, специјалиста инфективне медицине и медицинских техничара из Управе за здравство Министарства одбране (МО), са Војномедицинске академије, из нишке Војне болнице, ЦВМУ Београд и ВМЦ Нови Сад – отпутовало у Краљевину Норвешку, како би похађали "Тактички и траума-курс за учешће у мировним операцијама". Курс је одржан у Центру здружених санитетских служби Норвешке војске (налази се у Се-

сволмену), а водио га је стручњак светског гласа професор Џон Пилграм-Ларсен. Наши здравствени радници имали су прилику да се за једанаест дана обавесте о свим детаљима рада хируршких тимова у мировним мисијама, а за показано знање добили су сертификат о завршеном курсу за мировне операције.

Након тога изабран је један хируршки тим, како би заједно са норвешким колегама учествовао на вежби НАТОа "Хладан одговор 2007". У тиму су се нашли специјалиста опште хирургије потпуковник др Небојша Ђенић, специјалиста трауматолог потпуковник др Горан Милојковић, анестезиолог пуковник др Милић Вељовић и медицински техничари Нада Коцић, Верица Стефановић и Јаворка Благојевић.

Наш хируршки тим учествовао је на вежби НАТОа у саставу медицинског батаљона оружаних снага Краљевине Норвешке. Привилегија у односу на домаћине није било, тако да су и наши медицински радници спавали у малим шаторима постављеним на снегу и у врећама за спавање. Радне активности су се састојале у наизменичном дежурању са три норвешка хируршка тима, током којих су тријажирани, оперативни и постоперативно збрињавани и евакуисани "рањеници".

"Са терена су непрестано доводили маркиранте" – казује потпуковник др Небојша Ђенић – "са различитим врстама повреда. Маркиранти су веома добро симулирали повреде од минско-експлозивних средстава на разним деловима тела, устрелне и прострелне ране, али и повреде термичким дејством. Ми смо радили по принципима које смо усвојили на курсу и шематизовано смо проверавали ваздушне путеве, дисање, циркулацију, стање свести и обављали комплетан преглед пацијената. Контролори и посматрачи су били веома задовољни оним што је демонстрирао српски хируршки тим, а част су нам својом посетом указали начелник Генералштаба Норвешке армије генерал Диесен и начелник санитета генерал Росен. Посетили су нас и новинари, тако да смо се нашли и у репортажи на норвешкој националној телевизији и у њиховим новинама".

Први део вежбе одржан је у бази у Сетермоену, али је онда стигла наредба о пребацивању на север. Комплетна болница је за неколико сати размонтирана, стављена на точкове, а затим поново подигнута и ста-

вљена у функцију четрдесет километара даље. Припадници нашег тима су се активно укључили у поступак пребацивања болнице, што их је још више зближило са људством норвешког медицинског батаљона. Домаћини су им објаснили да су војне базе и сва насеља у околини остаци јединица које су ту биле стационарне у време "хладног рата". Те информације и укупан однос указивали су да припадници Норвешке војске желе да са колегама из Србије стекну међусобно поверење, како би и у будућности што боље сарађивали. На крају вежбе од домаћина су за успомену добили неколико амблема и нож са ознакама норвешког медицинског батаљона, што је симболично казивало да су прихваћени као припадници тог састава.

ИСКУСТВА ИЗ ПАТА

Норвешки партнер упутио је молбу Сектору за политику одбране МО да наши здравствени стручњаци припреме презентације, везане за искуства из ратне хирургије у балканском конфликту. Потпуковници др Небојша Ђенић и др Горан Милојковић су одабрали да прикажу рад Војне болнице у Нишу и истурене хируршке екипе у Ђаковици, током рата 1999. Презентације су поред услова за рад приказале и доста ратних рана, као и начине примарне и дефинитивне хируршке обраде. Излагања су са великим интересом пратили чланови три норвешка хируршка тима и целокупно особље медицинског батаљона.

"Пошто су на многим фотографијама могли да препознају наша лица у ратним ситуацијама и за операционим столом" – говори потпуковници Ђенић и Милојковић – "наш медицински кредитилетет је још више порастао. Између осталог, показали смо им и град Ниш под касетним бомбама и ране које су од њих настајале".

ВЕЖБА НАТОА НА СЕБЕРУ НОРВЕШКЕ

Српски хируршки тим пратио је показну вежбу, у којој су здружено учествовале тенковске, инжењеријске, хеликоптерске и пешадијске јединице из 21 земље чланице Северноатлантског савеза. На вежби изведеној у необичном поларном амбијенту, укупно је ангажовано 8.200 војника и официра. Чланови нашег тима су се обавестили и о разноврсном наоружању и другој војној опреми која је коришћена.

Вежби су присуствовали министар одбране Краљевине Норвешке, начелник ГШ Норвешке војске, акредитовани војни аташеи и бројни новинари.

Потпуковници Небојша Ђенић и Франк Берг размењују државне и војне симболе

■ АКРЕДИТИВИ ЗА МИРОВНЕ ОПЕРАЦИЈЕ

Медицински техничар у нишкој војној болници Нада Коцић носи лепе утиске са севера Норвешке, мада јој је, како каже, ипак више пријала екваторијална клима, коју је осетила у мисији у Конгу. "Дружиле смо се са медицинским техничарима из Норвешке и Шведске" – каже Нада. – "Размењивали смо искуства и помагали једни другима". Њена колегиница Јаворка Благојевић тврди да у извршавању санитарских задатака на вежби није било ничега што би њој било непознато. "Код нас смо многе ствари радили интензивније" – истиче Јаворка – јер смо ми, нажалост, имали прави рат, док они само симулирају ратне игре".

Трауматолог потпуковник Горан Милојковић имао је прилику да на вежби упореди наше и норвешке доктринарне ставове и принципе за рад у пољским условима и изведе закључак да међу њима нема разлика. Ниво и квалитет пружања опште медицинске и стручно-специјалистичке помоћи у норвешкој и српској војсци је веома сличан, само што Норвежани на вишим нивоима здравствене заштите користе цивилне здравствене институције. "Принципи ратне хируршке доктрине су универзални" – тврди потпуковник Милојковић. – "Само што Норвежани имају систем санитарског организовања са више цивилних структура, тако да нису потпуно обучени за ратне услове. Наши хирурзи не само да пролазе кроз систем школовања у коме се велика пажња придаје ратним повредама, већ имају и значајна ратна искуства". Иначе, најчешће ратне повреде су по-

вреде екстремитета (70 до 80 посто), док се највећа смртност бележи после повреда грудног коша, абдомена или главе.

Учешће наших санитетских радника на вежби у Норвешкој део је сарадње предвиђене протоколом који су потписале министарства одбране наше земље и Краљевине Норвешке. "Вероватно је требало да на овај начин стекнемо неопходне акредитиве" – каже заменик управника Војне болнице у Нишу потпуковник др Небојша Ђенић – "како бисмо заједно са норвешким медицинским тимом учествовали у мировним операцијама". У овом тренутку заједничко учешће може се очекивати на простору Авгани-

Медицинско збрињавање рањеника са тешким опекотинама

РАТНА УНИФОРМА

Вежба на којој учествују припадници из више оружаних снага право је место и за упоређивање наоружања и војне опреме. Медицински радници из Војске Србије брзо су закључили да је њихова медицинска опрема добра, али и застарела, пошто Норвежани имају медицинска средства новија од наших, док Швеђани располажу опремом која представља последњу реч технике.

Ипак, у једном делу су и старешине и војници НАТОа завидели представницима српске војске. Наиме, српски хируршки тим носио је ратну униформу са ветровком, пододећом, чизмама и другим детаљима, који су се показали као одлични за зимске услове на северу Норвешке. Више официра из земаља чланица Алијансе занимало се за униформу Војске Србије, уз обавезна питања да ли је реч о стандардној униформи.

стана, где Норвежани од 2003. имају тимове за реконструкцију и надзор над локалном болницом и где извршавају задатке санитетске подршке немачког контингента, који је смештен на северу Авганистана. Разговора о томе је било, али коначна реализација је извесна тек када Скупштина Републике Србије одобри учешће наших санитетских радника у мировној мисији. За сада с поносом истичемо да су представници српског војног санитета достојно представили нашу земљу и војску на вежби НАТОа, али и да су успоставили одличне односе са припадницима Норвешке војске.

"После завршетка вежбе" – говори потпуковник Ђенић – "осетили смо да су нас Норвежани прихватили не само стручно и професионално већ и људски". ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

СРПСКА ХИРУРГИЈА У НОРВЕШКИМ УСЛОВИМА

На иницијативу Министарства одбране Краљевине Норвешке, Војни санитет те земље је, у оквиру српско-норвешке сарадње, организовао двонедељни проширени курс хирургије. У групи српских лекара који су дошли у Норвешку било је шест хирурга и 24 анестезиолога и специјализована медицинска техничара. Циљ курса је био да се српско медицинско особље припреми за ангажовање у оквиру норвешких санитетских јединица у међународним операцијама.

"Министарство одбране Норвешке и Војни санитет сматрају да ће ова вежба ојачати санитетске квалификације обе земље, као и способности њиховог санитетског особља да учествују у међународним операцијама, нарочито имајући у виду понуду Србије да на том пољу буде извор снага за Норвешку у оквиру операција УН-а и НАТОа", каже мајор Тор Оле Вормдал, који већ две године ради на сарадњи српског и норвешког санитета као пројект-координатор у Војном санитету Норвешке.

"Од једанаест ставки описаних у Уговору о сарадњи између две земље, активности везане за ангажовање српског медицинског особља у ISAF биће приоритетне као и донација теренске болнице нивоа 2, конфигуриране према стандардима УН и НАТОа и одржавање четворонедељног курса за инструкторе у Србији у априлу и мају. Већ смо започели размену 12 српских и норвешких лекара", закључује мајор Вормдал.

Рањеници (маркиранти) стизали су са бојишта и дању и ноћу

Тежиште курса било је на ратној хирургији, норвешким санитетским процедурама лечења и норвешкој санитетској етици и моралу. Осим тога, учило се и о Женевској конвенцији и међународном хуманитарном праву, а дотакнуте су и теме као што је познавање опреме и материјала који се користе у међународним операцијама као и систем норвешког санитета (структура, функција, линија команде и расподела одговорности). ■

Еирик Магнус Мартинусен
(Пренето из норвешког војног листа FORSVARETS)

У сали Научно-наставног већа 11. априла одржана је конференција за штампу о теми "Заједничке докторске студије Универзитета одбране Чешке и ВМА", на којој су говорили начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић, проф. др Мирјана Вановић, начелник Сектора за школовање и научноистраживачки рад ВМА, бригадни генерал Рудолф Урбан, ректор Универзитета одбране Чешке и проф. Алеш Мацела, директор Центра за напредне студије Факултета војне медицине тог универзитета.

На конференцији је саопштено да је постигнут договор о сарадњи те две устано-

ве, која ће, како је рекао генерал Јевтић, имати вишеструки значај. Она отвара пут продубљавању и развоју постојећих научно-образовних капацитета, подразумева размену најквалитетнијег професорског кадра, а условиће и напредак научних и одбрамбених потенцијала и бити валидна платформа за реализацију евро-атлантских интеграција.

Бригадни генерал Рудолф Урбан сматра да су образовање и наука праве области за успостављање сарадње. Универзитет одбране Чешке окренут је војсци, а ВМА има оно што они немају – болницу, па је добра основа за будућу широку сарадњу. ■

М. Ш.

УСАВРШАВАЊЕ ОФИЦИРА И ПОДОФИЦИРА

У организацији Управе за школство Министарства одбране крајем марта одржан је стручни скуп на тему "Утврђивање циљева школовања и усавршавања официра и подофицира у складу са мисијама и задацима Војске".

На скупу је било речи о усклађивању наставних планова и програма за школовање и усавршавање официра и подофицира са новим организационим решењима,

мисијама и задацима Војске Србије, даљој подршци текућим и предстојећим реформским процесима у систему одбране, усклађивању система војног образовања са образовним системом Републике Србије и са савременим светским достигнућима, те о стварању услова за што ефикасније обављање обавеза које проистичу из укључења у Програм Партнерство за мир. ■

С. С.

ДОНАЦИЈА ФРАНЦУСКЕ ВОЈНОЈ АКАДЕМИЈИ

У Војној академији 4. априла потписан је уговор о донацији рачунарске опреме, којом Француска помаже модернизацију Кабинета за изучавање француског језика.

Изасланик одбране Француске потпуковник Тијери Наврес, са сарадницима, после састанка са деканом Војне академије пуковником проф. др Јожом Сивачеком и најодговорнијим старешинама и професорима, обишао је Катедру страних језика, где је имао прилику да разговара са полазницима и увери се у квалитет наставе.

Француска је у претходном периоду већ улагала у опремање кабинета страних

језика, док би ова донација требало да омогући још боље услове за савладавање основних и напредних курсева које Катедра организује. ■

С. П.

УКРАТКО

САЈАМ У НИРНБЕРГУ

У Ниρνбергу (Немачка) одржан је 34. сајам ловачког, спортског и службеног оружја, муниције и опреме – IWA 2007. године. На њему преовладавају оружје и опрема намењени за цивилну употребу (лов, спортско стрељаштво, кампинг), али у последње време појављује се и оружје и опрема за службену професионалну употребу.

Ово је највећи сајам те врсте у Европи, на коме је ове године било око 1.000 излагача из више од 50 земаља и више од 30.000 посетилаца.

Из наше земље излагала су предузећа "Застава оружје" и "Први партизан" на заједничком штанду. ■

С. О.

МОТИВАЦИЈА ЗА ШКОЛОВАЊЕ НА ВОЈНОЈ АКАДЕМИЈИ

У оквиру пројекта "Школовање жена на Војној академији", Одељење за студије одбране Института за стратегијска истраживања спровешће емпиријско истраживање о "Ставовима и мотивацији за школовање на Војној академији".

Предвиђено је да се истраживањем утврде степен обавештености омладине Србије о Војној академији, ставови према новим моделима школовања, перцепција изазова, личних могућности и успеха, али и очекивања младих од војнообразовних установа и колико је то у корелацији са породичним, социоекономским и демографским факторима, те одређеним личним склоностима и интересовањима.

Истраживање ће се обавити на репрезентативном узорку ученика средњих школа у свих 25 округа на територији Републике Србије (61 град и 67 школа), првенствено у гимназијама и средњим школама одговарајућег профила. ■

С. С.

МАЛОКАЛИБАРСКО ОРУЖЈЕ
И ЛАКО НАОРУЖАЊЕ

СКРИВЕНА ОПАСНОСТ

Када би којим случајем у Србији заратиле легалне оружане формације (војска и полиција), са једне стране, а са друге – што легално, што нелегално наоружани грађани, дебљи крај извукли би они иза којих стоји држава, јер грађани поседују двоструко више оружја. Наспрам око милион цеви које припадају оружаном снази наше земље, налази се више од два милиона разног оружја у поседу грађана.

Званични подаци МУП показују да су лане грађани Србије легално поседовали 1.106.150 комада оружја, од чега је скоро половина било ловачко оружје. До краја фебруара ове године та бројка се увећала за 1.397 комада, колико је МУП издао дозвола после Уредбе Владе од 18. јануара, о легализацији оружја које је дозвољено да поседују грађани.

■ БЛИЗУ АМЕРИЧКОГ ПРОСЕКА

Истовремено, истраживање невладине организације SAFEWORLD, рађено 2004. године за Центар за контролу лаког наоружања у југоисточној и источној Европи (SEESAC) при Програму Уједињених нација за развој (UNDP), говори да у Србији, на сваких 100 људи има 14,7 комада регистрованог оружја, по чему је на првом месту на Балкану.

У Босни и Херцеговини је на 100 људи регистровано 9,3 цеви, Хрватској 8,4, Македонији 7,7, у Бугарској 3,9 цеви, док је Црна Гора најближа српском просеку са 13,2 цеви на 100 људи.

Мада нема званичних података о количини нелегалног оружја у Србији, процене истог истраживања говоре да је било око 944.000 комада кратких и дугих цеви.

Дода ли се броју легалног и илегалног оружја код грађана и 46.986 цеви у поседу правних лица, укључујући и фирме за обезбеђене (према истраживању SAFEWORLD), укупна количина пиштоља, револвера, обичних, аутоматских и ловачких пушака и сличног оружја у Србији достиже бројку од скоро 2,1 милион!

Србија заузима и веома високо место у светским размерама по броју легалног оружја по домаћинству и приближила се светском рекордеру САД.

У Србији, у просеку, оружје поседује 42 одсто домаћинстава, од 2,5 милиона, колико их је било према попису из 2002. године, док је у САД свако друго домаћинство наоружано (близу 50 одсто). У наоко мирољубивој Швајцарској чак 36 одсто домаћинстава има оружје, док је у Британији, због строгих закона, свега пет одсто домаћинстава легално наоружано.

Огромна количина оружја довела је и до његовог значајног удела у криминалним радњама. У Србији је 2005. године ватреним и експлозивним оружјем почињено 1.295 кривичних дела – 37 убиства (око половине свих убиства), 57 убиства у покушају, 12 рањавања и више од 850 разбојништава.

Истовремено 15 одсто самоубиства почињено је тим оружјем, што је релативно мало у поређењу са САД, где је 54 процена та самоубица посегло за ватреним оружјем.

Иако подаци о броју малокалибарског и лаког оружја (SALW) у поседу Војске Србије и полиције нису доступни, процене организације SAFEWORLD говоре да војска има око 200.000 комада цеви (уз 589.016 комада у магацинима). Полиција, Жандармерија и Царина поседују 53.100 комада. Уколико се тој бројци дода и 90.000 цеви на залихама, стиже се до бројке од око 940.000 комада.

Да је реч о најраспрострањенијем и изузетно ефикасном оружју – правом оружју за масовно уништење – показују процене да у свету има око петсто милиона комада малокалибарског и лаког оружја, од кога сваког минута неко погине. Годишње, у оружаним сукобима од SALW страда 300.000 људи и још 200.000 у криминалним активностима. Последњих десет година прошлог века 90 одсто жртава (три милиона људи) страдало је управо од SALW, а две трећине били су цивили.

■ НА КОСМЕТУ НАЈМАЊЕ РЕГИСТРОВАНОГ ОРУЖЈА

Најмање регистрованог малокалибарског и лаког наоружања у поседу грађана у региону има на Косову и Метохији, у просеку 1,7 на сто становника, односно укупно 33.939 цеви, како показују подаци организације SAFEWORLD од јуна 2006. године.

Центар за контролу лаког наоружања у југоисточној и источној Европи (SEESAC) јесте заједнички пројекат *Програма Уједињених нација за развој (UNDP)* и *Пакта за стабилност југоисточне Европе за контролу малокалибарског и лаког наоружања (SALW)* са седиштем у Београду.

Покрива Албанију, Босну и Херцеговину, Бугарску, Хрватску, Македонију, Молдавију, Румунију, Србију и Црну Гору.

Центар пружа техничку, логистичку и материјалну помоћ земљама региона у области законодавних и нормативних питања, контроли промета, прикупљања и уништавања вишкова или заплетењог лаког наоружања. Један од задатака Центра формираног 2002. године јесте и подизање нивоа свести грађана о опасностима које носе нелегално поседовање и промет малокалибарског и лаког наоружања.

У SALW према међународним стандардима спада малокалибарско и лако оружје. Малокалибарско је оружје за личну употребу, као што су пиштољи, револвери, пушке и аутоматске пушке. Лако оружје је оружје које користи група људи, и у ту категорију спадају тешко аутоматско оружје, калибра до 30 милиметара, преносни ракетни бацачи и лаки минобацачи.

Легална формација, као што је Косовска полицијска служба, има 6.954 цеви, од тога 6.846 пиштоља *глук* 9x19 mm, док су остало пушке, аутомати и аутоматске пушке (ХК МП-5 и АК-47).

Косовски заштитни корпус има на располагању 2.200 кратких и дугих цеви, али је 1.800 комада у магацинима под кључем Кфора.

ВИШЕСТРУКИ НЕГАТИВНИ ЕФЕКТИ

Шеф Центра за контролу лаког наоружања у југоисточној и источној Европи (SEESAC) Адријан Вилкинсон, у интервјуу за магазин "Одбрана" оценио је да у Србији, у поређењу са суседним земљама, велику количину оружја поседују цивили и истовремено изразио сумњу у ефикасност проглашене амнестије

Амнестије су сложене активности и захтевају врло пажљиво планирање и подстицаје, које би требало да подржавају добро осмишљене кампање јачања свести и информисања јавности, сматра господин Вилкинсон. Прогласити амнестију без претходног рада на припреми цивилног становништва или развијања подстицаја вероватно нема великог ефекта, а могло би чак и негативно утицати (у смислу развијања предрасуда) на будући рад у тој области. Када је реч о последњој добровољној предаји оружја у Србији, SEESAC није консултован, али је спреман да убудуће пружи сву стручну и саветодавну помоћ.

Колико су српски закони либерални и да ли омогућавају лаку набавку оружја, односно, колико су строги према власницима нелегалног малокалибарског и лаког оружја?

– Тешко је дати кратак одговор на то питање, јер треба пружити објективне доказе да бисмо били прецизни. Нема сумње да би закон могао да се побољша (као и у многим другим земљама), али што се тиче Србије постоји још ефикасна регулатива у смислу зако-

Адријан Вилкинсон је магистар експлозивне технике и анализе међународних сукоба. У британској армији био је 15 године виши техничар за муницију, а оперативно искуство у демонтажу експлозивних направа стекао је у Северној Ирској, на Фокландским острвима, у Албанији, Босни, на Западној обали и у Гази на Блиском истоку.

Налазио се на високим функцијама у међународним и невладиним организацијама, а стручне савете у области уклањања експлозивних средстава пружао је Међународном комитету Црвеног крста, УН, Европској комисији и националним владама.

Као експерт UNDP учествовао је у изради *Водича за безбедно и ефикасно прикупљање и уништавање малокалибарског и лаког оружја*. На челу Центра за контролу лаког наоружања у Београду је од 2003. године.

на. Проблем је, заправо, у примени. Искуство мора да покаже колике треба да буду минималне казне за нелегално поседовање оружја, а не неке теоретске максималне казне. Све док не добијемо преглед величине казни коју доносе српске судије за нелегално поседовање оружја, не можемо дати прави коментар о ефикасности примењивања закона.

Ипак, чињеница да, у поређењу са земљама у региону, још увек велики број грађана поседује нелегално оружје говори о томе да би се могло и требало учинити више по том питању. Ово је, наравно, политичко питање за српске власти. Још једна проблематична област у Србији јесте регулисање употребе оружја у приватним фирмама за послове обезбеђења. Све друге земље у региону усво-

У акцијама предаје нелегалног оружја које су организовале међународне снаге на Космету у сарадњи с UNDP од јуна 1999. до краја септембра 2003. године предато је 11.406 цеви и око пет милиона комада муниције.

У Албанији, из чијих је војних и полицијских магацина у време распада државе 1997. године, однето око 550.000 комада оружја и 900.000 милиона комада муниције, у нелегалном поседу има још око 180.000 цеви. У Бугарској у илегалном поседу има 160.000, а у Црној Гори 64.500 цеви.

■ ДОЗВОЛЕ ЗА ОРУЖЈЕ

Ради обезбеђивања што већег степена личне и имовинске сигурности грађана, Влада Србије је на предлог Министарства унутрашњих послова, 18. јануара 2007. усвојила Уредбу о издавању оружаног листа, односно, одобрења за држање оружја.

Уредбом је омогућено власницима оружја који немају оружани лист да у наредних 30 дана поднесу захтев да им се он изда, а да при том не морају да доказују порекло оружја. Власници који предају оружје чије је држање или ношење забрањено, неће одговорати. На позив се одазвало 7.698 грађана који су поднели захтев за легализацију разних врста оружја, укључујући 1.381 пиштољ, 242 револвера и око 4.500 комада ловачких пушака и карабина. Позитивно је решено 1.397 захтева.

Истовремено, грађани су без последица предали 757 комада оружја чије је поседовање законом забрањено или им више није потребно, а и 11.566 комада муниције.

јиле су конкретне прописе којима се регулише то питање у случају приватних фирми за послове обезбеђења, у шта спада поседовање, ношење и складиштење ватреног оружја. Потребно је хитно усвојити такве прописе и у Србији.

Шта бисте могли да препоручите да би се у Србији смањило броја малокалибарског и лаког оружја?

– Влада Србије требало би да сарађује са што више заинтересованих на развоју и спровођењу реалистичне кампање добровољне предаје и прикупљања оружја, коју треба да подржавају одговарајући подстицаји.

Подаци који би се могли искористити за креирање такве кампање већ постоје у Истраживању о малокалибарском и лаког оружју Републике Србије, коју је радила невладина организација **SAFE-WORLD**. Количина лаког оружја у једној земљи сложено је питање. Најбољи приступ је онај који ће се бавити и набавком оружја у земљи, и потражњом за тим оружјем. Једино ако се позабавимо проблемом у целини можемо се надати да ће то имати стварног ефекта на количину лаког оружја у земљи.

Због тога Програм активности УН о питању нелегалног малокалибарског и лаког оружја позива земље да развију свеобухватне националне стратегије које ће се бавити проблемима везаним за неконтролисано ширење таквог оружја.

Премда Нацрт националне стратегије о малокалибарског и лаког оружја постоји у Србији од 2005, Скупштина га никада није формално усвојила, због чега је његово спровођење морало бити одложено.

Каква су искуства Центра за контролу лаког наоружања у југоисточној и источној Европи са откупом оружја од грађанства?

– УН финансијски не подржава програме откупа од грађанства. Искуство у другим земљама је показало да то не функционише средњорочно или дугорочно гледано, а краткорочно може додатно подстаћи повећање количине оружја, јер ће криминалци или непоштени

ВЕСЕЛИ СВАТОВИ **ОБОРИЛИ АВИОН**

Према београдској агенцији Фонет, октобра 2003. године, весели сватови су здруженом палбом оборили спортски авион. Пилот и путник су озбиљно повређени. Једномоторни авион УТВА-75 летео је изнад сватова у селу Ратина, 160 километара западно од Београда.

Другачијег расположења био је мештанин Сијерињске Бање, који је крајем јануара ове године локалног полицајца напао на “старомодан” начин – стрелом! На срећу, полицајца није повређен, а нападач оружјем сопствене производње, љут на чуваре реда, добио је 30 дана затвора.

Према *Закону о оружју и муницији Републике Србије* оружја са тетивом (лук и стрела, самострел и пушка за подводни риболов) могу се набављати само уз одобрење Министарства унутрашњих послова.

МУП је лане запленио 36.175 комада разног оружја, делова оружја и муниције, од чега 127 комада аутоматског оружја, 724 пиштоља и револвера, 191 комад ловачког оружја, 165 комада минско-експлозивних средстава.

Током претходне амнестије, спроведене у време операције “Сабља” 2003. године, грађани су предали око 48.000 комада оружја и минско-експлозивних средстава и више од 2,3 милиона комада муниције.

У оквиру програма смањења количине SALW, у Србији је од 2003. године уништено око 88.000 комада заплетеног оружја и војног и полицијског оружја, које је проглашено за вишак. ■

Новица АНДРИЋ

грађани покушати да извуку финансијску корист из тог процеса. Постоје друге могућности подстицаја, које су се показале успешним.

Каква је утицај компјутерских игрица, најчешће “пуцачких”, на децу и омладину и развијање култа оружја и његове употребу?

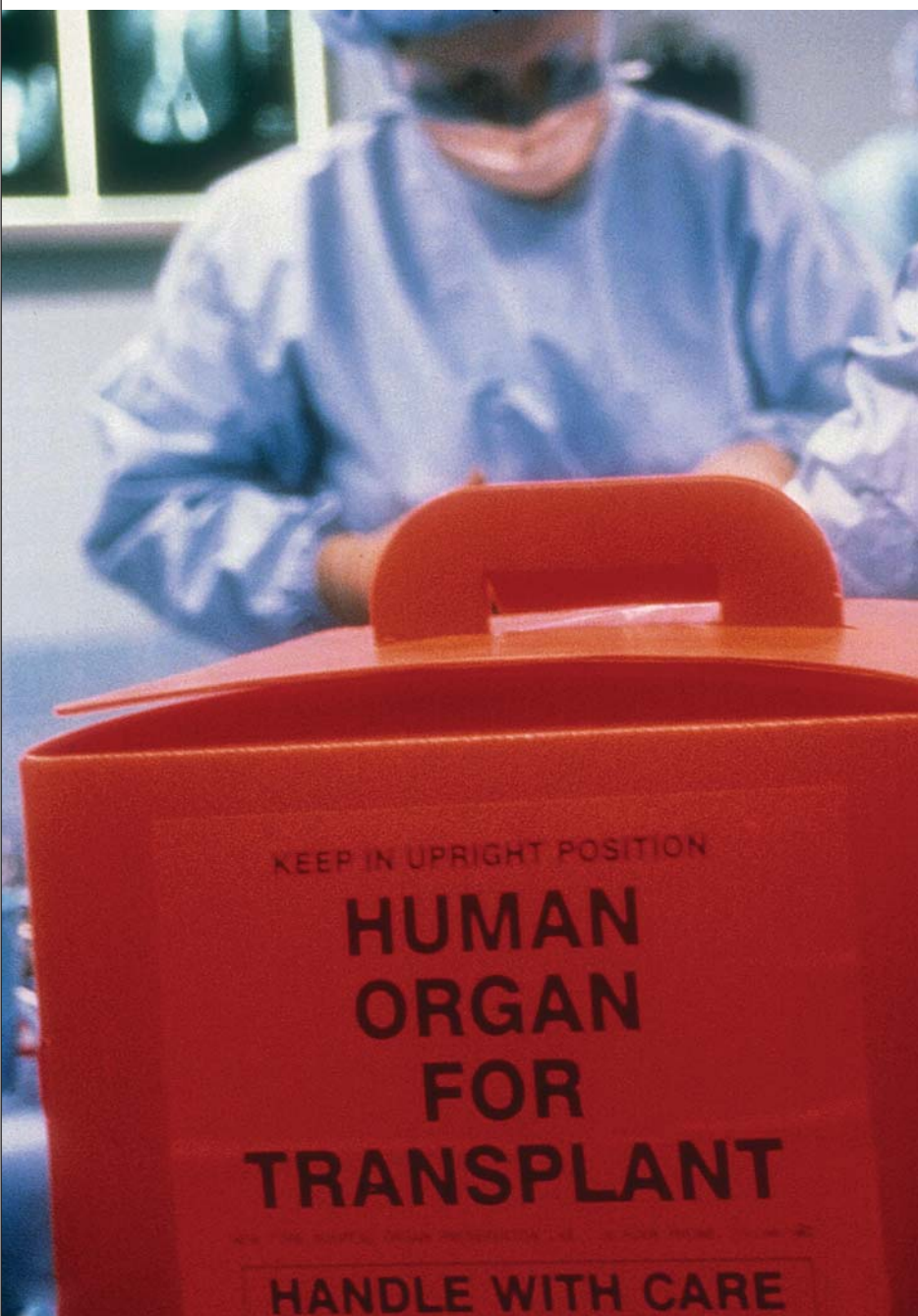
– Ово је сложено питање и доста се истражује широм света. Нема сумње да такве игре утичу на дечаке, али степен у којем они постају неосетљиви према насиљу, или у којем их то подстиче да нелегално поседују оружје још увек је предмет жестоке расправе.

Да ли ће се и на који начин Центар за контролу лаког наоружања у југоисточној и источној Европи (SEESAC) укључити у санацију последица експлозије у војном складишту код Параћина. Да ли планира неке превентивне акције када је реч о складиштима муниције, да се слични инциденти не би догодили?

– Центар за контролу лаког наоружања у југоисточној и источној Европи предложио је више мера техничке подршке Министарству одбране крајем 2006. године. UNDP Србија и Центар су такође започели активности набавке одређене техничке опреме, која би се могла употребити у спровођењу безбедних, брзих и ефикасних операција уклањања експлозивних направа у зони складишта муниције у Параћину. Набавка опреме, заједно са пакетом материјала за обуку, убрзо ће бити окончана.

На који начин промет и поседовање нелегалног малокалибарског и лаког оружја (SALW) утиче на безбедност појединца али и региона у целини?

– Промет нелегалним оружјем и велика количина у поседу грађана Балкана делују вишеструко негативно, јер подстичу криминал, стварају осећај несигурности код појединца, али и подривају ангажовање на спречавању конфликта и успостављање мира. Све то директно подрива владавину закона и угрожава људска права, повећава праг насиља и неговање култа оружја. Истовремено распламсава тензије у друштву и негира мере изграђивања поверења и сигурности. Ништа мање није значајно што директно негативно утиче на страна улагања и туризам. ■

ЗАВЕШТАЊЕ ОРГАНА

ДАР ЖИВОТА ВРЕДАН

Србија је у области завештања органа при самом дну у Европи. До сада је органе завештало око 16.000 грађана. А да би се повећао број кадаверичних трансплантација потребно је да то ураде два до три милиона грађана. Један од основних разлога што нисмо ни близу те бројке јесте необавештеност грађана. Свако од нас треба да зна да је десет пута већа вероватноћа да нам затреба орган него да нам се деси мождана смрт.

Из године у годину у Србији има све више бубрежних болесника тако да бројка од око пет стотина нових оболелих годишње, који имају потребу за дијализом или трансплантацијом, оправдава изјаве стручњака да можемо говорити о својеврсној епидемији. Тренутно се у нашој земљи на програму хемодијализе налази око 3.500 болесника, од којих код њих 2.500 постоји потреба за трансплантацијом бубрега. На листи чекања налази их се око осам стотина. С обзиром на велики број нових болесника, у већим градовима центри за дијализу раде у три или чак четири смене, а неки болесници из Београда на дијализу одлазе и у околне мање градове. Од болесника који су, стручно речено, трансплатибилни релативно мали број њих, свега 20 до 30 посто, има живог даваоца органа док их већина чека кадаверични бубрег. Реч је о бубрегу особе која је доживела мождану смрт, а која је за живота завештала органе или је породица умрлог након наступања мождане смрти дала пристанак да се његови органи трансплантирају. И док бубрежни болесници имају алтернативу у лечењу, јер уз помоћ "вештачког бубрега" живе слабијим квалитетом живота више деценија, за болеснике којима је потребна трансплантација јетре или срца, једини начин да их добију јесте кадаверични орган. Због њих, али и свих осталих болесних и тренутно здравих људи у Србији, неопходно је развити програм кадаверичне трансплантације. Да би се то догодило, осим институционалних решења, првенствено је потребно променити начин размишљања грађана који нису свесни да су већи изгледи да им затреба трансплантирани орган него да ће њихов орган требати неком другом.

Крајем 2002. године Војномедицинска академија је уз одобрење свих надлежних институција покренула акцију завештања органа чији је један од идејних твораца био пуковник проф. др Зоран Ковачевић, начелник Клинике за нефрологију ВМА и један од наших саговорника. Промоцији су присуствовали тадашњи министар здравља Томица Милосављевић и начелник ВМА Зоран Станковић који су међу првима завештали органе, те садашњи начелник ВМА, генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић. Један од циљева акције, како објашњава професор Ковачевић, био је да се убрза процес доношења модерног закона о трансплантацији солидних органа који би представљао ос-

Пуковник проф. др Зоран Ковачевић

нову за формирање Националног програма за трансплантацију органа.

– Осим тога, желели смо да путем медија обичном грађанину приближимо проблем болесних људи и укажемо на хуманост самог чина завештања органа, јер је далеко неизвесније живети у земљи која нема национални програм за трансплантацију органа него у оној која га има. Тај програм значио би сигурнију будућност за све нас јер нико не зна шта га чека. Желели смо и да разбијемо сујеверје које доста утиче на одлуке наших грађана да не доприрају органе. Плаше се да ће, уколико сада завештају органе, призвати злу судбину – каже професор Ковачевић.

Због чега је значајно да завештамо органе?

Развој биомедицинских наука и унапређење медицинске технологије омогућили су одржавање циркулације и функције појединих органа, упркос неповратно оштећеној можданој функцији. То је отворило пут добијању органа од особа са можданом смрћу, односно кадаверичним трансплантацијама. Из незнања, грађани често мождану смрт везују за неку врсту коме и због тога се јавља проблем када породица треба да одлучи о донацији органа страдалог сродника. Док је кома реверзибилно односно повратно оштећење мозга у коме се региструју његове активности, код мождане смрти нема активности мозга, другим речима нема повратка. Дакле, из коме се човек може пробудити али из мождане смрти не. Мождану смрт проглашава екипа од тројице

СТАВ ЦРКВЕ

Све организоване светске религије подржавају донацију органа, сматрајући је актом племенитости и личним избором. Српска православна црква је пре две године на Сабору, који се традиционално одржава 14. маја, благословила рад на трансплантацији органа, као што су га подржали и верски прваци католичке цркве, јеврејске и муслиманске заједнице.

лекара који, због сукоба интереса, не смеју бити чланови тима за евентуалну трансплантацију. Они праве записник и у историју о дијагностици мождане смрти уносе све резултате учињених анализа које су неопходне како би се констатовала мождана смрт.

■ ПРИНЦИП ПРЕТПОСТАВЉЕНОГ ПРИСТАНКА

У Србији органе је завештало око 16.000 људи, што је веома мало када се зна да је за повећање броја кадаверичних трансплантација потребно да то ураде два до три милиона грађана. Важећим законом утврђено је да бубрег може да да само близак сродник болесника, а изузетак су супружници који пре трансплантације иду на етички комитет како би се избегли бракови из интереса. И док се у развијеним земљама уради свега десет до двадесет посто такзованих "ливинг" трансплантација – од живих сродника, а остатак чине кадаверичне, у нашој земљи ситуација је обрнута.

Осим тога што је трансплантација најефикаснији вид лечења, она је и најисплативија. У првој години лечење болесника са пресађеним бубрегом кошта од 16.000 до 20.000 евра, што је далеко јефтиније него у иностранству, а толико новца годишње потребно је издвојити за само једног пацијента на дијализи. Међутим, већ у другој години цена трошкова лечења таквих болесника падне за 50 посто од цене болесника који су на хемодијализи, да би у петог

ПОРАЖАВАЈУЋА СТАТИСТИКА

Због недостатка органа, трансплантациона медицина постаје жртва сопственог успеха. У последњих петнаест година број давалаца растао је свега два посто годишње, док број болесника на листама чекања расте за око 15 до 20 посто годишње. Подаци говоре да око 35 посто болесника са листа чекања у Европи умире чекајући орган, 35 посто остаје на листи чекања, а само 30 посто добије нови орган.

години цена била само 20 посто од цене лечења болесника на дијализи. Дакле, економске уштеде су огромне за државу, а болесника коме је пресађен орган прати и комплетна психофизичка рехабилитација тако да они могу да заснују породицу, постају радно способни...

Тренутно у нашој земљи постоје три центра за трансплантацију бубрега: медицински факултети у Београду и Новом Саду и Војномедицинска академија. Дедиње је референтни центар за трансплантацију срца, док су ВМА и КЦ Србије референтни центри за трансплантацију јетре. Пре две године формирана је и Национална комисија за трансплантацију органа али наш саговорник сматра да то није довољно и да је потребно много више ангажовања, пре свега Министарства здравља, али и нас самих јер је основни проблем у недовољној организацији.

– Поента је у усвајању модерног закона и формирању Националне агенције за трансплантацију органа која би уз помоћ неке маркетиншке куће, пре свега, активно промовисала донорске картице и значај завештања органа. С друге стране, ако не формирамо национални програм за трансплантацију органа мораћемо да отварамо нове центре за дијализу што је много скупље – каже професор Ковачевић.

Важећим Законом о здравственој заштити регулисана су питања узимања и пресађивања органа на принципу претпостављеног пристанка, што значи да уколико за живота писмено нисте били изричито против давања органа, по наступању мождане смрти ваши органи могу бити узети за трансплантацију. У пракси лекари прво питају за дозволу најближе чланове породице особе која је доживела мождану смрт и они су, често, против.

Међутим, пуковник проф. др Рајко Хрвачевић, заменик начелника ВМА и координатор Центра за

У ШПАНИЈИ НАЈВИШЕ ДАВАЛАЦА

Према подацима међународне трансплантационе мреже Евротрансплант, која организује размену органа за пресађивање између појединих националних центара за трансплантацију, а чији је Србија некада била члан, у Европи највише органа завештају људи у Шпанији, Аустрији и Белгији, а најмање у Грчкој.

Начелник Клинике за нефрологију професор Зоран Ковачевић истиче да би једно од бољих решења за проблем завештања органа било да се приликом издавања нових личних карата грађани изјасне да ли ће завештати органе или не и да им одлука пише у личној карти.

трансплантацију солидних органа ВМА, сматра да није проблем само у закону. Он каже да нови закон који се очекује треба да да позадину за бољи квалитет организације кадаверичне трансплантације у Србији. Такође, он истиче да Аустрија примењује закон који на исти начин регулише питање трансплантације (претпостављени пристанак) као и у нашој земљи, и да она спада међу европске земље са највећим бројем кадаверичних органа. Због тога професор Хрвачевић закључује да нама треба више од закона – боља

организација, промена свести и озбиљна медијска кампања, те да су квалитетни стручни тимови једино што имамо у овом тренутку.

■ МОЖЕ ЛИ СЕ КУПИТИ ОРГАН

Једно од питања које се намеће када говоримо о трансплантацији органа, свакако је и оно о могућим малверзацијама, добијању органа преко реда за новац. О томе професор Ковачевић каже:

– Да би један грађанин другом дао бубрег мора да постоји њихова имунолошка подударност. Листа чекања са обрађеним болесницима налази се у Заводу за трансфузиологију Србије и када имамо особу која је доживела мождану смрт, а која је донор, прво радимо анализе његових органа да се види да ли њихове функције задовољавају критеријуме потребне за трансплантацију. Истовремено, његова крв и пар лимфних жлезда хитно се шаљу Заводу за трансфузиологију где се ради имунолошки профил али и све остале неопходне анализе. Тада се

ти подаци убацију у рачунар који избацује 30 до 50 болесника који су на листи чекања, а имају најближи имунолошки профил. Списак се доставља центру где ће се урадити трансплантација и тада се болесници које је избацио рачунар позивају. Због различитих објективних околности списак се на крају сведе на четири, пет болесника. Међу њима предност имају млади људи и они којима је живот угрожен. Све то ради тим од десет до петнаест људи. Постављају се и питања да је могуће урадити трансплантацију у приватним ординацијама. Ја одговорно тврдим, пошто се сви који радимо тај посао међусобно врло добро познајемо, да за сада у Србији нема злоупотребе нити продаје органа – закључује професор Ковачевић.

■ НОВИ ЖИВОТ

Тридесет петогодишњу Ирону Ранисављевић из Пећинаца срели смо на Војномедицинској академији где јој је пре седам година урађена трансплантација бубрега. Ирена се разболела у 22. години од лупуса, системског обољења везивног ткива које јој је највише оштетило бубреге, а од 1999. године била је на дијализи.

– У то време није било живота за мене. То што нисам могла да једем није ми толико тешко падало колико то што нисам смела да пијем течност. Имала сам 45 килограма и била као “живи мртац”, када бих подигла руку она је сама неконтролисано падала. Иако су многи мислили да сам се предала, нисам смела то да учиним због детета које имам а имала сам наду и у трансплантацију. Онога дана када су ме позвали, отишла сам са песмом на уснама на трансплантацију. Нити у једном моменту нисам посумњала да неће успети.

Тако је Иринин отац по други пут подарио живот својој ћерки када јој је дао бубрег. Уз велики опрез и дисциплинован живот пребродила је прву годину са новим бубрегом, када је највећа шанса за његово одбацивање, после чега је, каже, почела опуштеније да живи.

Овде прича о борби за живот, љубави, хуманости није крај. Наиме, док је још била на дијализи, Ирону су позвали на кадаверичну трансплантацију и она није отишла. Зашто?

– Нисам отишла зато што сам знала да имам тату који ће ми дати бубрег, иако је тада још много фактора могло да утиче на то да на крају не може да се уради трансплантација, али о томе нисам размишљала. Помислила сам само на све оне болесне људе који немају тату који би им дао бубрег.

Они који намеравају да завештају органе, довољно је да се јаве на телефон Војномедицинске академије: 011/ 367-0784 и оставе адресу на коју ће им за неколико дана стићи формулар који треба да попуне, потпишу и пошаљу назад на ВМА. За два до три дана стићи ће им донорска картица.

Донори не могу да буду особе које су тешки болесници, дијабетичари, малигни, психијатријски пацијенти, наркомани и сви они који имају тешка оштећења органа. При издавању картице не раде се никакве анализе јер се квалитет органа испитује тек кад особа, евентуално, доспе у стање мождане смрти. ■

Сања САВИЋ

Ирена Ранисављевић

УРУЧЕНИ НОВИ ECDL СЕРТИФИКАТИ

После фебруарског и мартовског тестирања за добијање Европске дозволе за коришћење рачунара (ECDL), 11. априла у кабинету Тест центра у Војној академији свечано су додељени сертификати о положеним ECDL испитима припадницима Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије.

Скупу су присуствовали државни секретар Љубисав Тодоровић, начелник Управе за кадрове генерал-мајор Слободан Тадић, начелник ВА генерал-мајор Видосав Ковачевић и изасланик одбране Велике Британије у нашој земљи пуковник Сајмон Ванделур.

Том приликом је координатор Министарства одбране за ECDL потпуковник Жикица Милинковић рекао да је прошле године ове тестове успешно положило 202, а у прва три месеца ове године још 298 професионалних припадника МО и ГШ, што представља одличан почетак.

За само пола године међународно признате сертификате о положеном ECDL тесту добило је 498 припадника МО и ГШ

На свечаности су уручене и лиценце новоовлашћеним тестерима, а посебне захвалнице МО, што је овај интернационални програм заживео и у војној средини, добили су Сајмон Ванделур и Саша Јанковић из Мисије Оебса у Србији.

Како је најављено, ових дана биће отворен и ECDL Тест центар у Нишу на чијем челу ће бити пуковник Небојша Ђорђевић. ■
Д. МАРИНОВИЋ

МЕДИЦИНСКА ОПРЕМА НА ПОКЛОН

Протокол о донацији између Министарства одбране Србије и Министарства одбране Норвешке потписали су, 30. марта, заступник начелника Управе за здравство пуковник Јован Максић и изасланик одбране Краљевине Норвешке у нашој земљи потпуковник Терје Хаверстад.

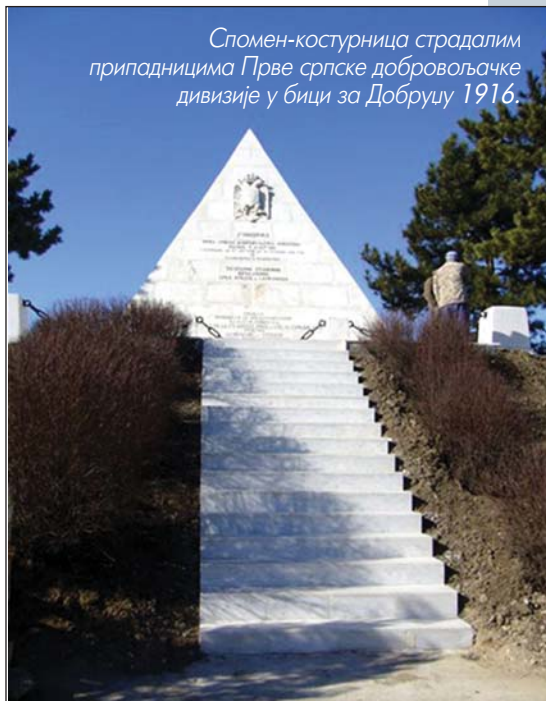
Предмет донације су медицинска наставна опрема, компјутерска и канцеларијска опрема, потрошни материјал за потребе обуке, материјал за наставни курс и промотивни материјал, у укупној вредности од 95.776 евра. ■ С. С.

ОБУКА ПРИПАДНИКА КРИМИНАЛИСТИЧКО-ИСТРАЖНЕ ГРУПЕ ВС

У Новом Саду, у организацији Криминалистичко-истражне групе Војске Србије, за њене припаднике организована је стручно-специјалистичка обука, којом су руководили пуковник Владислав Пржуљ и потпуковник Саша Стојановић. Током обуке било је речи и о начинима стицања сазнања о постојању кривичног дела, иницијалним методама његовог откривања, планирању и извештавању о криминалним активностима у ВС и МО.

У обуци је учествовао и Зоран Павловић, окружни јавни тужилац Окружног суда у Новом Саду. ■ Б. М. П.

ОБНОВА СПОМЕНИКА СРПСКИМ РАТНИЦИМА У РУМУНИЈИ

Спомен-костурница страдалим припадницима Прве српске добровољачке дивизије у бици за Добруцу 1916.

вршени су радови на обнови Спомен-костурнице страдалих припадника Прве српске добровољачке дивизије у чувеној бици за Добруцу 1916. године. Споменик је саграђен 1926. у облику пирамиде од венчачког мермера.

Пројекат за извођење рестаураторско-конзерваторских радова реализовала је екипа стручњака Републичког завода за заштиту споменика културе – Београд, а посебну заслугу у његовом успешном окончању припада и особљу Амбасаде Републике Србије у Румунији.

Завршетком обимних радова у Међедији заокружен је читав низ великих захвата на заштити националне културне баштине из ратних периода која се налази на тлу Румуније. Заштићена је парцела у оквиру градског гробља у Темишвару на којој почивају југословенски пилоти страдали током Априлског рата 1941. и Спомен-костурница припадника Српске војске страдалих у интернацији у логору у Араду током Првог светског рата. Обновљена је и родна кућа Доситеја Обрадовића у Чакову. ■

Д. РИСТИЋ

Специјални прилог

АРСЕНАЛ

4

МИНОБАЦАЧ 120 mm M95

**ОЈАЧАЊЕ
МОЋИ
ПЕШАДИЈЕ**

БРИТАНСКИ ТЕНК
CHALLENGER

**ВЕЧИТИ
ИЗАЗИВАЧ**

ДЕСАНТНИ БРОД КЛАСЕ
САН АНТОНИО

**МОБИЛНА
КАСАРНА**

ВАТРЕНА МОЋ ПЕШАДИЈЕ

САДРЖАЈ

Минобацач 120 милиметара М95 ВАТРЕНА МОЋ ПЕШАДИЈЕ	32
Урбани борбени систем РАТОВИ ЧЕТВРТЕ ГЕНЕРАЦИЈЕ	34
Пиштољ HS 2000 ЗА СВЕ ВРСТЕ МУНИЦИЈЕ	40
Британски тенк Challenger ВЕЧИТИ ИЗАЗИВАЧ	42
Млазни школски авион М-311 МАЛА ЛЕТЕЛИЦА ЗА ВЕЛИКИ ПРОФИТ	46
Десантни брод класе Сан Антонио МОБИЛНА КАСАРНА	50
Војни сателити КОСМИЧКИ РАТНИЦИ	52

Уредник прилога
Мира ШВЕДИЋ

Дејство тог савременог оруђа до изражаја долази нарочито на испресецаном и планинском земљишту. Делотворан је при отварању пролаза кроз жичане препреке и минска поља, рушењу фортификацијских објеката, уклањању земљаних покривки на тешким бункерима и уништавању елемената инфраструктуре. Приликом употребе активно-реактивних мина остварује се домет од чак 13,5 километара. Увођењем тог средства у наоружање Војске Србије знатно ће се повећати борбене могућности и ватрена моћ пешадијских јединица.

Минобацачи су први пут употребљени почетком прошлог века у руско-јапанском рату (1904–1905), за време опсаде Порт Артура. Одумирањем *мерзера*, чије је задатке знатно успешније извршавала борбена авијација, у борбеном поретку трасира се место минобацачима. Они су преузимали задатке подршке на малим даљинама, које артиљеријска оруђа нису могла да извршавају без опасности за сопствене јединице. Крајем Првог светског рата минобацачи су чинили 30 одсто артиљеријских оруђа, а праву афирмацију доживљавају за време Другог светског рата, када је у СССР, на пример, произведено око 347.000 примерака те врсте оруђа.

РАЗВОЈ ОРУЂА

Посебна пажња развоју минобацача посвећена је од 1960. до 1975. године. У оперативној употреби данашњих војски налазе се минобацачи калибра од 51 mm до 240 mm, а најмасовније се користе калибри 81 mm и 120 mm. Наш нови домаћи минобацач повећаног домета, калибра 120 mm, који носи ознаку М95, по свим тактичко-техничким одликама заузима место уз бок најбољих оруђа те врсте.

Стручњаци Сектора за класично наоружање Војнотехничког института, деведесетих година минулог века, започели су пројекат израде вучног минобацача

М Е Т А Р А М 9 5

ознака оруђа	маса (kg)		највећи домет са класичним пројектилом (m)	поље дејства по висини (степен)	маса разорне мине (kg)	број послужилаца
	марш	на ватреном положају				
МО-120-LT – Француска	247	168	7.000	45–85	13,88	4
120 mm E56 – Грчка	432	266	9.000	40–85	-	4
K6 SOLTAM – Израел	418	144	7.200	40–85	13,3	4
A7A2 SOLTAM – Израел	475	419	9.500	40–85	14,85	4
PATRIA VAMMAS 120 mm STANDARD MORTAR (Финска)	309	155	7.300	45–80	12,8	4
PATRIA VAMMAS 120 mm LR (Финска)	494	286	9.000	45–80	15	4
120 mm M12-3222 (Аустрија)	670	260	9.500	45–80	14,5	-
M41С – Шведска	600	285	8.000	45–80	16	4
120 mm M120 - САД	330	145	7.200	45–85	15	5
120 mm M75 – Југославија	261	178	6.500	45–85	12,6	5
120 mm M95 - Србија	461	208	9.400	45–85	15,6	5

Основне ТТ карактеристике неких вучних минобацача 120 mm великог домета у свету

120 mm, повећаног домета, са ознаком М95. То је оруђе намењено за дејство по живој сили и за уништење ватрених тачака. Његова моћ нарочито долази до изражаја на испресецаном и планинском земљишту. Делотворан је при отварању пролаза кроз жичане препреке и минска поља, рушењу фортификацијских објеката, уклањању земљаних покривки на тешким бункерима и уништавању елемената инфраструктуре (цевоводи, резервоари, телефонски и електро каблови, итд.). Убацна путања мине и мала површина коју минобацач заузима на ватреном положају дозвољавају да се он смести у дубоке заклоне, у којима га противник не може лако открити, нити уништити.

Логика конструкције новог минобацача заснива се на минобацачима 120 mm М74 и 120 mm М75, те ћемо овде истаћи само битне разлике.

Минобацачки систем 120 mm М95 састоји се од оруђа, мине и РАП-а (резервни делови, алат и прибор). Главни склопови оруђа су склоп цеви, двоножни лафет, подлога, нишанске справе и подвозак.

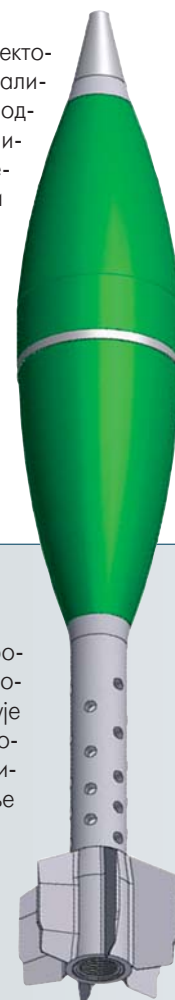
Цев је глатка и израђена од висококвалитетног легираног челика, при чему се остварује максимални радни притисак од 1.500 бара (код ранијих решења 980 бара). У односу на претходна решења, цев је дужа за око 300 mm. На устима цеви је предвиђен дифузор који треба да

смањи притисак барутних гасова и на тај начин заштити послугу од штетног дејства натпритиска око оруђа. Приликом избора материјала за цев имала се у виду тежња да се унификују цеви артиљеријских оруђа и минобацача.

БОЉА НИШАНСКА СПРАВА

Двоножни лафет је робусније конструкције, а подлога је већих димензија и повећане механичке отпорности у односу на минобацач М75. Конструктори су предвидели и замену нишанске справе НСБ-4Б, новом, која је добила ознаку НСБ-5А.

За систем је пројектовано и савремено балистичко решење које подразумева нову организацију барутног пуњења (б/п). У првој фази испитивања и верификације система коришћени су двобазни НГБ барути (балистички). У наредној фази је предвиђена употреба новопроизведених термостабилних ЕИ барута, чије су карактеристи-

ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКЕ ОДЛИКЕ МИНЕ 120 MM М95

Мина коју је развио ВТИ је савременог дизајна и добро аеродинамички оптимизирана, а може постићи домет од 9,4 km. У односу на друге мине калибра 120 mm, код којих се кошуљица израђује ковањем, кошуљица мине М95 се израђује ливењем, чиме се многоструко повећава ефикасност на циљу. Маса мине је 15,6 kg, дужина 785 mm, кошуљица има масу 11,55 kg, а експлозивно пуњење 2,45 kg. Експлозивно пуњење представља мешавину тротила (TNT) и хексогена (RDX). Ова, новопројектована класична мина М95, има већу ефикасност од постојеће лаке тренутно-фугасне мине 120 mm М62ПЗ, коју користе минобацачи 120 mm М74 и М75. Минобацач М95 може да користи и активно-реактивне мине са којима се остварује домет од 13,5 km.

РАТОВИ ГЕНЕРА

Урбани борбени систем (Urban Warfighter System) је револуционарни систем човека машине који би обједињавао борбене и командне функције, управљање ватром на бојишту, извиђачку, обавештајну делатност и везу С4I2SR, а поседовао би велику убојитост, покретљивост, способност преживљавања и непрекидну подршку суседних сличних система. Данас је Ирак највећи полигон за проверавање тог концепта и ратне технике.

3 западноевропска и америчка војна теорија изнедрили су нову терминологију за донедавно познато ратовање у урбанизованим срединама – по њима то су ратови четврте генерације. Међутим, војна техника, опрема и наоружање и даље се називају појмовима као што су *Урбани борбени систем 2025*, тактичко ласерско оружја за урбано дејство, наоружани робот SWORDS (Special Weapons Observation Reconnaissance Detection System), извиђачке и наоружане беспилотне летелице за борбу у густо насељеним подручјима и великим градовима. То је само део пројеката који се остварују по студијама у којима су представљене визије и концепције о евентуалном ратовању у будућности, на подручјима милионских градова и широких насељених пространа.

Буџети за реализацију таквих пројеката су велики и на њихову реализацију троше се милијарде долара. Зелене новчанице биће утрешене и за завршетак симулатора за

ке у мањој мери осетљиве на дејство климатских услова. Оптимизација барутног пуњења је урађена на основу конструкционог захтева у погледу радног притиска (мање или једнако са 1.500 бара) и на основу захтеване почетне брзине мине 120 mm M95. Ново барутно пуњење обезбеђује минимално растурање почетне брзине и добро преклапање падних тачака мине на свим дометима.

Минобацач може користити све мине 120 mm иностраног и домаћег порекла, али дајемо предност новој мини 120 mm M95, коју су развили "муницијаши" Војнотехничког института. Мина је савременог дизајна и добро аеродинамички оптимизирана, те се може постићи домет од 9,4 km. У односу на друге мине калибра 120 mm, код којих се кошуљица израђује ковањем, кошуљица мине M95 се израђује ливењем, чиме се многоструко повећава ефикасност на циљу. Експлозивно пуњење представља мешавину тротила (TNT) и хексогена (RDX). Ова, новопројектована класична мина M95, има већу ефикасност од постојеће лаке тренутно-фугасне мине 120 mm M62ПЗ која се користи код минобацача 120 mm M74 и M75. Минобацач може да користи и активно-реактивне мине са којима се остварује домет од 13,5 километара.

ИСПИТ У НИКИНЦИМА

С обзиром на знатан степен унификације делова минобацача 120 mm M95 и M75, користиле се постојећа организација и кадрови система техничке подршке. Није потребно освајање специјалних поступака за одржавање и ремонт средстава, што је, за цело, врло важно са економског аспекта.

Сектор за класично наоружање је још 1995. године израдио Програм реализаци-

ДУЖИНА ЦЕВИ

Цев је глатка и израђена од висококвалитетног легираног челика, при чему се остварује максимални радни притисак од 1.500 бара (код ранијих решења 980 бара). У односу на претходна решења, цев је дужа за око 300 mm. На устима цеви је предвиђен дифузор који треба да смањи притисак барутних гасова и на тај начин заштити послугу од штетног дејства натпритиска око оруђа. Приликом избора материјала за цев имала се у виду тежња да се унификују цеви артиљеријских оруђа и минобацача.

је развоја, који је тадашњи Војни савет КоВ одобрио. Програм реализације развоја подразумевао је развој минобацача 120 mm M95 уз израду и испитивање једног прототипа, израду и испитивање прототипске партије од четири оруђа и израду техничке документације за нулту серију. Као носилац развоја одређен је Војнотехнички институт из Београда, а за носиоца производње ХК "Прва петолетка" из Трстеника.

Када је прототип оруђа успешно испитан на полигону "Никинци", прешло се на другу фазу – израду и испитивање прототипске партије. Увођењем тог средства у наоружање Војске Србије знатно ће се повећати борбене могућности и ватрена моћ пешадијских јединица.

У Војнотехничком институту увелико се разматра и концепт самоходног минобацача са отвореном и куполном уградњом, али о томе другом приликом. ■

Игор МИХАЛЛОВИЋ

БОРБЕНИ СИСТЕМИ

ЧЕТВРТЕ ЦИЈЕ

Америчку здружену ваздухопловну команду по пројекту Градско решење 2015 (Urban Resolve 2015), али и за усавршавање оружја названог Метална олуја за градско окружење (Metal Storm Weapons for Urban Environments). Развијају се и борбени наносистеми, а разрађују се и идеје и експериментише са кориштењем електромагнетског, микроталасног, светлосног и звучног оружја у урбаним борбама.

Већ постоје и јединице способне за борбена дејства у густо насељеним градским срединама (Urban-capable battalion). У таквим пројектима снајпери, аутомати, ручне бомбе и остало познато пешадијско оружје добија нове електронске и дигитализоване додатке који омогућују ефикаснију и прецизнију примену. Мењају се и карактеристике заштитних прслука, шлемова и других делова војничке опреме са побољшаним квалитетом заштите. Најављује се да ће војнички системи између 2007. и 2012. године претрпети велике промене и бити знатно прилагођени за урбану ратовање. Не запостављају се примена хемијског оружја у урбаним борбама и заштита од примене таквог оружја из руку противника. Већ постоје бројне неубојите технологије и наоружања за масовно онеспособљавање противничке силе. И, како рече бригадни генерал Justin Kelly, командант развојног центра за копнено ратовање аустралијских одбрамбених снага, није далеко време када ће ратовати роботи да се не би угрожавали животи сопствених војника.

РАЗОРИ И УНИШТИ

Одговори на многобројна савремена питања урбаног ратовања, о начинима вођења, а и средствима за дејство војника и јединица у градским срединама дати су у пројектима и студијама у бројних армијама широм света. Ова питање сваки даном добија нове димензије. Разматра се, не само да ли урбана дејства спадају у домен асиметричног ратовања, већ и да ли је могуће издвојити доктрину урбаног ратовања од осталих и питање сагледавати селективно. У пракси се проблеми сагледавају мултидисциплинарно и на помолу су бројна решења.

Урбано ратовање је за велике војсковође одвајкада било проблематично из број-

Пушка са додацима за урбана дејства

них разлога. У време пре наше ере војсковође су најчешће опседали градове, изнуривали их и исцрпљивали глађу и жеђу док се не би предали. Разлог је био једноставан – класично оружје за борбу на бојном пољу није било прикладно за освајање градова, а још мање за уличне борбе. Потом су се појавили катапулти за рушење зидова бастiona, *овнови* за разбијање врата, стреле са кукама којима су избациване плетене степенице... Из историје је познато да су војсковође настављале напредовање, али су остављали делове снага да опседају градове који се ни су предавали до њиховог коначног пада.

Савремени ратови, ако их посматрамо од Наполеоновог похода на Русију, а посебно Први и Други светски, обилovali су покушајима освајања великих градова. Било је и успешних али и неуспешних операци-

ја. А основно гесло борби било је разори и уништи. Осим примене масовне војне силе, коришћења стандардног пешадијског наоружања и артиљерије, није било битних помака у размишљањима како водити урбану ратовање.

Стаљинградска битка је била главна прекретница у Другом светском рату, и сматра се најкрвавијом у људској историји. Борба за тај град водила се авијацијом, артиљеријом, тенковима и пешадијом. Битке у граду биле су жестоке и очајничке, беснеле су за сваку улицу, фабрику, кућу, подрум и степениште. Немци су ово невиђено градско ратовање назвали *пацовски рат* (Rattenkrieg). Ту су браниоци први пут у историји ратовања применили тактику по којој се доминантни објекат окруже минским пољима, поставе митраљеска гнезда на прозо-

АРСЕНАЛ

рима и пробију зидови у подруму ради боље комуникације. А велики допринос дали су и руски снајперисти.

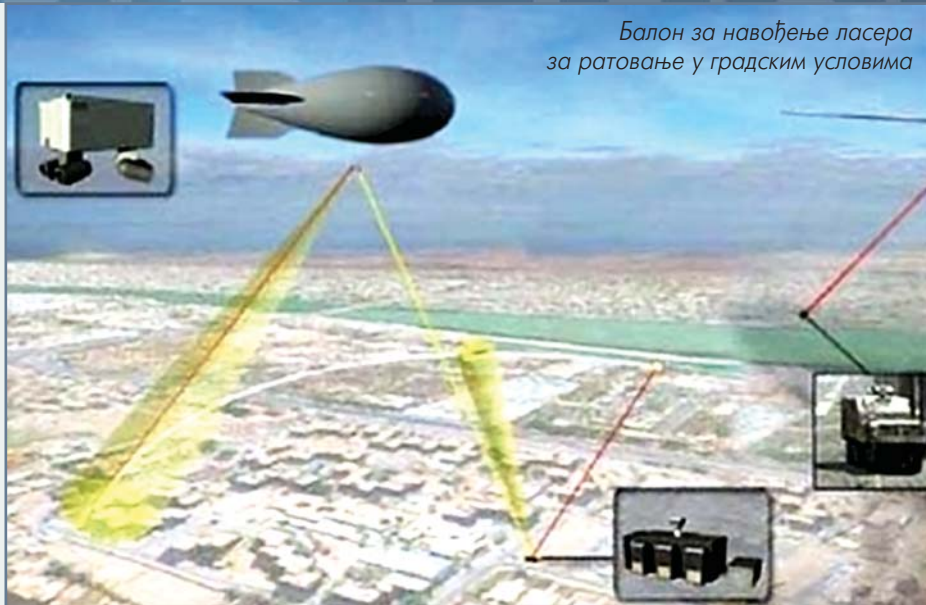
Први и Други светски рат донели су нове стратегије, тактике и оружја. Појава тенкова на бојишту и њихова улога у брзим операцијама била је од пресудне важности у многим биткама. Међутим, показало се да тенкови и оклопни транспортери нису погодни за урбано ратовање. Авијација је најчешће коришћена за разарање градова, а најдрастичнији пример употребе стратегијске авијације у уништавању градова били су бацање атомске бомбе на Хирошиму и Нагасаки на крају Другог светског рата.

Искуства из урбаног ратовања након Другог светског рата указују да ни ту није било помака у коришћењу специјалног оружја за ратовање у великим градским срединама. Вијетнамски рат остаће запамћен по томе што је увео хеликоптер у војне операције, али и по коришћењу геофонских система, тзв. Макнамарине оградe. Реч је о електронској баријери између Јужног и Северног Вијетнама, која је геофонским и другим системима регистровала кретање у близини. Реакција је била отварање артиљеријске ватре на место где су регистровани сеизмички покрети.

Вуковар, Сарајево и Грозни показали су да неправилна употреба тенкова и артиљерије, без одговарајуће пешадијске тактике, не дају добре резултате. А значајније промене у примени новог оружја и средстава за урбано ратовање осећају се тек у америчком ангажовању у Ираку од 2003.

ПРИМЕНА ВИСОКЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ

Искуства у примени савремене војне технике и наоружања, из претходних градских битака, почела су да се анализирају са других аспеката. Нису само битни наору-

Балон за навођење ласера за ратовање у градским условима

жање и муниција, већ и други чиниоци који утичу на квалитет и ефекте урбане борбе. Наиме, западни војни теоретичари и аналитичари R. D. Eisler, A. K. Chatterjee, D. Vaske, G. H. Burghart симулирали су, па анализирали, ефекте примене различитих врста наоружања у урбаном окружењу. Употребљен је класични MOUT сценарио (Military operations on urban terrain – *Војне операције на урбанизованој површини*) у чишћењу градске површине од побуњеника. Да би сагледали ефекте оружја за прецизно дејство, анализирали су ефекте дејства пешадијске, ракетне и артиљеријске муниције на објекте и људе.

Експерименти са провером балистичких резултата извођени су у симулираном окружењу у интерактивној размени ватре из пешадијског наоружања, ручних ракетних система и других експлозивних тела која се користе у таквим дејствима. Анализиране су последице које настају услед распрскавања

стакла, делова парчади разорених зидова и шрапнела, затим последице ваздушних удара и других ефеката на окружење и људе у њему. Таква истраживања и експерименти могу допринети унапређењу прецизности оружаних система, примени мина и бомби које ће уништити противника, изазвати мање негативних последица на цивилно становништво, а неће умањити борбену ефикасност урбаног борца. Исто тако су значајна за израду опреме, одеће и делова за личну заштиту.

Остала истраживања о примени артиљерије, посебно ракетних система, затим тенкова, самоходних возила и авијације у урбаним дејствима нису јавно доступна и не публикују се често. Наравно, потпуно је јасно због чега – та оружја изазивају највећа разарања и погубна су по цивиле у градовима, који иначе не би смели бити мета војног напада. Ипак, из података о новим оружјима, системима за подршку у урбаним

ИСКУСТВА ИЗ 1999.

У америчком документу *Доктрина за здружене урбане операције* (Joint Publication 3-06 Doctrine for Joint Urban Operations) из 2002. године, кад се говори о дејству снага НАТОа по просторима бивше Југославије, посебно се анализирају дејства авијације по градским мостовима и другим виталним градским системима. Циљ може бити сваки инфраструктурни градски систем који служи у одбрамбене сврхе – системи за комуникације и информације, саобраћајна инфраструктура, енергетска постројења, привредни, односно пословни, а и административни објекти.

Савремени оперативни центар

операцијама, те из повремених извештаја о вежбама јединица, могу се извући многи закључци о кретањима савремене војне теорије о примени адекватних борбених оружја и система у тој врсти операција.

Искуства која се црпе из анализа борби у Панама Ситију, Могадишу, Порто-Принцеу, Грозном, Вуковару, Сарајеву, Киншаси, Бејруту и Багдаду су, према војним теоретичарима Роберту Ф. Хану и Бони Језиору, основа за израду студије о урбаном ратовању и борбама на урбанизованом подручју у 2025. години (Urban Warfare and the Urban Warfighter of 2025). Несумњиво је да они, као и многи други војни стручњаци, будућност ратовања виде у борбама у великим насељеним местима са милионским становништвом. При томе се разматрају директне и индиректне активности и примена одговарајуће технике и наоружања за сваку од варијанти. Они у таквим околностима виде спрегу између савремених борбених и неборбених оружја и система и информатичке технологије, па су таква дејства назвали урбаном ратовање високом технологијом (High-Tech Urban Warfare).

Примена високе технологије требало би да замени метод окупације, односно примене масовне војне силе за освајање, а затим и одржавање окупационе власти у освојеним градовима. Такође, таква технологија требала би да спречи масовна разарања и смањи цивилне жртве од последица експлозија, ваздушних удара и крхотина, односно од колатралне штете. По њима, урбана битка би се водила у физичкој и виртуелној ин-

форматичкој димензији. За физичку димензију ратовања користила би се класична и специјална наоружања и борбени системи, а у виртуелној би се неутралисали противнички комуникациони и други системи за подршку.

Полазећи од концепта пешадијских снага за 21. век (Land Warrior concept the 2025) творци студије о урбаном ратовању у 2025. години виде решење у концепирању Урбаног борбеног система (Urban Warfighter System). Они мисле да је нужно направити револуционарни систем човека машине, који би обједињавао борбене и командне функције, управљање, извиђачку и обавештајну делатност и везу на бојишту C4ISR, а поседовао би велику убојитост, покретљивост, способност преживљавања и непрекидну подршку суседних сличних система. Уз то изазивао би мању колатралну штету.

ПРИКУПЉАЊЕ ПОДАТАКА

Четврта генерација ратовања (Fourth Generation Warfare – 4GW), коју карактеришу асиметрични однос снага и наоружања противника, има своје тактичке и техничке принципе и стандарде. У суштини, идеја је да се осматрањем, извиђањем и обавештајном делатношћу дође до најдетаљнијих података о противнику. Ту улогу треба да одиграју системи C4I2SR.

У Ираку, који је данас највећи амерички полигон за експериментисање у урбаном ратовању, за дејство по непријатељу у насељеним местима употребљавају се *Мале не-*

Gate-Keeper Portable Security System за урбаном ратовање

зависне борбене снаге (Small independent action forces – SIAF), чија улога је да изненадним дејством, са одговарајућом прецизном борбеном техником и тактиком, униште противника без последица на цивилно становништво и објекте. Анализу и оцену ефикасности у условима урбаног ратовања у Ираку од 2003. године сачинио је С. L. Staten, Sr. аналитичар за националну безбедност са чикашког Института за изучавање примене војне силе у крајној нужди.

Према његовим извештајима, јединицама SIAF у Ираку на располагању су хеликоптери са специјалним системима за осматрање и нишањење, прецизним топовима и ракетама ваздух-земља, беспилотне осматрачке и борбене летилице, те самоходни роботи са ватреним и другим наоружањем. Наоружање појединаца је специјално прилагођено за дејство у градским срединама, то су аутомати и пушке са микрокамерама, сензорима покрета и топли-

Пуска са зглобном цеви Cornershot-silencer

ДЕМОКРАТИЗАЦИЈА ВОЈНИХ ДОКТРИНА

Суштина доктрине класичних ратова била је: уништи што више противничких бораца и изазови што веће разарање да би победио. Доктрина савремених ратова је дијаметрално супротна – победи противника са што мање жртава и разарања. Због тога савремено ратовање изгледа мање деструктивно и селективно, чему је допринело сједињавање идеје о ширењу демократије и коришћењу оружане силе у наметању и успостављању демократских режима у земљама које представљају опасност по западну демократију. Уз ту тезу срасла је и теорија о управљању кризама. Међутим, ако се сагледа да западне демократије несмањеним темпом развијају бројне офанзивне и дефанзивне системе, међу којима су и они за масовно уништавање, онда се поставља питање какву сврху у успостављању демократије има систем који може да 40 пута уништи све живо на Земљи.

не, ласерским обележивачима циљева, потцвним бацачима граната и електронским компонентама које обезбеђују високу прецизност дејства. У саставу опреме је дигитализован систем за комуникацију који податке добијене сензорима са наоружања преноси до мобилног командног центра, одакле се управља операцијама (TBMS – Tactical battle management system). Руководилац операције у командном центру може да користи доступне и потребне обавештајне и извиђачке податке, добијене тактичким или стратегијским извиђањем. Наравно, подразумева се и употреба система за ноћно осматрање, топлотних сензора и детектора кретања, односно технологије која обезбеђује виши ниво прикупљања података о снагама и наоружању противника, али и о његовим намерама, у реалном времену и на ограниченом терену (Bounding and over-watch techniques).

Један такав систем развијен је 2002. године по налогу Министарства одбране у америчким оружаним снагама под називом *Прототип војничког система* (Prototype Soldier System). Слични системи развијају се у француским, британским, немачким, канадским и аустралијским оружаним снагама. Експериментише се и са уграђивањем микро и наноелектронских и оптичких компоненти у војничку одећу чиме би се смањила потреба за отежаним ношењем дигитализоване технике и система за војничку подршку.

За ватрену подршку користе се специјални минобацачи за дејство на малим даљинама и ракетне бомбе са елисом (Rocket propelled grenades – RPGs). За брзо кретање у Ираку амерички војници у саставу SIAF користе оклопна борбена возила са уређајима за прављење димне завесе. Све је више и самоходних возила са даљинским управљањем (Remotely piloted vehicles – RPVs) различитих намена, а и нападне инжењеријске опреме (Combat engineering equipment), као што су оклопљени булдожери. Прибегава се и употреби касетних бомби, и уз прихватљив ризик да дође до колатералне штете. Од артиљеријских средстава подршке најчешће се дејствује прецизном вођеном муницијом (Artillery-fired precision-guided munitions – PGMs) и тзв. оружјима за разбијање бункерских грудобрана (Bunker busting weapons).

Оваква пракса показује да се у ирачким насељеним местима против припадника урбане гериле користе борбена средства и системи за дејство у хоризонталној и вертикалној димензији. Трећа димензија је названа *лоптаста безбедност* (Spherical security), односно претпоставља потпуно окружење места где се изводе урбана дејства и јединице која се ангажује. То подразумева снажну подршку извиђачке и других врста авијације, сателитских и других система контро-

ле територије, те ангажовање обавештајца и извиђача у првим борбеним редовима.

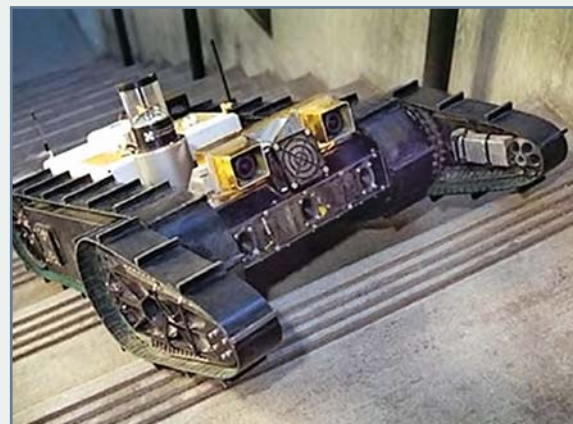
Доступне анализе, пројекти и студије о савременом урбаном ратовању, несумњиво, указују на намеру Американаца да у урбаном ратовању примењују нови квалитет борбених дејстава.

ЛАСЕРИ И РОБОТИ

Оно што се ускоро може очекивати је масовнија примена земаљског ласера против урбане гериле (Ground-based solid-state laser weapons). Реч је о ласерском уређају који дејствује директним светлосним снопом снаге од 25 до 100 kW. Дејством се управља са летилице (балона) на висини од 500 до 3.000 метара. Уређај је већ испробан у Авганистану и Ираку и показао је своје квалитете, али и мане. До сада је постигнута снага од 25 kW, а планира се да до 2008. године буде могуће користити његову укупну снагу од 100 kW. Наравно, ово је разрада и покушај примене сличног ласерског топа из познатог *Рата звезда*, постављеног у авион *боинг*, који се тестира још од средине деведесетих година.

Примена самоходних робота у борбеним дејствима, али и у борби против тероризма, знатно је усавршена и стечена су бројна нова искуства. Значајна искуства стекли су и Израелци у борби против бомбаша самоубица. Међутим, неопходно је изучити примену такве технологије у урбаном ратовању, па је специјално израђено неколико прототипова самоходних возила на даљинско управљање. Један од таквих борбених робота је SWORDS (Special Weapons Observation Reconnaissance Detection System), који има одговарајућу заштиту по угледу на савремена оклопна возила. Такав робот може се употребити у борби самостално или уз комбинацију са беспилотном осматрачком летилицом која би служила за прецизно навођење и дејство. На самоходној платформи је одговарајуће наоружање. Постоји неколико типова оваквог самоходног оружја, а разлике зависе од наоружања које је монтирано на платформу. То може бити митраљез са муницијом калибра 5,56 mm (тип FN M249 Series LMG/SAW), 7,9 mm (тип FN M240 Series GPMG), односно са оружјима других калибара, укључујући и бацаче граната 40 mm или вишецевне ракетне бацаче 66 mm (multi-shot rocket launcher).

Посебан тип самоходног вођеног система за урбаном ратовање је робот DREAD (Weapon System/Multiple Projectile Delivery System – MPDS). Он је наоружан лаким противтенковским оружјем као што је противтенковски топ M136 AT4, или оружјем са муницијом за уништавање бункера M141 (BDM). На њега се може наместити и побољшано термобаричко оружје (Product-improved M72, M72 NE). Тим возилима се управља на

Увежбавање дејстава у градским срединама (горе), и Насин робот URBIE

самом бојишту помоћу преносног дигитализованог управљачког уређаја.

Нови борбени систем за урбаном ратовање је и робот *метална олуја* (Metal Storm Robot), а реч је о систему вишецевног бацача ракета на самоходном борбеном роботу (Unmanned Ground Vehicle – UGV), којим се, наравно, управља са даљине. То је аустралијски пројекат.

БЕСПИЛОТНЕ ЛЕТЕЛИЦЕ

Новину у осавремењавању система за урбаном ратовање представља и опремање савременом технологијом америчке здружене команде за урбане снаге (U. S. Joint Forces Command's Urban Resolve 2015 – UR2015). Команда би управљала борбеном употребом ваздухоплова са ласерским оружјем (Airborne tracking laser) у урбаним операцијама и служила за обучавање оператера који воде наоружане беспилотне летилице са том врстом наоружања. Реч је о симулатору који је израђен у Ваздухопловној истраживачкој лабораторији дирекције за

Звучни топ LRAD на броду америчке морнарице

НОВЕ ЈЕРИХОНСКЕ ТРУБЕ

Звучно или сонично оружје није проналазак 21. века. Још из библијских да-на преноси се прича да је Јошуа срушио јерихонске зидине звучима седам труба од овнујских рогова. То говори да се одавно знало за велику снагу звучне енергије и да ниске звучне фреквенције имају специфично дејство на људски организам. Са тиме се експериментисало и средином прошлог века. Према најновијим сазнањима америчка војска је користи-ла звучно оружје – звучне системе велике снаге, још у Панами 1980. године. Септембра 2004. специјалне снаге, у окриљу јединица за психолошко ратовање, употребиле су против побуњеника звучно оружје у ирачком граду Фалуџи. У том случају кориштени су генератори звучних таласа различитих фреквенција, који су, у ствари, право сонично или ултрасонично оружје названо *звучно неубојито оружје* (Sonic Non-Lethal Weapons).

Забележено је такође да је 2005. године са америчке крстарице *Seabourn Spirit* успешно кориштен звучни систем дугих звучних таласа (LRAD) против пирата који су напали један брод на мору, 160 km од Сомалије. Звучни систем LRAD користи америчка морнарица са брода *USS Cole (DDG 67)* на граници између Ирака и Јемена за стварање баражне заштите, након напада који су на тај брод извели муслимански терористи и теже га оштетили. Исти систем примењује и америчка полиција за растеривање демонстрација. Реч је о уређају масе 20 kg који емитује звучни сноп ширине 15 до 30° (само високе фреквенције) преко звучног панела кружног пречника 83 центиметара. Максимална снага је 150 децибела (1.000 W/m²) на удаљености од једног метра (јачина звука 120–140 dB оштећује људски слух). Овај емитер звучних таласа употребљава се са даљина од 300 до 500 метара. На 300 метара тон има звучну снагу 105 dB. Фреквенција која се емитује износи 2.5 kHz.

примену енергетског оружја (Air Force Research Laboratory's Directed Energy).

Примена беспилотних летилица са осматрачким или борбеним системима се и даље разматра са разних аспеката. На помолу су нови типови таквих врста летилица са смањеним габаритом, силуетом која умањује одраз и неким другим решењима која побољшавају маневарске летне способности и ефикасност у борбеним дејствима. Један од новијих типова је и беспилотна оклопљена летилица *Rotokraft (Unmanned Combat Armed Rotorcraft – UCAR)*. Међутим, искуство из Првог заливског рата о коришћењу крстарећих ракета са аеросолним експлозивом дало је идеју војним стручњацима да покушају пројектовати минијатурне беспилотне летелице које би биле способне да се провуку неприметно у објекте где су противнички војници, добро заштићени од дејства артиљеријског и пешадијског наоружања, и да тамо изазову дејство аеросолног експлозива.

НАНОТЕХНОЛОГИЈА

Нанотехнолошка оружја одавно су постала стварност. Наиме, борбена средства минијатурне величине са саставним деловима у нанотехнолошким димензијама су предмет развоја многих научних, техничких и развојних институција у свету. Међу многим таквим институцијама је и *Raytheon* из Масачусетса САД. У том институту израдили су многе нанотехнолошке апликације за интегрисани војнички систем. Све је усмерено ка циљу да се створи војничка заштитна одећа од нанотехнолошких компоненти.

Нанотехнологија би се уграђивала и у механичке борбене системе. Према стеченим искуствима нанотехнолошки сензори су најприкладнији за употребу у урбаним подручјима за надзор и праћење ситуације, тврде Данијел Ратнер и Марк А. Ратнер у својој књизи *Нанотехнологија и безбедност домовине: Ново оружје за нови рат* (Nanotechnology and Homeland Security: New Weapons for New Wars). Још од 2003. постоји план да се у ирачким градовима поставе нанокамере на свим улицама и тако прати ситуација у насељеним местима ради спречавања дејства терориста и побуњеника.

Марта 2006. године одржана је конференција под патронатом америчког министарства одбране о новој генерацији војне технологије (Next Generation Soldier Technology). На употребу нанотехнологије у урбаном ратовању се рачуна када свеукупне технолошке промене и напредак науке буду омогућили једноставнију и лакшу израду свих потребних компоненти за борбене системе, укључујући и целокупан систем војника будућности. ■

Никола ОСТОЈИЋ

Виртуелни систем за управљање градским борбама

ЗА СВЕ ВРСТЕ МУНИЦИЈЕ

Пиштољ ХС2000 је усвојен као стандардни пиштољ хрватске војске и полиције, а од 2002. године по лиценци га производи позната америчка фабрика оружја Springfield Armory под ознаком XD9

бијена је и уштеда у тежини. Дршка пиштоља је чекирана спреда и позади, како не би исклизуо из влажне или ознојене шаке. Усек у бази штитника обарача потпомаже да оружје лежи ниже и удобније у шаци. Лежиште за палац и облик дршке омогућују да и стрелци са мањом шаком и краћим кажи-прстом лако досегну обарач, што није случај код свих пиштоља.

Затварач се израђује CNC процесом (компјутерска нумеричка контрола) од врло квалитетног челика и обложен је *бруниралом*, материјом сличној познатом *глоковом тениферу*, а омогућује дуготрајну заштиту од корозије и оксидације. На задњем делу отвора за избацивање чаура је полуга која је индикатор метка у цеви. Она штрчи када је метак у цеви, те се може напипати у мраку. На задњој страни навлаке је индикатор напетости пиштоља – ако је оружје напето, индикатор штрчи и може се видети, односно напипати.

Цев израђује светски познати аустријски произвођач *Болер* и она се одликују проширењем ка предњем делу, што се иначе виђа само код такмичарских пиштоља. Опруга је двојна, телескопског типа, слично *глоку 26*, и умањује трзај при опалењу, и интензитет удара коме је затварач изложен током опалења.

Пиштољ HS2000 има три сигурносна механизма. Први је смештен у обарачу, слично *глоку*, и захтева да стрелац прво повуче примарни, а потом притисне и секундарни обарач. Тиме је осигурано да пиштољ не може да опали све док се обарач не притисне до краја. Мада је дугог хода, обарач у суштини функционише по принципу једноструке акције. Други сигурносни механизам представља раздвајач који штрчи на задњој страни дршке пиштоља, слично *колту 1911*. Оружје не може да опали осим ако је раздвајач чврсто стиснут шаком, јер не само да блокира запињач, већ не дозвољава ни померање затварача. Пиштољ не може опалити све док затварач није у потпуности у предњем положају. Та одлика је врло битна јер се многим полимерским

Главни дизајнер и произвођач оружја у бившој СФРЈ били су *Заводи Црвена застава* – наменска индустрија. Међутим, током оружане сецесије Хрватске сматрано је да, и поред великог броја разнородних кратких цеви у тој републици (међу којима су предњачили одлични чешки пиштољи ЦЗ-75), постоји потреба за аутентичним домаћим оружјем. Зато је током 1991, пројектни тим са Марком Вуковићем на челу створио *први хрватски пиштољ* – РНР. Ово оружје је у суштини представљало адаптацију познатог *валтера* П-38 из Другог светског рата. Спољне разлике су биле минималне: дужи рам и продужена вођица навлаке, те кочица на раму уместо на затварачу као код *валтера*. Капацитет је износио 15 метака у дворедом оквиру, док је код *валтера* био осам. Дугме утврђивача оквира смештено је на уобичајеном месту, у пределу корена штитника обарача, а код *валтера* је било са доње стране дршке пиштоља. Брављење пиштоља обављало се по провереном *валтеровом* систему падајућег блока.

На почетку производње оружје је нуђено у три модела: стандардни, укупне дужине 205 mm (цев 125 mm) и масе од 957 грама (празан), компактни (цев 100 mm) и такмичарски (цев дужине 152 mm). Пиштољ је био скуп јер је рађен глодањем из пуног комада челика. Прве серије су биле лошег квалитета израде и карактерисало их је често ломљење делова. Неадекватна конструкција доносача метака у оквиру повремено је доводила до заглављивања оружја услед побадања метка. Од понуђених модела највише примерака је произведено у стандардном облику.

Након прелазног модела HS95 (*хрватски самокрес модел 95*), код ког се са *валтеровог* система брављења прешло на модификовани *брауниггов*, фирма И. М. Метал из Озаља код Карловца повукла је смели потез и донела одлуку да, следећи савремене светске трендове, дизајнира и произведе пиштољ са рамом од полимера. Први прототипови су израђени током 1998. године, а ново оружје је названо HS2000.

ТРИ СИГУРНОСНА МЕХАНИЗМА

За израду рама употребљен је материјал назван *ултрамид 66*, познат по изузетној трајности и термостабилности. Шине на раму за кретање затварача само су у предњем делу израђене од челика, а у задњем од полимера, што у први мах може изгледати недовољно сигурно. Међутим, конструктори су били у праву јер је предњи део шина више оптерећен од задњег, а до-

ПЕТ КАЛИБАРА И ПЕТ ВЕЛИЧИНА

Спрингфилд нуди пиштољ у пет калибара, пет величина и четири боје. Калибри су *9 пара*, *.40 смит и весон*, *.357 ZIG*, *.45 АСР* и *.45 GAP*. Величине су: стандардни службени са цеви од четири инча (102 mm), тактички (цев дуга пет инча, односно 127 mm), модел V-10 са компензатором, компактни и субкомпактни са цеви дугом три инча (76,2 mm). Боје у понуди су црна, маслинасто-зелена, двотонална и војно браон.

пиштољима дешава да се затварач помера уназад при увлачењу у уску футролу. Трећи механизам је сигурносна чивија ударне игле.

Пиштољ поуздано функционише са свим врстама муниције, осим оне са шупљим врхом где је шупљина врло широка. Међутим, и у тим случајевима је довољно да се дланом гурне затварач како би се метак убадио у цев. Са одстојања од 25 јарди (око 23 метра) погоци се лако групишу у површину мању од пет центиметара.

HS2000 је усвојен као стандардни пиштољ хрватске војске и полиције. Позната америчка фабрика оружја, Springfield Armory, 2002. откупила је лиценцу за производњу и пласман тог пиштоља. Преименован је у XD9 (Xtreme

ТЕШКЕ ДУЖНОСТИ

Године 2002. позната америчка фабрика оружја, Springfield Armory, откупила је лиценцу за производњу и пласман тог пиштоља. Преименован је у XD9 (Xtreme Duty, односно "изузетно тешке дужности") и за кратко време, захваљујући неспорном квалитету и приступачној цени (530 долара у односу на 670 долара у односу на *глок 17*), и агресивном маркетингу *Спрингфилда*, стекао је репутацију на захтевном тржишту оружја у САД.

те Duty, односно "изузетно тешке дужности") и за кратко време, захваљујући неспорном квалитету и приступачној цени (530 долара у односу на 670 колико стаје *глок 17*), и агресивном маркетингу *Спрингфилда*, стекао је репутацију на захтевном тржишту оружја у САД.

Амерички коментатори говоре у суперлативима о Springfield XD, користећи и термин "први прави пиштољ 21. века". По одређеним изворима, као нпр. магазин American Rifleman или Shooting Industry Academy of Excellence, модел у калибру .45 проглашен је за пиштољ године. "Комбинацијом најпопуларнијих одлика својих претходника (где сврставају *колт 1911*, *зигзауер* и *глок*), уз додатне сопствене иновације стављене на поуздан, једноставан и

ИНДИКАТОРИ МЕТКА У ЦЕВИ

На задњем делу отвора за избацивање чаура је полуга која је индикатор метка у цеви. Она штрчи када је метак у цеви, те се може напипати у мраку. На задњој страни навлаке је индикатор напетости пиштоља – ако је оружје напето, индикатор штрчи и може се видети, односно напипати.

ефикасан носач, многи аутори верују да су хрватски пројектанти оружја знатно унапредили уметност израде пиштоља" (en.wikipedia.org).

Спрингфилд нуди пиштољ у пет калибара, пет величина и четири боје. Калибри су 9 пара, .40 *смит и весон*, .357 ZIG, .45 ACP и .45 GAP. Величине су: стандардни службени са цеви од четири инча (102 mm), тактички (цев дуга пет инча, односно 127 mm), модел V-10 са компензатором, компактни и супкомпактни са цеви дугом три инча (76,2 mm). Боје у понуди су црна, маслинасто-зелена, двотонална и војно браон. Капацитет оквира и димензије зависе од калибра и величине модела, али стандардне варијанте примају 16 метака 9 пара, 12 .40 SiV и 13 .45 ACP. Дужина код наведених модела је око 180 mm, а маса празног оружја 650 грама, односно око 910 грама (напуњен).

ОРУЖЈЕ И ЗА МАЊУ ШАКУ

Амерички извори посебно истичу ергономске одлике дршке пиштоља које омогућују и стрелцима са мањом шаком да лако рукују оружјем, али и угао под којим је дршка пиштоља постављена у односу на рам, који је исти као код *колта 1911*, најомиљенијег америчког пиштоља свих времена. *Спрингфилд* нуди доживотну гаранцију за XD, што значи да ће сваки квар на пиштољу фабрика отклонити о сопственом трошку. Током тестирања пиштољ XD је газио камион, смрзаван је у блоку леда, затрпаван у песак, али је и поред свих искушења испалио скоро 20.000 метака без икаквог застоја. Са друге стране, уочено је да *брунирал* није отпоран како се очекивало, поготово при ношењу уз кожу јер услед дејства соли из зноја, брзо долази до корозије, те се сада за заштиту користи *мелонит*. Такође се критикује став произвођача да не продаје делове за XD, што *Спрингфилд* објашњава тиме да ће се, уз доживотну гаранцију, сви евентуални проблеми и кварови отклонити код самог произвођача, те продаја делова није потребна.

Продаја овог, несумњиво врло квалитетног оружја, за сада се одлично одвија. ■

Др Александар МУТАВЦИЋ

AMERICAN TARGET CO.
1328 South Jason Street Denver, Colorado 80223
LICENSE No. 5

OFFICIAL COMPETITION
REGISTERED U.S. PATENT OFFICE

PRINTED ON RECYCLED PAPER

ВЕЧИТИ ИЗАЗИВАЧ

Иако се никад није убрајао међу три најбоља, Challenger сигурно представља једног од најнеугоднијих потенцијалних противника, пре свега, због моћног оклопа и топа

Гословично традиционални Британци, још од краја Другог светског рата верни су свом, помало специфичном виђењу главног борбеног тенка (MBT – Main Battle Tank). Шездесетих година прошлог века, у Немачкој и Француској превагнула је тенденција развоја тенкова слабије оклопне заштите, али одличне покретљивости. Сматрало се да се тадашњом технологијом израде оклопа није могла обезбедити довољна заштита од противоклопних пројектила, што је резултирало тенковима *леопард* и *AMX-30*. Међутим, Британци су сматрали да покретљивост никад не може бити одговарајућа замена оклопној заштити, тако да је на том принципу настао тенк *Chieftain*.

Хладни рат је показао да су Совјети више страховали од одлично оклопљених британских, него брзих немачких тенкова. Појава оклопњака *Chieftain* изазвала је корените промене на совјетским тенковима. Правилно је процењено да ни нови топови 115 mm са *T-62* и *T-64* поткалибарним пројектиlima нису дорасли дебелом и веома

закошеном оклопу тенка *Chieftain*, тако да је на *T-64A*, и свим каснијим тенковима, калибар повећан на 125 mm. Седамдесетих година почињу да се стичу технолошки услови за постизање добре оклопне заштите и покретљивости, тако да Запад избацује тенкове као што су *M-1 абрамс* и *леопард 2*. Иако је оклопна заштита тенка *Chieftain* у међувремену појачана додатним оклопом *Stillbrew*, Британци тиме нису у потпуности били задовољни. Кључни моменат је био развој вишеслојног *Chobham* оклопа, захваљујући истраживачком раду др Гилберта Харвеја.

Крајем седамдесетих година, иранске оружане снаге, иначе корисник тенкова *Chieftain*, затражиле су ново оруђе, тачније 125 возила *Shir-1* (верзија *Chieftain FV4030/2*) и чак 1.225 нових *Shir-2* (ознаке *FV4030/3*). Међутим, како је режим шаха Резе Пахлавија пао у револуцији фебруара 1979, а на власт дошао антизападно оријентисани исламистички режим ајатолаха Хомеинија, посао је отказан. Тенкове *Shir-1* је откупио Јордан (под називом *Khalid*), док је

FV4030/3, након мањих измена, 14. децембра 1982. прихватила британска армија, под називом *челинцер* – *Challenger (FV4030/4)*. Ова одлука је била примамљива, јер је развој, иначе плаћен иранским новцем, већ био завршен, а нови тенк способан за парирање новим совјетским *T-72* и *T-80*. Прва јединица која је 12. априла 1983. добила тенкове *челинцер* били су *Краљевски хусари (Royal Hussars)*. До 1990. произведено је 420 примерака.

ОКЛОП, ПА СВЕ ОСТАЛО

Као и његови претходници, и *челинцер* се ослањао, пре свега, на оклопну заштиту. На чело куполе и трупа постављен је вишеслојни *Chobham* оклоп (комбинација челика, алуминијума и керамике). Из тог разлога, чело оклопна заштита увелико превазилази ону на тенку *Chieftain*, еквивалента 350–400 mm. Наиме, процењује се да чело трупа *челинцера* пружа заштиту од око 550 mm противпоткалибарних (APFSDS), 800 mm противкумулятивних пројектила (HEAT), а куполе 620 mm, односно чак 1.000 mm (APFSDS и

	челиниер 1	челиниер 2
Посада	4 (возач, пунилац, нишанија, командир)	
Маса	62 т	62,5 т
Дужина са топом	11,56 м	
Дужина трупа	8,327 м	
Ширина	3,52 м	
Висина	2,5 м	
Погон	Perkins CV-12 TCA-1200, 895 kW (1200 КС)	
Максимална брзина	56 km/h	59 km/h
Аутономија	450 km	
Специфични притисак	0,97 kg/cm ²	0,97 kg/cm ²
Вертикална препрека	0,9 м	
Ров	2,8 м	
Наоружање	Топ 120 mm L11A5 са 64 пројектила, два митраљеза 7,62 mm L8A2 и L37A2, 2x5 бацача димних кутија VIRSS	Топ 120 mm L30A1 са 55 пројектила, два митраљеза 7,62 mm L8A2 и L37A2, 2x5 бацача димних кутија VIRSS

HEAT). Таква оклопна заштита, када се тенк појавио, била је вероватно најбоља на свету.

Наоружање је такође традиционално. Главни топ, ознаке L11A5, калибра 120 mm, са жлебљеном цеви (за разлику од свих савремених тенкова који имају глаткоцевне топове), дужине је 55 калибара, стабилизацион је у обе равни, а користи троделну муницију (пројектил, пуњење у сагорљивој врећи и каписла). Тенк носи 22 пројектила APDS или APFSDS и 40 HESH (High Explosive Squash Head – пројектил са Хопкинсоновим ефектом), што је у то време био највећи капацитет од свих оперативних тенкова. Са пројектилом APDS (поткалибарни, ротационо стабилисан) типа L15 пробојност је била око 290 милиметара на два километра, а са савременијим APFSDS L23 око 500 mm на два километра. Коришћење муниције HESH је прави курјозитет, јер је већина других тенкова “прешла” или на кумулативно-разорну (запад), или на комбинацију кумулативних и разорних (исток).

Међутим, иако муниција са Хопкинсоновим ефектом није ефикасна против савремених тенкова са вишеслојним оклопом, а никад и није била нарочито делотворна против живе силе на отвореном, и даље је изузетно ефикасна против заклоњених циљева, на пример у бункерима и зградама. Поред тога, топ може испаливати и димне пројектиле. Тенк је опремљен спрегнутим митраљезом L8A2, а на крову куполе L37A2, са укупно 4.000 метака 7,62 mm. Са сваке стране чела куполе, постављена су два петоцевна бацача димних кутија VIRSS.

Систем за управљање ватром (СУВ) састоји се од балистичког рачунара, ласерског даљиномера и комплета сензора командира и нишаније. Командир располаже дневним нишаном No37, који је замењив са ноћним Rank Pullin са појачавачем слике. Нишанија има перископску справу No9 или

No10, те помоћну справу No87. Накнадно је уграђена термална камера, коју су могли користити и нишанија и командир, типа Barr and Stroud TOGS (Thermal Observation and Gunnery Sight), чиме су способности СУВ-а знатно побољшане.

Погон је обезбеђен турбо-дизел мотором Rolls Royce (данас Перкинс) Condor CV-12 TCA-1200, снаге четири брзине напред и три назад. Главни точкови ходног дела имају хидропнеуматско ослањање.

ОДЛИКЕ НОВОГ МОДЕЛА

На иницијативу и финансирање компаније Vickers започео је 1986. год на тенку Challenger 2, који би заменио Chieftain. Годину дана касније тенк је приказан Министарству одбране, а 1991. је наручена прва транша од 127 возила, која су званично ушла у оперативну употребу 1998. године. До априла 2002. произведено је 386 возила за потребе британске армије.

У односу на Challenger (сада Challenger 1), Challenger 2 има потпуно нову куполу, док је на трупу урађено 156 мањих и ве-

ПРЕСУДНА ОДЛУКА

Конечна судбина овог тенка одлучена је крајем осамдесетих година. Наиме, на такмичењу тенковских посада НАТОа CAT, 1987. године, Британци су са челиниером заузели последње место, не због непрецизности, већ захваљујући средњем времену испаливања граната од чак 11,75 секунди (практична брзина гађања од 5 мет/мин) што је било знатно слабије од M1A1 абрамса са осам секунди (7,5 мет/мин) и леопарда 2 од девет секунди (7 мет/мин). То је пре свега била последица нестабилизационог нишанијиног нишана, тако да је тенк могао прецизно да гађа само из места.

Муниција 120 и 140 милиметара

ћих измена. Оклопна заштита је повећана уградњом Chobham оклопа друге генерације, под називом и Dorchester. Ниво заштите на челу трупа повећан је на око 650/1.000 mm, односно 950/1.500 mm (против APFSDS/HEAT пројектила) на куполи, што је у време када је ушао у употребу поново био највиши степен заштите међу оперативним тенковима. Ова висока позиција задржана је до дана данашњег.

У куполу је уграђен нови топ 120 mm L30A1, са продуженом барутном комором и опремљен аутоматским системом убацивања каписле. Поред старије муниције, топ може испаливати и нове APFSDS пројектиле L26 (CHARM 1) и L27 (CHARM 3), са пенетратором од осиромашеног уранијума. Пројектил L27 има пробојност од око 700 mm на два километра, што га уврштава међу најфикасније пројектиле данас. Командир располаже француском панорамском жиросtabilisanом термалном справом SFIM VS 580-10, са интегрисаним ласерским даљиномером, што је на тенковима реткост и представља врло користан додаток.

На штиту топа постављена је термална камера Thales TOGS II, коју могу користити и командир и нишанија, док нишанија поред тога располаже и стабилисаном перископском справом Thales GPS и ласерским даљиномером. Овим изменама СУВ-а и система пуњења топа, на тестирањима је демонстрирана могућност погађања шест циљева за 26 секунди (брзина гађања од чак 14 мет/мин) у покрету, при чему су циљеви распоређени у луку од 110 степени!

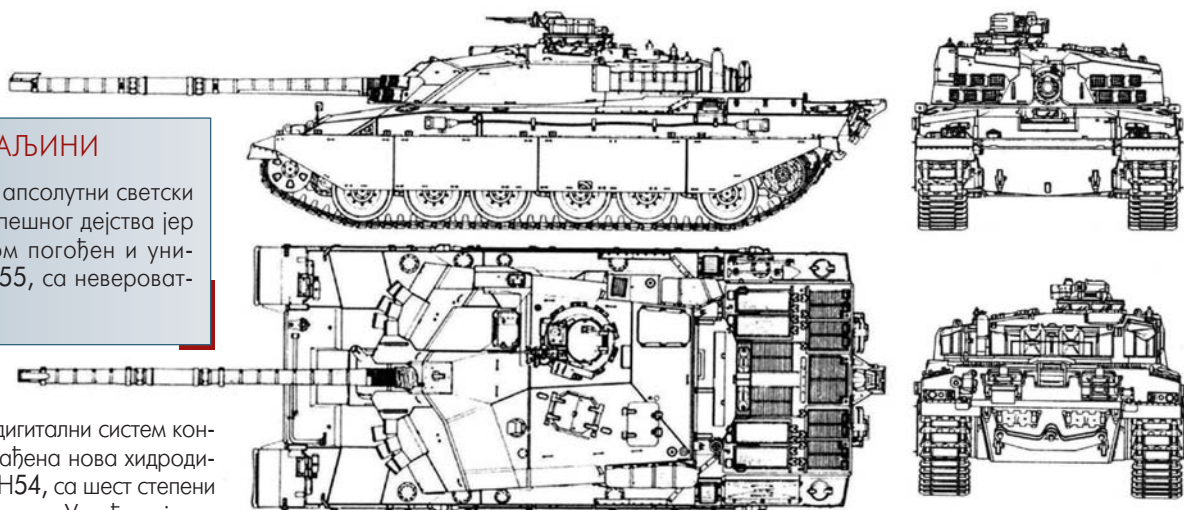
РЕКОРД У ДАЉИНИ

Тај тенк држи и апсолутни светски рекорд у даљини успешног дејства јер је HESH пројектилом погођен и уништен ирачки тенк Т-55, са невероватних 5.100 метара!

Мотор је задржан, уз дигитални систем контроле рада, али је уграђена нова хидродинамичка трансмисија ТН54, са шест степени преноса напред и два назад. Уграђено је хидропнеуматско ослањање друге генерације, тако да је максимална брзина у теренским условима достигла 40 km/h. На тај начин, готово су достигнути главни конкуренти попут М1А2 абрамса (45 km/h) и леопарда 2А5 (48 km/h), иако је, реално мање важна, максимална брзина на добром путу повећана свега на 59 km/h.

Challenger 2Е који је неуспешно конкурисао на грчком тендеру има немачки погонски блок Еигорепераск (мотор МТУ-883 снаге 1.500 KS и трансмисију Renk HSWL-295ТМ) и већи капацитет горива, чиме се аутономија повећава на 550 километара. Уграђен је нови СУВ, са француским комплетом сензора: командиров панорамски термални нишан SAGEM MVS-580 и нишанцијин термални нишан SAGEM SAVAN-15, оба са ласерским даљиномерима. Иако је разматрана уградња топа 140 mm, данас је актуелна замена топа L30 немачким глаткоцевним топом Rheinmetall 120 mm L55, као на леопарду 2А6, чиме ће се обезбедити стандардизација муниције са савезницима из НАТО, продужити век цеви и повећати ефикасност и употребљивост коришћењем више врста муниције, између осталог и интелигентно-програмабилне. Предвиђена је поткалибарна муниција APFSDS DM53, за коју је објављено да је на балистичким тести-

Најновија модификација са уградњом додатног оклопа

ПРОХОДНОСТ У ПУСТИЊСКИМ УСЛОВИМА

Челинџер је сматран дефанзивним возилом, максималне брзине 56 km/h, која је била знатно мања од брзине конкурента (око 70 km/h). Међутим, захваљујући високој поузданости и проходности у пустињским условима (развијен за Иран), упркос високом специфичном притиску на подлогу, у Заливском рату се одлично показао. Сто осамдесет ових тенкова стационираних у Саудијској Арабији одговорни су за уништење више од 300 ирачких тенкова, углавном застарелих Т-55.

рањима превазишла досадашњи најбољи британски пројектил APFSDS L27.

Током последњег Заливског рата, показало се да је бочна заштита тенка челинџер 2 знатно боља него код америчких абрамса. Један челинџер 2 је уништио амерички абрамс поготком поткалибарног пројектила у бок, што је изазвало одвајање куполе од тела тенка, слично као код у том погледу на западу надалеко критикованих Т-72. Међутим, детонација се није десила тренут-

но, јер су пуњења постављена у течносту напуњене ћелије, тако да је допунским дејством система за гашење пожара два од четири члана посаде успело да напусти возило. Очигледно, и британски конструктори су, као и совјетски, сматрали да је постављање пуњења на поду тенка најсигурније решење, али се овог пута то показало као грешка, јер није извршено потпуно одвајање од посадног простора као код абрамса. Пројектили су постављени у нишу куполе.

НЕУСПЕХ НА ТРЖИШТУ

Упркос побољшањима, челинџер 2, осим Велике Британије и Омана (38 тенкова) није наручила ниједна земља. Примера ради, Британци су се из тендера за Шведску повукли из непознатих разлога (званично због припрема за грчки тендер), док је на грчком тендеру победио сјајни немачки леопард 2.

Но, ово никако не треба да буде аргумент против тенка челинџер 2, јер је леопард 2 побеђивао и друге, пре свега абрамса, француског леклерка, руског Т-80У и украјинског Т-80УД. Упркос свему томе, челинџер 2, типични традиционални британски производ, самом својом снажном оклопном заштитом, моћним топом и савременим СУВ-ом и те како завређује страхопоштовање и представља више него озбиљног противника сваком тенку данас. ■

Себастиан БАЛОШ

КИНЕСКО БОРБЕНО ВОЗИЛО ПЕШАДИЈЕ ZBD-97

Експанзија кинеске ратне технике наставља се несмањеном жестином. Према објављеним подацима, најновије приказано гусенично борбено возило пешадије (БВП) под ознаком ZBD-97, или Туре 97, представља једно од најуспешнијих решења те врсте у свету. Возило је у основи домаће конструкције, али користи руску куполу конструкционог бироа КБП под ознаком Бахча-У. Та купола, која се иначе користи и на ваздушнодесантним возилима БМД-4, може се користити и у оквиру програма модификације БТР-90 и БМП-2. Купола је модификација оне која је коришћена на БВП БМП-3 и има спрегнути топ калибра 100 mm, аутоматски топ 30 mm и митраљез 7,62 mm. Из топа 100 mm може се лансирати и кинески еквивалент противоклопне вођене ракете бастион, а купола располаже дневно-ноћним нишанским и осматрачким системима за командира и нишанцију. За разлику од БМП-3, ZBD-97 је класичне конфигурације – са мотором напред, куполом у средини и посадним простором позади, за пет до седам војника. Та конфигурација се сматра повољнијом него код БМП-3 са мотором позади, због чињенице да војници не морају да "прескачу" погонски блок како би напустили возило. ZBD-97 је потпуно амфибијско возило и претпоставља се да сопственим погоном, у условима мирнијег мора, може да превали пут од Кине до Тајвана. ■

ЈУЖНОАФРИЧКИ ТРАНСПОРТЕР

Јужноафрички произвођач Ивема приказао је ново оклопно транспортно возило *гила* 4x4. Дужина возила је 6,5 m, ширина 2,5 m, а висина 2,75 m. Маса возила је 13.600 kg, а може да превози терет масе 3.200 kg. Возило покреће дизел-мотор Мерцедес-Бенц, снаге 160 kW. Има аутоматски мењач. У куполу возила може да се угради тешки митраљез или топ калибра 20 mm, односно аутоматски бацач граната. Посада је двочлана, а може да превози девет војника. ■

С. А.

РОБОТИЗОВАНИ ОКЛОПЊАК

Американци тестирају оклопно возило точкаш 8x8 Stryker без људске посаде. То је напредни технолошки демонстратор вођен даљински. Циљ пројекта је да се развије савремено роботизовано оклопно возило намењено за заштиту покрета војних конвоја. Основни сензори обухватају ласерски радар (LARED), термовизијску камеру и преносне рачунарске системе за обраду и контролу података. На првим тестирањима Stryker је постигао брзину од 30 до 65 километара на час. ■

С. А.

ВАЗДУШНИ ЈАСТУЦИ ЗА ХАМЕРА

Америчка фирма Textron Systems развила је нови систем за заштиту теренско-транспортних аутомобила *хамер* од ручких противоклопних бацача РПГ-7. Тај систем, под називом TRAPS (Tactical RPG Airbag Protection System), подразумева коришћење радарског система за откривање надоласећег пројектила и ваздушне јастуке постављене око крова возила. Надувавањем ваздушних јастука спречава се активирање упаљача противоклопног пројектила. Маса система је 57 kg, а цена око 10.000 америчких долара. ■

С. Б.

МАЛА ЛЕТЕЛИЦА ЗА ВЕЛИКИ ПРОФИТ

У покушају да смање примат турбоелисних авиона који доминирају савременом летачком обуком, Италијани су недавно представили прототип новог млазног школског авиона. Летелица, означена као М-311, развијена је из модела S.211 који се појавио почетком осамдесетих година прошлог века.

Основна летачка обука, у којој се реализује око 50 одсто укупног налета током школовања пилота, сегмент је којим суверено владају турбоелисни авиони. Њихова експанзија забележена је осамдесетих година прошлог века захваљујући, пре свега, ниским експлоатационим трошковима и летним особинама које су биле блиске млазним школским авионима прве генерације. Ретки пројекти млазних школских авиона развијених у том периоду нису забележили значајније успехе, без обзира на квалитет. Један од таквих авиона био је и S.211, млазни школски авион намењен основној обуци, који је у сопственој режији развила италијанска компанија SIAI-Marchetti.

Прототип овог авиона полетео је априла 1981. године. Авион није прихватило италијанско ратно ваздухопловство из простог разлога јер је у исто време увођен нешто јачи школски авион типа Aerмаки MB.339. Паралелно, S.211 понуђен је страним купцима. Сингапур је за школовање својих пилота купио 30, Филипини 24, а Хаити четири авиона типа С.211. Међутим, неуспех тог авиона на

конкурсу JPATS (којим су САД тражиле заједнички школски авион за све видове оружане снаге) вероватно је утицао на ставове већег броја других ваздухопловстава која су се, као и америчко, у основној обуци пилота определили за турбоелисни авион.

КЛАСИЧНА КОНЦЕПЦИЈА

Ипак, развој ваздухопловне технике, а и нови захтеви који су се појавили у процесу обуке борбених пилота, поново су подстакли размишљања о млазном школском авиону у основној летачкој обуци. Такви ставови постали су нарочито занимљиви интензивирањем сарадње европских ваздухопловстава око заједничког школовања пилота (АЕЈРТ), али и тендери већих ваздухопловстава као што су то, на пример, британско, израелско и аустралијско ваздухопловство. Наиме, потенцијална унификација флоте школских авиона или пласман већег контингента значили би и већу производну серију која би свакој компанији која се бави изградом школских авиона осигурала перспективу

и профит на дужим стазама. По свему судећи, то је и за компанију Alenia Aermacchi (чији је саставни део у међувремену постао SIAI-Marchetti) био главни покретачки мотив да оживи пројекат авиона S.211. Редизајнирана варијанта добила је ознаку М-311 и први пут је представљена на ваздухопловном сајму Ла Бурже у јуну протекле године.

Извана посматрано, М-311 не презентује значајан дизајнерски помак у односу на претходника јер се, аеродинамички гледано, ради о готово истом авиону. У питању је, дакле, авион класичне концепције са високо постављеним стреластим крилом и стајним трапом типа трицикл. На крилу је примењен суперкритични аеропрофил који омогућава боље понашање авиона на супсоничним брзинама, али је овај профил исто тако ефикасан и у другим брзинским опсезима јер обезбеђује солидну маневарбилност. У конструкцији авиона примењен је већи проценат композитних материјала, али је, и поред тога, због ојачања конструкције и уградње нове опреме повећана маса авиона. Да би сместили нову електронску

опрему, нос авиона продужен је за 35 центиметара.

Авион М-311 покреће један турбовентилаторски мотор типа Pratt & Whitney Canada JT15D-5C са потиском од 14.18 kN. У односу на раније примењивани мотор подваријанте 4C, 5C је снажнији за око 30 одсто. Већа снага делом компензује већу масу, а делом обезбеђује боље летне особине. Са односом маса/потисак од 0.47 у основној, школској варијанти, М-311 пружа ширу употребну анвелопу у односу на турбоелисне конкуренте, што је значајно и са аспекта потенцијалне борбене примене у помоћној варијанти.

Међутим, посматрано са аспекта савремене летачке обуке, далеко битније су промене изведене на електронским и другим системима авиона. Велико искуство које је компанија Alenia Aermacchi стекла са јачим школским авионима типа MB.339 CD и М-346 појефтинило је и поједноставило интеграцију ових система на авион М-311. Они су у потпуности прилагођени раној адаптацији студената пилота на изглед и функционалност простора у кабинама најсавременијих борбених авиона.

Комплетна авионика повезана је магистралом података MIL-STD-1553В. Компјутер мисије управља различитим системима укључујући и бројне дисплеје. Предњи кабински простор опремљен је са горњим приказивачем (HUD) и три вишефункционална дисплеја у боји (MFD) компатибилним са наочарима за ноћно летење (NVG). Задњи кабински простор поседује три дисплеја од којих један преноси слику са горњег приказивача из прве кабине. Изглед дисплеја конфигуриран је слично као на авиону Hawk LIFT, док су команде типа "руке на гасу и палици" (HOTAS) преузете са MB.339 CD. Авион је стандардно опремљен са INS/GPS системом, затим са

ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКЕ ОДЛИКЕ

Погонска група:	1 x Pratt & Whitney Canada JT15D-5C са потиском од 14.18 kN
Димензије: дужина	9,85 m
висина	3,73 m
размах крила	8,51 m
површина крила	12,60 m ²
Маса празног авиона	2.300 kg
макс. користан терет	1.000 kg
макс. полетна маса	4.100 kg
Унутрашње гориво	893 l
Перформансе:	крстарећа брзина
	740 km/h
макс. брзина у понирању	796 km/h (max 0.8)
макс. брзина хориз. лета	740 km/h
брзина превлачења са слетном конфигурацијом	156 km/h
практични плафон лета	12.120 m
долет са унутрашњим горивом	1.389 km
дозвољена G-преоптерећења	+7/-3.5
дужина полетања	450 m
дужина слетања	460 m
макс. брзина уздизања	4,6 m/s

VOR/ILS, DME или TACAN уређајима, те снимачем аудио/видео и осталих летних података.

ВАРИЈАНТА ЗА БОРБУ

Дигитална мапа и рачунар за управљање подвесним теретима (SMS) јесу, за сада, опција за купце којима је М-311 потребан и као лаки борбени авион. Ипак, пошто је М-311 примарно школски авион, неприхватљиво је да он у себи нема интегрисан комплексни систем симулације који, између осталог, подразумева виртуелни радар, дата-линк, имитацију отказа коју би изазвао наставник из задње кабине итд. Произвођач је то засада навео као опцију, мада, по савременим критеријумима, ово више не сме да буде опција већ стандард. Управо овај "детал" помало квари уопштено добру слику о авиону.

Сличан случај је и са убојним средствима – авион на четири подвесне тачке може да понесе 1.000 килограма убојних средстава, која спадају у категорију невођених. У савременим условима ово нема нарочито велики значај ни у школској (рачунари могу да израчунавају падне тачке без употребе правих средстава) ни у борбеној варијанти.

Укупан ресурс авиона је 15.000 саати налета. Његово одржавање је по стању, а не по фиксним интервалима, што је донедавно било уобичајено. Софтверским надгледањем свих виталних система и уређаја читава се њихова стања, а на основу тога врше се потребне замене и поправке.

Произвођач тврди да је са ценом од око седам и по милиона америчких долара М.311 у рангу најсавременијих тур-

ПРЕКИДА ЛИ СЕ

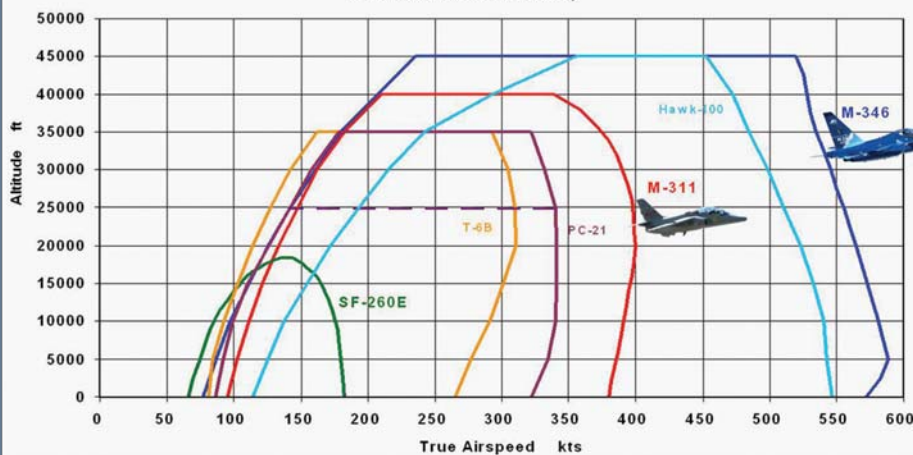
Почетком марта Боинг је објавио да ће почети са гашењем производње транспортера S-17 уколико не добије нове поруџбине. Америчко ратно ваздухопловство поручило је 190 авиона, и уз авионе за Уједињено Краљевство, Канаду и Аустралију, производња ће трајати до средине 2009. године, али, како су за склапање једног S-17 "од нуле" потребна 34 месеца, амерички произвођач је већ обуста- вио набавке делова и склопова, осим за већ

ОДЛОЖЕНО ФОРМИРАЊЕ ФЛОТЕ БЕСПИЛОТНИХ ЛТЕЛИЦА

Почетком ове године представници здруженог Генералштаба ОС САД објавили су намеру о одлагању радова на развоју нових система беспилотних летелица (БПЛ) као дела Борбеног система будућности (Future Combat Systems – FCS). Програм модернизације БПЛ предвиђао је развој четири варијанте FCS UAV система: класе 1, 2, 3 и 4. Међутим, због до сада непознатих разлога одлучено је да се рад на развоју беспилотних летелица класе 1 и 4 настави, а да се развој беспилотних летелица класе 2 и 3 обустави на неодређено време, а то ремети планове ратног ваздухопловства САД о формирању флоте БПЛ у оквиру РВ.

Г. К.

Flight Envelope Comparison
Clean aircraft - Standard day

Анвелопа школских авиона

бојелисних конкурената као што су PC-21, Super Tucano, T-6B. Такође, наводи се да за иста средства он нуди далеко више. Прорачунато је и да ће током животног века на млазни авион M-311 бити потрошено око пет одсто више средстава него на турбоелисни авион, али уз добитак на квалитету обуке. Отвореним остаје питање колико ће M-311 бити скупи када у њега буду интегрисани системи симулације у лету као на конкурентима, што ће, свакако, пружити објективнију слику о авиону и његовој примењивости у савременим системима обуке. Супротно тврдњама стручњака из компаније Alenia Aermacchi стоји и податак да је на пример EMB-314 Super Tucano, иако слабијих летних карактеристика, у

потпуности борбено употребљива летелица која носи широк асортиман прецизно вођених средстава ваздух-ваздух и ваздух-земља.

Овакве чињенице али и контрадикторности сигурно ће бити занимљиве сваком ваздухопловству које осмишљава властити, савремени концепт летачке обуке. А M-311 ће нарочито бити интересантан државама које озбиљно разматрају M-346, школски авион за више нивое обуке који производи иста компанија. Први такав пример су Уједињени Арапски Емирати, односно, једна компанија из Абу Дабија која је показала интересовање за лиценцну израду оба наведена типа авиона – M-311 и M-346. ■

мр Славиша ВЛАЧИЋ

ПРОИЗВОДЊА S-17

поручене авионе. Прошле године *Боинг* је ризиковао и из компанијских извора финансирао континуитет производње 22 авиона, који нису били наручени све до августа. Но, у буџету за фискалну 2008. годину америчко министарство одбране (DoD) није тражило средства за додатне S-17 и, уколико не буде поручено бар још 16 авиона, производна линија ће почети да се гаси. ■

И. С.

ИЗРАЕЛ РАЗВИЈА СИСТЕМ ЗА РАНО УПОЗОРЕЊЕ

Нови израелски Прилагодљиви ваздухопловни систем за рано упозорење (CAEW) коначно је стављен у фазу тестирања. Према наводима израелских војних експерата, то је прва урађена варијанта система који представља технологију познату под називом "Track Before Detect" – TBD, односно пронаћи пре него што будеш откривен.. Тај систем, чији се почеци развоја везују за 1970. годину, представљан је повремено као "противстелт" технологија, јер успешно повећава способност радара да идентификује мале циљеве и циљеве са малим обрисом. Те детаље је саопштио представник израелских ОС (Israel Defence Force, IDF) на тромесечној конференцији о одбрамбеној технологији, одржаној у Лондону крајем прошле године. Носилац пројекта је Israel Aerospace Industries (IAI) компанија са седиштем у месту Gulfstream. ■

Г. К.

ТРИ ГЕНЕРАЦИЈЕ ЗАЈЕДНО

Борбени авиони, од којих је сваки обележио један период, P-51 Mustang из Другог светског рата, F-15 Eagle са краја прошлог века и F-22 Raptor, чије време тек долази, у заједничком лету изнад ваздухопловне базе Дејвис-Монтан снимила је 3. марта припадница РВ САД Кристина Понте. На аеромитинзима и ваздухопловним свечаностима није реткост да наступају такве тзв. историјске формације модерних и олдтајмер авиона. ■

И. С.

Фото: Кристина Понте / USAF

БОИНГ (И) ЗА СРБИЈУ

Боинг је 15. фебруара отворио у Варшави регионалну канцеларију за средњу и источну Европу. У саопштењу поводом отварања представништва наводи се да ће канцеларија "заступати интересе *Боинга* у Босни, Бугарској, Хрватској, Чешкој, Мађарској, Црној Гори, Пољској, Румунији, Србији, Словачкој и Словенији". У тој америчкој компанији, која има више од 20 регионалних испостава широм света, кажу да се привреде држава средње и источне Европе стабилно развијају и да *Боинг* има дугорочни поглед на ово важно тржиште. ■

И. С.

РАДАРИ И ПРОЈЕКТИЛИ ЗА ПАКИСТАНСКЕ ФАЛКОНЕ

Америчка компанија Northrop Grumman Electronic Systems објавила је склапање уговора, вредног око педесет милиона долара, о испоруци 52 авионска радара за потребе уградње на пакистанске борбене авионе F-16. Производња и испорука радара AN/APG-68(V)9 требало би да буде завршена до половине 2010. године. Уговор је део програма опремања и модернизације пакистанског Ратног ваздухопловства, вредног 5,1 милијарди долара. У оквиру тог програма Пакистан ће набавити 18 нових авиона F-16 C/D Blok 50/52 и модернизовати своје, већ набављене F-16A/B Blok 15. Тако ће од 52 наручена радара њих 18 бити уграђено у нове авионе, док ће се са осталих 34 радара модернизовати стари пакистански фалкони.

Радари AN/APG-68(V)9 омогућавају знатно побољшање прецизности напада на земаљске циљеве, имају већи домет при захвату циљева у ваздушној борби, уз већу оперативну поузданост и знатно мање оперативне трошкове. До сада је, на основу потреба осам земаља, произведено више од 450 радара AN/APG-68(V)9, који су уграђивани на нове авионе или су били део модернизације старијих варијанти фалкона. Уз радаре, Пакистан је склопио и уговор којим ће набавити нове пројектиле ваздух-ваздух за своје фалконе. Наручено је 500 пројектила AIM-120 AMRAAM и 200 пројектила ваздух-ваздух AIM-9M Sidewinder. Испорука наручених пројектила треба почети 2008, а завршити до 2011. године. ■

Б. Н.

МОБИЛНА КАСАРНА

Министарство одбране САД до сада је наручило 12 бродова класе *Сан Антонио* који ће својим модерним техничко-технолошким карактеристикама заменити чак 41 пловило старијих класа десантних бродова типа LPD 4, LSD 36, LKA 113 и LST 1179. Новоизграђени десантни брод *Њу Орлеанс* ући ће у састав пацифичке флоте Ратне морнарице САД, а база ће му бити лука Сан Дијего у Калифорнији.

На свечаној церемонији која је 10. марта одржана у *Њу Орлеансу*, Ратна морнарица САД званично је у свој састав примила новоизграђени десантни брод New Orleans LPD-18, вредан више од 1,3 милијарде долара. Реч је о другом у серији десантних бродова докова класе *Сан Антонио* који ће наредних година бити окосница америчке ратне морнарице када су у питању велика пловила за транспорт и искрцај припадника америчке морнаричке пешадије, њиховог наоружања и опреме у разноврсним мисијама – од мировних и хуманитарних интервенција до извођења поморских десанта на стратешком нивоу. *Њу Орлеанс* је, као и остале бродове у класи, изградило бродоградилште фирме Northrop Grumman Ship Systems у граду Авондејлу.

ОПРЕМА

Њу Орлеанс је брод дужине 208,5 метара, ширине 39,1 и средњег газа од седам метара, а пуни депласман му је 23.500 тона. Брзином од 22 чвора, преко две осовине са пропелерима прекретних крила, покрећу га четири дизел мотора Colt-Pielstick укупне снаге од 41.600 KS, док бродске потребе за електричном енергијом под-

ОДЛИКЕ

Њу Орлеанс је брод дужине 208,5 метара, ширине 39,1 и средњег газа од седам метара, а пуни депласман му је 23.500 тона. Брзином од 22 чвора, (преко две осовине са пропелерима прекретних крила), покрећу га четири дизел мотора Colt-Pielstick укупне снаге од 41.600 KS, док бродске потребе за електричном енергијом подмирује пет помоћних мотора од по 2.500 kW. Посаду чини 360 људи од чега 28 официра. Брод може укрцати и превозити 699 маринача (од којих 66 официра), а максимално 800 људи.

мирује пет помоћних мотора од по 2.500 kW. Посаду чини 360 људи од чега 28 официра, а брод може укрцати и превозити 699 маринача (од којих 66 официра), а максимално 800 људи. Када је реч о ваздухопловној компоненти, брод може укрцати два транспортна хеликоптера типа CH-53E Super Stallion или два ваздухоплова са вертикалним слетањем и полетањем типа MV-22 Osprey, односно четири транспортна хеликоптера типа CH-46 Sea Knight, или шест UH-1 Huey, или пак шест борбених хеликоп-

тера типа AH-1 Cobra. За извођење поморског десанта, брод носи два десантна средства на ваздушном јастуку типа LCAC, један класични десантни чамац LCU и 14 мањих десантно-борбених пловила типа EFV.

Наоружање брода чине два брзометна топа за блиску одбрану типа Bushmaster II, калибра 30 mm, два лансера противавионских ракета RAM и четири митраљеца калибра 12,7 mm.

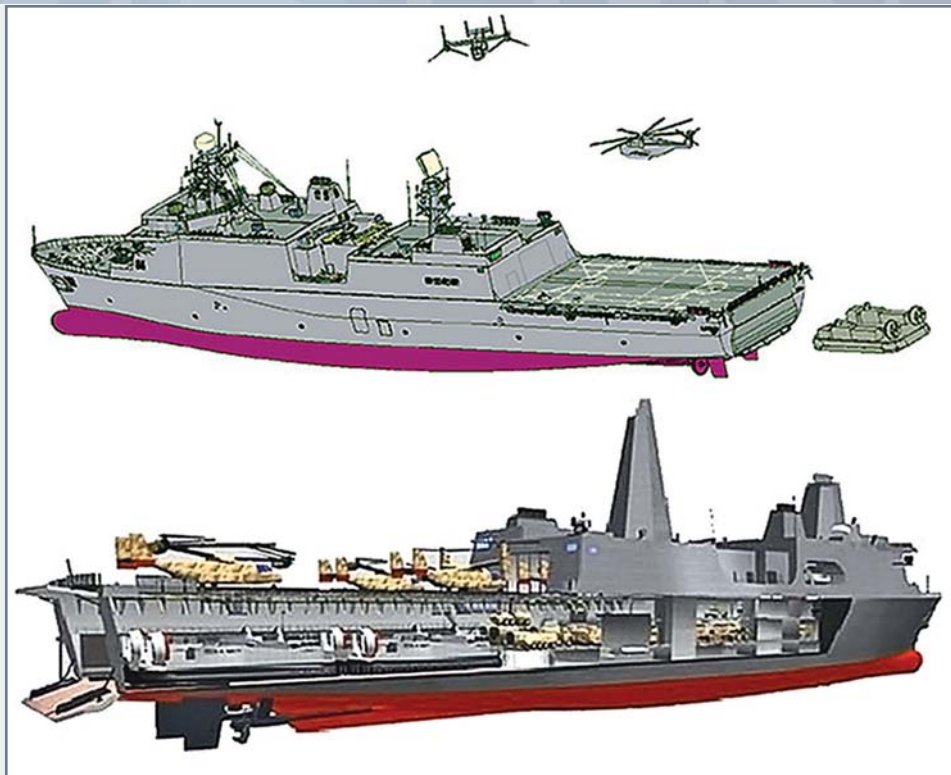
Њу Орлеанс и све друге бродове класе *Сан Антонио* посебнима чини њихов јединствен изглед, јер се уместо класичних јарбола на тим местима налазе две осмоугаоне купе унутар којих су смештени готово сви електронски сензори брода. Тај систем назван је AEM/S (Advanced Enclosed Mast/Sensor System) и први пут се серијски примењује у америчкој ратној бродоградњи управо на класи *Сан Антонио*. У унутрашњости ових осмоугаоних "јарбола", чија је површина направљена од вишеслојних композитних материјала премазаних радар-упијајућим бојама, налазе се готови сви бродски електронски сензори за командни, комуникациони, компјутерски и обавештајни систем, односно опслуживање бродског оперативног центра.

КОМФОР

Унутар AEM/S-а су тродимензионални осматрачки радар SPS-48E, SPQ-9B, хоризонт-осматрачки радар TACAN и све друге антене бродских комуникацијских система. Осим што врло карактеристичним чини изглед бродова класе *Сан Антонио*, AEM/S концепт знатно побољшава борбене могућности уз додатно смањивање њиховог одраза на противничким радарима, побољшање рада властитих сензора и знатно смањење трошкова одржавања антена бродских сензора, те поједностављење њихових модификација и унапређења током четрдесетогодишњег радног века самог брода.

Иначе, планирано је да бродови класе *Сан Антонио* за неколико година добију и посебан SSDS Mk-2, односно систем самоодбране брода који за америчку ратну морнарицу развија фирма Raytheon. Он ће интегрисати све бродске одбрамбене системе, а садржаће и мултифункционални радар, побољшани интегрисани систем за електронска дејства, те инфрацрвени осматрачки и систем праћења циљева.

На *Њу Орлеанс* и другим пловилама класе *Сан Антонио* примењена су и најмодернија решења у аутоматизацији управљања бродским навигационим и погонским комплексом. У односу на претходне типове десантних бродова, знатно су унапређени услови у којима ради и живи посада, односно укрцани моринци. *Њу Орлеанс*, поред осталог, има много комотније смештајне просторије, двадесетчетворокреветну бол-

ницу са две операционе сале, две стоматолошке амбуланте, апотеку, две вежбаонице и теретане, пошту, те мини трговачки центар.

Брод има и хангар у коме се могу обавити и мање захтевни радови на одржавању хеликоптера које носе за извођење десантних операција, а на крми се налазе велика хидраулична врата којим се отвара пролаз до дока у задњем делу брода који се може делимично поплавити ради уласка и изласка десантно-искрчних средстава типа LCAC, LCU и EFV. За транспорт разних врста борбених и неборбених војних возила точкаша и гусеничара, брод има три палубе укупне површине 2.229 квадратних метара. Ту су и два складишта за терет или муницију капацитета 963 кубика, те око 1.230 кубика танкова за

млазно и друге врсте горива за ваздухоплове, односно возила.

Министарство одбране САД до сада је наручило 12 бродова класе Сан Антонио који ће својим модерним техничко-технолошким карактеристикама заменити чак 41 пловило старијих класа десантних бродова типа LPD 4, LSD 36, LKA 113 и LST 1179.

Након што је 14. јануара прошле године, први у серији, брод Сан Антонио LPD-17 званично уврштен у састав америчке ратне морнарице и додељен атлантској флоти са базом у Норфолку, савезна држава Вирџинија, брод *Њу Орлеанс* ући ће у састав пацифичке флоте Ратне морнарице САД, а база ће му бити лука Сан Дијего у Калифорнији. ■

Никола БОШКОВИЋ

КОСМИЧКИ РАТНИЦИ

Пре готово пола века, 24. октобра 1957. године Совјети су лансирани први вештачки сателит *Спутњик 1*, отварајући могућност употребе космоса за војне и цивилне сврхе. Војни сателити данас одржавају јединство различитих војних формација на копну, мору и у ваздушном простору, омогућавајући вођење операција из једног центра. Савремени сателити су сликовито речено очи и уши војника – од обичног борца до највиших команди.

Када је почетком ове године Кина успешно лансирала ракету којом је у космосу уништила један свој ислужени сателит, *Њујорк тајмс* је драматично коментарисао: “То није био метеор, то је била ракета, убица сателита којом је Кина нарушила доминацију САД у космичком наоружању”.

Нервоза америчког дневника била је разумљива: у опасност је доведена америчка војна стратегија, која се највише базира на употреби војних сателита.

Лансирајући пре готово пола века први вештачки сателит, Совјети су започели ново раздобље – употребу космоса за војне и цивилне сврхе. Способност данашњих сателита да маневришу, мењају путање, прилазе другим сателитима и спаја-

ју се с њима, умногоме повећава њихову војну примену. Међу тактичким предностима истиче се могућност директног прилажења жељеној области на површини Земље, што је изузетно значајно за успех војне операције. Војни сателити су у стању да одржавају јединство расутих војних формација по огромној површини на копну, мору и у ваздушном простору, омогућавајући јединствено руковођење операцијама из једног центра, чија удаљеност од оперативног подручја нема утицаја.

ГУЖВА У СВЕМИРУ

Технолошки најнапредније армије данашњице имају потпуно увезане и интегрисане системе за осматрање, извиђање, праћење, навигацију, упозорење на опасност, комуникацију и ватрено дејство по снагама противника. Сателити, наиме,

прикупљају све неопходне податке о противнику и стању на бојном пољу, потом их шаљу супербрзим рачунарима, који обрађене податке у реалном времену достављају јединицама. Дакле, сликовито речено, сателити су данас очи и уши војника – од обичног борца у првим борбеним редовима до највиших команди. Нарушавање тог система уједно значи и крах свих војних планова, па је утолико и схватљивије упозорење с почетка овог текста, јер је доведена у питање концепција најмоћније армије нашег времена, која се готово у целисти ослања на “космичке војнике”. Све оне те чињенице најмоћније земље света настављају интензивни развој сателита с војним предзнаком, стварајући у космосу праву “гужву”.

Иако ексклузивност коришћења космоса више није искључиво право Руси и Американаца, они су, ипак, и даље најприсутнији у њему. То је и разумљиво, јер се њихов целокупни војни потенцијал готово максимално ослања на “космичке ратнике.”

Почетком овог века обе земље интензивирале су своје космичке програме лансирајући бројне сателите с војним предзнаком. Тако су Руси помоћу моћних ракета *протон-К* и *сојуз-У* лансирани читаву серију војних сателита: фото-извиђачки *космос-2387*, типа *јантар-4К2 кобалт*, сателите за рано упозорење *космос-2388* и *2393*, типа *УС-КС*, комуникацијске сателите *космос-2390* и *2391*, навигацијске сателите *космос-2389*, типа *парус*, и *космос-2394*, *2395* и *2396*, типа ураган-М, који чине саставни део комуникацијског система *GLONASS* (укупно 24 сателита) и електрооптички с дигиталним преносом слике *АРКОН-1*.

За Русима нису заостајали ни Американци, који су ракетама *Delta IV* и *Atlas V* лансирани навигацијске сателите *GPS 2P8* и *2R9*, војни метеоролошки сателит *DMSP 16*, сателит за рано упозорење *DSP 22* и комуникацијски сателит *Milstar II*, којим су операционализовали четири геостационарна сателита тог типа, повезујући их међусобно. *NASA* је лансирала два сателита за праћење и пренос података типа *TDRS* (*Tracking and Data Relay Satellite*), које може да користи и војска, док је Национална администрација за океане и атмосферу лансирала два сателита *NOAA 17* и *NOAA M*, који војсци обезбеђују неопходне метеоролошке податке.

Американци су тежиште усмерили на развој пројекта *SDI* (*Strategic Defense Initiative* – стратешка одбрамбена иницијатива) у којем је реактивиран програм *SBIR* (*Space Based InfraRed System* – космички ИЦ систем), који је преименован у *STSS* (*Space Tracking and Surveillance System* – космички систем за трагање и контролу). Ратно ваздухопловство је обновило програм *SBR* (*Space Based Radar* – радар стациониран у космосу) за контролу и праћење покретних циљева на Земљи. Предвиђено је да тим системом буде обухваћено 20 до 24 сателита распоређена у ниској и средњој

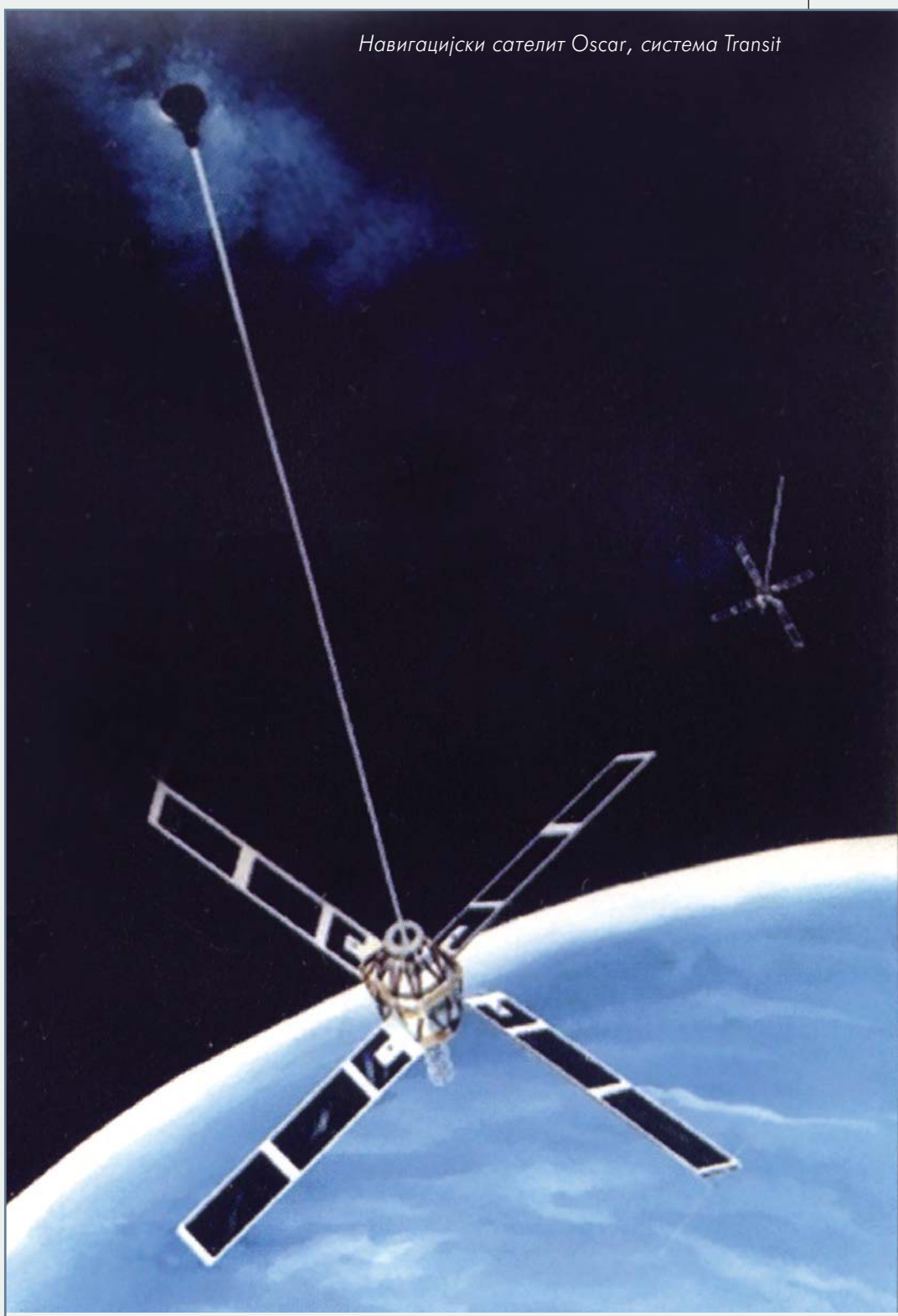
ОРБИТЕ

У односу на висину, орбите се деле на ниску, средњу и геостационарну. Ниска орбита је на висини од 100 до 1.000 km, и у њој се крећу војни извиђачки сателити; средња орбита се налази између 1.000 и 35.800 km висине, и у њој се крећу сателити за навигацију, док је геостационарна орбита на висини од 35.800 km, и у њој су стационирани комуникацијски сателити, сателити за рано упозорење и сателити за прикупљање обавештајних података.

орбити, који треба да буду лансирани до 2010. године.

Развија се и програм *EAGLE* (*Evolutionary Aerospace Global Laser Engagement system* – глобални ваздушнокосмички ласерски систем и систем за трагање), који ће бити постављен у ниску орбиту, омогућавајући ласерско означавање циљева, извиђање, откривање могућег присуства у ваздуху хемијског и биолошког оружја и уништавање циљева. Његова оперативна готовост предвиђена је за 2012. годину. Имајући у виду да ће у непосредној будућности значај сателита за вођење ратних операција постајати све већи, Американци

Навигацијски сателит *Oscar*, система *Transit*

НАМЕНА

Према намени војни сателити се деле на сателите за рано упозорење и процену напада, сателите за извиђање, комуникацијске сателите, сателите за навигацију, геодетске и метеоролошке сателите, а њима се могу прикључити и сателити *SBL* (*Space Based Laser* – у свемиру стационирани ласер). Војни сателитски систем као целина укључује космодроме за лансирање, земаљске контролне станице, носеће ракете и кориснички сегмент (сателит).

Лансирање ракете Delta IV

Руски систем GLONASS

већ данас развијају пројекат космичког ласера за одбрану од балистичких ракета SBL (Space Based Laser).

Спортским речником речено, Русима и Американцима су се у космичкој утакмици прикључили и неки "нови играчи." Француска иде у ред земаља која космичкој технологији придаје изузетан значај. Са њеног космодрома у Куруу лансирају се моћне ракете аријана, носачи сателита. За комуникације из космичког простора Французи користе сателитске уређаје Syrakuze II, постављене на цивилно-војном геостационарном сателиту Телеком 2. Предвиђена је реализација војних комуникацијских сателита Syrakuze III. За даљинско распознавање употребљавају сателите SPOT-5, а за

фото-извиђање сателите хелиос-2. Британци за комуницирање својих јединица користе геостационарне сателите Skynet 4 и 5, док су Немци лансирани пет сателита с радаром за синтетичко састављање слике SAR – луле. Први италијански комуникацијски сателит SICNAL-1 уједно је и први европски сателит који осим на UHF и SHF фреквентном подручју ради и на екстремно високом подручју EHF. Сателитске комуникацијске везе НАТОа, које повезују државе чланице војне алијансе, чине два сателита НАТОа четврте генерације, од којих је НАТО IVA у оперативној употреби, док је НАТО IVB у резерви.

Европска свемирска агенција развија систем Галилео од 30 сателита у средњој

орбити, са 16 земаљских контролних станица, који је компатибилан са америчким GPS и руским GLONASS сателитским системом. Кина је ракетом дуги марш 3 лансирала навигацијске сателите BNTS-1 и BNTS-2, док јединице њене армије повезује сателит зонгсинг 22. Осим наведених земаља, сателите за војне сврхе данас користе и Израел, Јапан и Индија.

Иако су развој сателитског система и изградња сателита веома скуп и дуготрајан процес, све је већи број земаља које настоје да имају своје "космичке војнике", који ће њихове војне формације повезати у јединствену глобалну сателитску мрежу – без које нема успеха на бојном пољу. ■

Станислав АРСИЋ

ЗА ЖИВОТ БЕЗ ЖИГА

Подстакнут дебатом у јавности коју је изазвао нови *Закон о личној карти*, Институт за политичке студије у Београду, у сарадњи са верским добротворним старатељством Архиепископије београдско-карловачке, организовао је научни скуп на тему: “Биометрија, лична идентификација, безбедност и слободе”. Чула су се веома занимљива размишљања, научним аргументима образложени предлози, конструктивне критике и опсежне анализе о новим личним документима, њиховом обележавању, биометријском садржају, угрожавању људских права... Једногласна оцена експерата и црквених великодостојника могла би се сажети у поруку држави, Влади и њеним институцијама да добро размисле пре коначне одлуке о биометријској идентификацији грађана Србије.

Живот је чудо. Поготово данас, у време свеколиких технологија и техничких достигнућа, од којих често обичног човека заболи глава или обузме страх. Нека једноставно превазилазе машту, па људски ум постаје властита тескоба, јер не може да схвати шта му се дешава. Нарочито у великим градовима високоразвијених земаља, где се човек све чешће осећа као делић моћног механизма, а све мање креатор властитог живота. Картице, пропунице, бецеви, чипови, рачунари, камере, озвучење...

Насупрот свести о губитку индивидуалности и приватности, често се нуди обећавајућа утеха: “да вам буде лакше”, “да вас заштитимо од пљачке”, “да вам буде удобније”, “да добијете попуст”... Примереније филизофији човека с наших простора, који је вазда имао резерву према непримереној количини бесплатног добротворства, звучи изрека: “Сачувај ме Боже пријатеља, од непријатеља ћу се чувати сам”. Лепо је живети модеран живот. Све је брзо, једноставно, ефикасно... Мисле за вас, брину о вама. Опет фамозна картица, свемогући господар судбине, сва врата отвара. Чак и она златна. Зашто да се мучите, због чега да бринете? У невољи сте, ма хајте, молим вас! Понестало вам је новца? Ништа лакше. Брзи кредити, лаки кеш, уђеш, изађеш и готово. Какво благоданство. Јадни наши преци, колико су се само мучили. Ех, шта ти је технологија...

Малецки чип. Нема га шта видети, а све стане у његову мистериозну памет. Подаци о вашем комплетном животу: где се крећете, шта радите, шта радите кад не радите, с ким и колико разговарате, где и када купујете, какве су вам породичне прилике, шта каже ваш здравствени билтен, а шта рачун у банци?

Када су сви ти подаци прикупљени, разврстани и обрађени, нађу се предузимљиви људи који би да их користе. Они који скупљају податке, као савремени, интегрисани и ефикасни привредници радо их продају. Ко их купује? Многи. То је један од начина да почнете бизнис. Рецимо, отворате радњу за продају музичке опреме. Спремни сте много да уложите и очекујете да вам се умножи капитал. Сасвим нормално. Шта вам је чинити? Најпре купите листе посетилаца сајмова музичке опреме, претплатника музичких часописа, студената музичких академија... па њима пошаљете позивници за отварање. Обећате и попуст, наравно. Али, то раде сви. Међутим, ви сте креативнији, па идете корак испред њих. Узећете листу свих који су прешли мост (булевар, улицу) у близини концертне сале у којој је одржана дуго најављивана гала представа.

Овај поступак зове се профилисање. На основу масе добијених података (наизглед безазлених и неважних), тражи се шта је то статистички заједничко одређеном профилу људи. А користи се "за ваше добро", бићете обавештени о стварима које вас занимају.

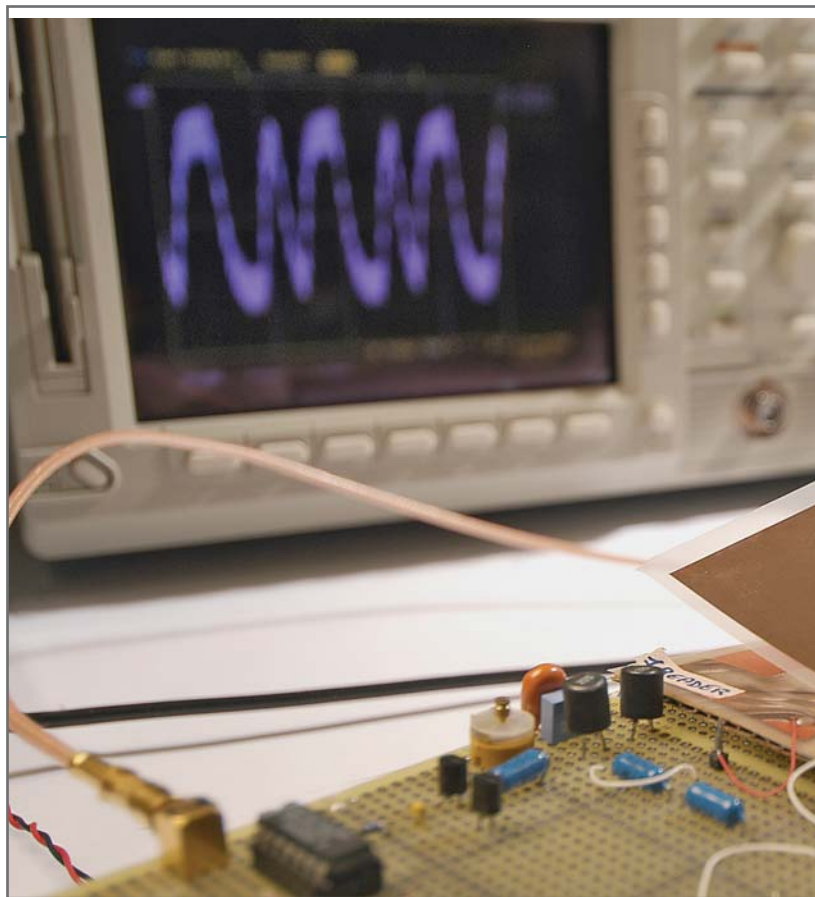
Немојте рећи да никада нисте добили, на пример – позив за награду ако купите, на пример – књигу, кућни апарат, електронски уређај...

ДАР ОД БОГА

Велики пажњу стручњака присутних на скупу и представника медија привукла је беседа протођакона Радоша Младеновића. Он је теми дао велики значај и, тумачећи је са позиције православне вере, права и филозофије, сем осталог, рекао:

– Када смо спознали суштину новог Закона о личној карти, наложили смо Синоду православне цркве да предузме потребне мере како би се не само зауставила његова процедура, већ да се о њему уопште не расправља. То је налог архијереја Српске православне цркве. Јер најдрагоценији дар који је Бог дао човеку јесте слобода. Овако замисљена лична карта не само да људима одузима тај дар већ их ставља у својерсни електронски концентрациони логор.

Мени идентитет даје Бог преко оца и мајке. Преко рођака и пријатеља. Мој људски идентитет дају сви они који маје деловање трпе и чије деловање ја трпим. Претензија државе и полиције да ми на овај начин приписује идентитет, макар био и електронски, са најсавременијим чиповима, за мене као слободног човека је врло увредљива. Таква идеја ће се разбити о слободу православља. За нас су слобода и морал темељ идентитета, а не овакве личне карте и базе података. Црква хоће слободне људе, а не поданике. Ја, напосто, имам велики отпор према залажењу у нешто што је лично: здравствени картон, слободу кретања, имовину... Дакле, противим се сваком идентитету који не даје Бог, Црква Божија и народ Божији.

Још један, наизглед безазлен пример: кабловска телевизија у вашем стану има контролну кутију, која је двосмерна. "Из статистичких разлога" региструју се подаци шта, када и колико гледате. Прича се да је сан бившег румунског диктатора Чаушескуа био увођење бесплатног телефона са уграђеним прислушкивачем у сваку кућу.

О томе је надахнуто говорио професор др Милан Туба на научном скуп, чији је непосредан повод био нови Закон о личним картама, а имајући у виду значај теме добио је шири контекст који је сагледавао људска права, приватност и информационе технологије. Стручњаци из разних области имали су шта да кажу. Универзитетски професори, технолози, информатичари, социолози, црквени великодостојници...

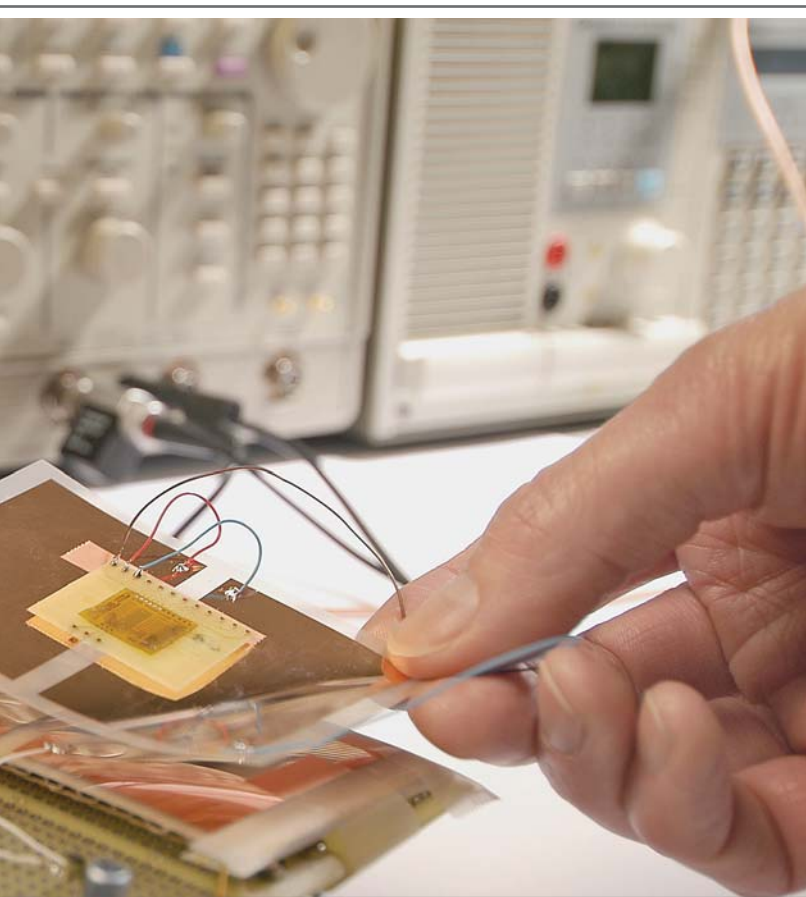
ПАМЕТНА КАРТИЦА

Већ после неколико излагања било је јасно колико смо брзо, неопрезно и без речи струке понудили Закон, чији је садржај, овакав какав је сада, непримерен и неприхваћен. Уместо постојећег, тражи се ново решење, а један од предлога дао је мр Драган Спасић, стручњак за сертификациона тела и дигиталне сертификате. Он се залаже за увођење такозваног дигиталног идентитета Интернет корисника. Њега чини тајни кључ, тајни криптографски кључ, јавни криптографски кључ и дигитални сертификат. Дигиталне сертификате издају институције које се називају сертификациона тела, а она у својој инфраструктури имају комплексан систем који се у литератури налази под скраћеницом ПКИ. То је, заправо, један електронски документ са записаним подацима о кориснику коме је сертификат издат, затим о телу које га је издало и јавним криптографским кључем корисника. Готово га је немогуће злоупотребити због његове вишеструке заштите.

Ради очувања података, уместо предложене личне карте, мр Зоран Савић, познати стручњак Асоцијације за рачунарство,

Мр Драган Спасић

СВЕТ У КОМЕ ЖИВИМО

Према подацима међународних организација која се баве електроником и развојем информационог система, данас у свету има око милијарду и три милиона рачунара и више од милијарду и сто милиона корисника Интернета. Чак 90 одсто компанија широм планете користи Интернет у пословању, док 60 одсто домаћинстава поседује рачунар. Масовно се користи у трговини, банкарству, индустрији, системима управе, војсци, полицији...

Осамдесетих година Србија је била међу првих 20 у свету по броју рачунара и њихових корисника. Данас је на 115. месту. Према најновијим истраживањима 1.900.000 наших грађана користи рачунар (33,6 одсто) док 1.400.000 користи Интернет.

Према тачки 42. Устава Србије, зајамчена је заштита података и личности. Прикупљање, држање, обрада и коришћење података о личности уређује се законом. Забрањена је употреба података о личности изван сврхе за које су прикупљени.

Свако има право да буде обавештен о подацима о својој личности и на судску заштиту у случају њихове злоупотребе.

Основни принципи заштите личних података регулисани су и Конвенцијом о заштити лица у односу на електронску обраду података, Савета Европе број 198, затим Допунским протоколом (број 181) и Директивом Европске уније (број 95/46).

информатику, телекомуникације и нове медије Србије, предлаже увођење такозване SMART (паметне) картице. То је технологија која умногоме и на разне начине помаже људима, а да при том њихова приватност и људска праве ни за тренутак не буду угрожена. Поред тога, знатно повећава транспарентност рада државних органа. У виртуелном свету да обе стране у комуникацији, ма каква била и на ма ком нивоу се обављала, треба да знају обострани идентитет. То је подизање система електронске управе на знатно виши ниво. Данашње системе грађани нису прихватили, јер не уверавају у сигурност и заштиту података. Та

технологија до перфекције успоставља идентитет не само физичким описом већ меморисаним отисцима прстију и у последње време дужицом ока. Подаци картица SMART, које обавезно имају хардверске елементе, безбедно се чувају у заштићеној бази и додатно се обезбеђују криптографским методама. Потом се шифрују тако да су бесмислени сваком ко нема одговарајући "кључ". Те картице су, свуда у свету, најбољи чувари података које се у њима налазе. Оне су својеврстан симбол јединственог електронског система Европе.

НЕУСПЕО ПРОЈЕКАТ

У Србији је пројекат набавке опреме за израду биометријских личних карата постао актуелан 2003. године, када је тадашњи министар унутрашњих послова обелоданио да је купљена скупа опрема од америчке фирме *Моторола*. Један од најгласнијих противника Закона о личној карти био је доскорашњи главни инспектор МУП-а Србије, адвокат Владимир Божовић.

– Првог августа 2001. објављен је тендер за набавку опреме и инструмената за увођење биометријских личних докумената, мимо закона и без широк консултација. Убрзо је произвођач опреме предложио да се увезе биометријски чип, што је трошкови пројекта попило на сто милиона евра. Та куповина није прошла обавезна тендерски протокол, ни законско додељивање новца из републичког буџета, због чега је 2004. године реаговао министар финансија са најавом подизања кривичних пријава. Србија је јединствен пример да је прво купљена опрема за биометријску идентификацију грађана, а тек после три године покренута скупштинска процедура за предлог закона о биометријским личним картама.

У међувремену наши грађани путују по свету са пасошима претпрошле државе и доживљавају подсмех, па и непријатности на царинским прелазима. Тога нису поштеђене ни наше јавне личности. Недавно су имали проблеме наши фудбалери у Азербејџану и ватерполисти при доласку у Аустралију. Прваци света, ватерполисти Србије, јавно су се обратили Влади, јер не желе више да се бруквају због туђих пропуста и инертности.

Да се вратим на баснословно скупу опрему. Она је, господе, разбациана по којекаквим магацинима и пропада. Велико је питање колико је сада употребљива? У најмању руку то је превaziђена технологија, а коштала је астрономски. На крају, остаће ми нејасно зашто је одбијен предлог да се обрасци личних карата отисну у Заводу за израду новчаница, који је по мом мишљењу једино право место за тако нешто – упитао се господин Божовић.

Занимљиво размишљање, посебно ако је поткрепљено чињеницама и саопштено духовитим тоном, увек привуче пажњу. Професор др Слободан Антонић са Филозофског факултета у Београду и политички аналитичар каже да је основна замерка новој личној карти њена нетранспарентност:

– Са собом носите документ у коме уопште не знате шта пише. "То од нас тражи Европска унија", "Сви у Европи то већ имају". Са ове две реченице у Србију можете увести било коју глупост. Рецимо, да два смеју да седну на клацкалицу са заштитним шлемом или да пре него што уберете вођку морате убризгати анестетик у дрво.

Последњи пример су нове личне карте. Нико не везује укидање виза са стављањем чипа на тај документ, а земље у окружењу имају пластифициране, а не електронске исказнице. Сада се, међутим, вели да је ово сјајна прилика да Србија буде прва у модернизацији и како се само мрачне и ретроградне снаге боје тог унапређења, као што су се некада бојале радија или железнице. Да су

Владимир Божовић

електронске личне карте тако сјајна и непроблематична ствар, како нам се сада представља, не би се чекало на Србију да их прва уведе. Железница и радио су се тицали добре воље појединца, а овде држава уводи обавезу да свако грађанин старији од 16 година са собом носи чип, из кога, опет, само полицајац или неки државни службеник може да прочита одређене податке. Како да знате да се у вашем чипу неће поткрасти нека грешка, рецимо да сте имали озбиљних проблема са законом. Треба најпре да доживите велике непријатности ако вас полицајац легитимише, па тек онда да сазнате да са подацима у вашој личној карти нешто није у реду – каже професор Антонић.

Имајући у виду значај и осетљивост теме, с једне, и инертност званичних органа, с друге стране, Свети архијерејски синод Српске православне цркве поверио је младом, али афирмисаном теологу и информатичару Оливеру Суботићу писање опсежне студије “Биометријски системи идентификације”. Амбициозни стручњак, уз подршку шест искусних стручњака, рецензената дела, темељно је обрадио тему, користећи се убедљивим чињеницама и беспрекорном методологијом писања захтевног слова. Студија је веома високо оцењена и било би добро да је па-

Оливер Суботић

жљиво прочитају сви који се баве питањем увођења биометријске идентификације. Господин Суботић је дао готово све одговоре на тешка питања тако што је мудро користио оно што наука пружа у образовном и информативном миљеу: историја, теологија, филозофија, политикологија, информатика, технологија... Све подједнако.

– Биометријски системи идентификације и њихове друштвене импликације већ неколико година су спорна тема у светској јавности, поготово у земљама западне демократије. Та тема је у Србији постала актуелна после најаве увођења нових електронских личних карата и централизоване базе биометријских података. Нажалост, о томе се у јавности чуо велики број дезинформација, које су лансирани заговорници биометријског система (они су тврдили да је то део наших међународних обавеза, да скоро све земље ЕУ имају биометријске личне карте, да су оне ултимативни услов за успостављање електронске управе...), али и као реакција недовољно упућених противника, који су тврдили да је у питању бесконтактна технологија, да омогућава непрекидно праћење, па чак и да је чип радиоактиван... Будући да је проблем озбиљан, мора му се приступити темељно и критички, а не површно и лакомислено.

Закон о личној карти изгласан је у Скупштини Србије. Планирано је да нови документи ступе на сцену крајем јануара 2007. године, док би постојеће легитимације (којима није истекао рок важења) важиле највише пет година од тренутка ступања Закона на снагу. Иако словом Закона није прецизирано, њиме се практично уводи и централна банка биометријских података, као кључни технолошки супстрат за извођење комплетног пројекта. Управо том кључном аспекту посвећено је мало пажње – закључује господин Суботић.

О томе како би се ствари даље могле развијати каже:

– За сагледавање овог проблема у свим његовим димензијама потребно је и мало визионарског духа. Проблем није у томе шта тај пројекат јесте данас, већ у шта он лако може да прерасте сутра. Ово је прави разлог због кога се академски грађани широм света деценијама боре против сличних концепата, знајући да већ сутра можда неће бити у могућности да се изборе за друштво слободних

УГРОЖЕНА ПРИВАТНОСТ

Према мишљењима многих стручњака, Закон о личној карти увелико угрожава приватност грађана, а главне разлоге изнео је Никола Марковић из Друштва за информатику Србије:

- У супротности је са Уставом Србије, члан 42, став 2. и 3.
- Биометријске методе идентификације нису још поуздане.
- Нису предвиђене одговарајуће мере заштите базе података са елементима из личних карата.
- Постојање опасности од пресретања и прислушкивања, измене или уништавања података приликом комуникације између полицајца који легитимише грађанина и базе података у МУП-у.

Што се тиче измене Закона о личној карти, господин Марковић је предложио:

- Оставити могућност грађанима да не користе тај документ са биометријском идентификацијом (члан 7).
- Брисати евидентирање јединственог матичног броја родитеља (члан 8).
- Лични подаци могу бити доступни само законом овлашћеним корисницима (члан 28).
- Увести казнене одредбе и за руковање са личним подацима (нови члан 31).

грађана, јер ће температура тоталитарног окружења, можда, бити доведена до тачке кључања, а виталне функције колективног критичког апарата савременог друштва онеспособљене – закључује писац студије.

У том светлу своје мисли изнео је архиепископ цетињски и митрополит црногорско-приморски Амфилохије Радовић. Своје духовно и филозофско казивање везао је за оно што је човеку најсветије:

– Научни скуп нам је био преко потребан. Организован је на зрео начин, а тема се обрађује озбиљно и одговорно. У Библији лепо пише: “Каква је корист човеку ако цео свет задовољи, а души

својој науди". Биће је Божије, Богу се треба покорити, а не човјеку, изумима, стихијама... Историја има своју логику, погледајмо чему нас учи. Душа је зеница васионе. Тајанствени број, одгонетање имена, крлетка је времена и простора. Ако се сва гордост човјека затвара у чип, он се отуђује од своје природе и постаје роб греха. Биометрија је опасан начин манипулације људима. Тако се слуга претвара у господара. За нашу Цркву, све што угрожава мир људски и личност Божију неприхватљиво је!

■ ТУБА ИСКУСТВА

Велика Британија је најдаље отишла у примени савремене технологије по броју и врсти посматрања, односно контроле (увид) кретања (понашања) грађана. То се посебно односи на период после терористичких напада на њујоршке пословне центре и лондонски метро. Према речима стручњака, у Британији је овога часа инсталирано више од четири милиона и двеста хиљада камера, тако да је просечан грађанин у току једног дана снимљен око 300 пута! Према подацима британске Инжињеријске академије, то је 20 одсто свих камера те врсте у свету, а у Британији живи тек један проценат светског становништва.

Професор Академије Најџел Филберт, у "Дејли мирору" од 27. марта ове године, упозорава на то да је развој дигиталне технологије и опреме коју сада имају чак и супермаркети, практично омогућио неограничено прикупљања података о људима.

– И велетрговине снимају потрошаче и чувају податке о томе шта ко и колико купује. Међутим, сва та технологија је рањива, па у те базе података могу да уђу многи компјутерски стручњаци, и да потом продају сазнања о тим људима – истиче професор Гилберт.

Он је посебно забринут због нове технологије британских пасоша, који имају радиоталасне микрочипове. То значи да свако ко има одређену опрему може праћењем сигнала микрочипа да прати податке о људима и то са поприличне удаљености. Угледни стручњак упозорава како неко може чак и да активира бомбу преко тог микрочипа у пасошу.

У великим градовима готово је немогуће проћи улицом која није "покривена" будним оком објектива. На многим фреквент-

Тема свакако не би била заокружена да се није чула реч о биометрији и одбрамбеном аспекту њене примене. Томе је слово посветио истакнути стручњак за ову област, пуковник у пензији професор др Светозар Радишић:

– Свој став заснивам на тврдњи да су идентификационе технологије, посматрано из одбрамбеног угла, потенцијално, нанотехнолошко средство неоружаних облика агресије. Оне омогућавају да се потенцијални противник обележи и непрестано прати, да се селективно неутралише или уништи. Сваки микрочип могуће је да се искористи као "мина изненађења". Они који уводе микрочипове у живот људи, уколико не предузму све мере против могуће злоупотребе, налазе се, немарно и бесрамно, у истој ситуацији као произвођачи атомске бомбе.

Уосталом, примена електромагнетне енергије за ратне сврхе, изван логистичке сфере, заслужује посебну пажњу, нарочито отада се знају фреквенције мисли, њихова брзина, моћ и домет. Не сме се заборавити колико су стари закључци истраживања Владимира Ивановича Вернадског, који је проучавао област физичке геометрије животних процеса, или Владимира Михајловича Колдајева, који је објаснио ефекте микроталаса и радио-фреквенција на људски организам. Савремена идентификациона технологија налази упориште на истим истраживањима, а појам идентификације је стар колико и први ратни сукоб. Некада су се војске препознавале по бојној одећи, грбовима, заставама, стилу ратовања, сигнаlima и наоружању, а сада по електронској и информативној моћи.

Контрола људи и њиховог ума (у неокортикалним дејствима) могу се користити у савременим операцијама изван ратног стања и унутар њега, али се претпоставља, никад тако да представљају посебну врсту дејстава. Ту врсту дејстава може остварити нека институција, коју је одабрао агресор, или нека група људи, само један уређај или појединца, а и методе могу бити веома различите по броју, међуљностима и учесницима – истакао је, сем осталог, професор Радишић.

ним местима постављени су не само уређаји за снимање већ и звучници који упозоравају пролазнике на "антисоцијално понашање". Сада се најављују још савременије рендген-камере, које су инсталиране на појединим аеродромима. Оне могу да "виде" кроз одећу. Снимају до голе коже, тако је немогуће било шта сакрити, а за приватност и евентуалну потребу за људском интимом нико не мари.

Осим тога, Велика Британија је до сада скупила више од три и по милиона ДНК узорака својих становника, а сваке године тај број се повећава за 700.000 јединица.

Недавно је у тамошњој штампи обелодањен податак са чувеног института "Макс Планк" о резултатима најновијих достигнућа. Говори се да су чипови превазиђени, а уместо њих уводе се својеврсни "читачи мисли", који откривају, на пример, намеру починиоца кривичног дела тако да се он може наћи иза решетака пре него што га је извршио. Научници тог Института с поносом истичу како су свесни опасности по приватност људи, али да је та жртва минорна у односу на зло које се може спречити... ■

Бранко КОПУНОВИЋ
Снимио Звонко ПЕРГЕ

КУДА ПОСЛЕ ПРИНУДНОГ
ПЕНЗИОНИСАЊА

СУРОВО ТРЖИШТЕ РАДА

Многи активни и пензионисани официри и подофицири Војске Србије, када су се опредељивали за војни позив, вероватно нису ни сањали да ће одлазити у пензију много раније него што желе, са нерешеним стамбеним питањем и са ниским примањима као последицом дугогодишње политике планирања и исплате зарада испод законског минимума, која траје већ, деценију и по и која је већ донела катастрофалне последице по стандард садашњих и будућих војних пензионера

По сада важећем Закону постоји могућност одласка у превремену старосну пензију са 30 година укупног пензијског стажа. Предлог новог *Закон о Војсци* је да се ова граница снизи на 20 година укупног пензијског стажа, уз истовремено везивање усклађивања војних пензија, већ од 1. јануара 2008, са годишњим порастом трошкова живота. Стога, последице превременог пензионисања војних лица могу бити заиста тешке.

Са овим проблемом, због предстојеће реорганизације и смањења бројног стања војске, суочиће се велики број људи у униформи. Зато тражење новог запослења представља економску нужност за многе пензионисане официре и подофицире.

■ НОВА ЗАКОНСКЕ РЕШЕЊА

Нови *Закон о пензијском и инвалидском осигурању* (у даљем тексту ПИО) Републике Србије доноси значајне измене и новине у регулисању ове проблематике. Пре свега ту је веома важан члан 121. који гласи:

– Корисник старосне пензије који се запосли на територији Републике, односно обавља самосталну делатност по основу које је обавезно осигуран на територији Републике, има право по престанку тог запослења односно обављања те самосталне делатности, на поновно одређивање пензије ако је био у осигурању најмање годину дана.

– Кориснику пензије који ради у иностранству обуставља се за време тог рада исплата пензије, уколико међународним уговором није другачије одређено.

Ово је ново решење које даје право кориснику старосне пензије да се запосли и да задржи стечену пензију под одређеним условима. Изричито предвиђање у другом ставу овога члана да ће се исплата пензије обуставити њеном кориснику који ради у иностранству за време тог рада, недвосмислено указује да само та категорија осигураника губи право на пензију и то привремено док траје рад у иностранству, ако не постоји међународни уговор између одређеног иностраног послодавца или стране земље и наше земље који то другачије регулише.

После завршетка новог радног ангажовања, уколико је оно трајало најмање годину дана и више, корисник старосне пензије стиче право да му се поново обрачуна пензија и да се она евентуално увећа по основу висине уплаћених доприноса током новог радног ангажовања.

Закон у овом члану изричито помиње само категорију корисника старосне пензије тако да ова могућност не постоји за кориснике инвалидске и породичне

пензије (пензија која под одређеним условима припада члановима породице умрлог осигураника или корисника пензије), што је и логично пошто су корисници ове две категорије пензија то право стекли због неспособности за радно ангажовање.

У складу са новим Законом о ПИО осигураник има право на старосну пензију у одређеном износу када оствари: најмање 15 година укупног пензијског стажа и 65 године живота ако је мушкарац, односно 60 година живота ако је жена или најмање 20 година укупног пензијског стажа и 63 године ако је мушкарац, односно 58 година ако је жена или кад новрши 40 година укупног пензијског стажа ако је мушкарац, односно 35 година ако је жена и најмање 53 године живота.

Сваки корисник пензије за време новог радног ангажовања стиче право да му се време новоствареног пензијског стажа, када ново радно ангажовање престане, припише већ оствареном пензијском стажу и на основу тога поново увећа и израчуна пензија. Ова могућност постоји чак и за кориснике старосне пензије са већ остварених 40 година укупног пензијског стажа, али Закон о ПИО лимитира број могућих додатних година на највише још пет уз додатни услов да се тада вредност додатних година преко 40 рачуна као вредност упола мања него за сваку годину до 40.

У завршним и прелазним одредбама Закон о ПИО изричито у члану 260. наводи: *Одредба члана 121. став 1. овог закона односи се и на кориснике који су право на пензију остварили до дана почетка примене овог закона.* Тиме се гарантује право на задржавање стечене пензије уз ново радно ангажовање и корисницима који су стекли право на старосну пензију по старим прописима.

На крају ту је и члан 12. Закона о ПИО који прецизира која се све то лица сматрају онима који обављају самосталну делатност па ту наводи:

- лица која у складу са законом самостално обављају привредну или другу делатност;
- лица која су оснивачи односно чланови привредних друштва и/или раде у њима;
- лица која обављају послове по основу уговора о делу или ауторског или других уговора.

Види се да само редован радни однос не спада у категорију самосталних делатности, али да корисник старосне пензије има право и на заснивање редовног радног односа уз задржавање пензије у складу са чланом 121. па се у овом члану уз самосталне делатности посебно помиње и овакав радни однос.

■ НЕМИЛОСРДНИ ПОСЛОДАВЦИ

Послодавци у принципу нису склони да тако лако и радо заснивају класичан радни однос на неодређено време са пуним радним временом јер им Закон о раду у том случају намеће и одређене обавезе које се пре свега огледају у одређеним правима која штите запосленог и онемогућавају послодавца да лако и брзо без икаквог објашњења раскине овакав радни однос са радником.

Са друге стране, да послодавци не би масовно и у великом обиму користили предности радног ангажовања радника на основу уговора о делу и других сличних уговора, које се по Закону о раду не сматра радним односом већ радом ван радног односа, наведени закон лимитирао је радно ангажовање радника на овај начин и по врсти послова за које га послодавац може ангажовати и по могућем времену трајања, па тако ангажовање на привременим и повременим пословима подразумева да су то послови који не трају дуже од 120 радних дана у години, док се уговор о делу може закључити само

ради обављања послова који су ван делатности послодавца или који представљају самосталну израду или поправку одређене ствари, односно самостално извршење одређеног физичког или интелектуалног посла. Једино послови из уговора о заступању или посредовању у овој врсти радног ангажовања нису временски лимитирани.

Што се тиче рада на одређено време, он је лимитиран на укупно време од 12 месеци и са прекидима, јер се продужењем рада запосленог радника за само пет радних дана дуже од наведеног лимита овај радни однос аутоматски по самом закону претвара у радни однос на неодређено време тј. стални радни однос независно од воље послодавца.

Два интересантна решења која Закон о раду предвиђа су и заснивање радног односа за обављање послова ван просторија послодавца односно код куће који није лимитиран по времену трајања и врсти послова али се по закону сматра сталним радним односом, те могућност заснивања радног односа директора на одређено време која није лимитирано роком од 12 месеци и може да траје до истека рока на који је директор биран (најчешће четири године) или до разрешења директора. Ово је нарочито интересантно решење за мала предузећа која могу бити и двочлана.

Сва ова ограничења за послодавце на основу Закона о раду

објективно их стављају у ситуацију да ће пре да понуде неки од наведених облика радног ангажовања који не спадају у редован радни однос са пуним радним временом.

■ БОРБА ЗА РАДНО МЕСТО

Положај свих па и војних пензионера на тржишту рада је веома тежак. Објективно гледано сви спадају у категорију старијих радника који имају око 50 и више година тако да су самим тим хендикепирани. Међутим, војни пензионери су у двоструко тежој ситуацији јер је велика већина њих за разлику од других принуђена да тражи посао потпуно ван своје струке, која је специфична и не постоји као таква у цивилном привредном сектору, па морају да траже и прихватају послове далеко ниже категорије од своје школске спреме и образовања. Ипак, и ту су угрожени јер за такву врсту послова који се сматрају тежим, послодавац пре свега жели да ангажује млађе раднике. Овакви послови су по правилу јако мало плаћени. Што се тиче неких других послова који подразумевају одређену стручност и искуство, где године старости не представљају већи проблем, у борби за радно место не могу да се успешно такмиче са људима који су дуго радили на тим конкретним радним местима.

Предложено решење у нацрту новог Закона о Војсци Србије, где се предвиђа за војна лица и могућност одласка у превремену старосну пензију са свега 20 година укупног пензијског стажа, додатно ће усложити проблем и поставити питање смисла одређења за војни позив. При садашњем стању стандарда активних и пензионисаних војних лица, људи који обуку униформу и раде у војсци на специфичним пословима, а таквих је у војсци највише, долазе у ситуацију да већ са четрдесетак година морају да прихвате одлазак у пензију чији је износ низак и да без икакве заштите изађу на тржиште рада, где треба да се у борби за ново радно место сукобе са колегама из исте или сличне струке у цивилству, који у односу на њих имају велику предност радног искуства. У овој борби неће много вредети ни додатна диплома неког од цивилних факултета уколико војно лице нема никакво или врло мало радно искуство на пословима дотичне струке. ■

Александар ГАВРИЛОВИЋ

ПОБУНА У ИЗРАЕЛСКОЈ БРИГАДИ „ГОЛАНИ“

ТРАУМЕ ДРУГОГ ЛИБАНСКОГ РАТА

Као конкретан разлог побуне, војници 51. батаљона бригаде „Голани“ означили су самовољу новог команданта и незадовољавајући однос војске према учесницима у јулском рату са Хезболахом, сукобу који је управо ових дана добио и званичан назив Други либански рат. Међутим, сваком ко познаје израелске прилике јасно је да је с том побуном траума изазвана јулским ратом са врхова друштва стигла и до сада најпоузданијег друштвеног сегмента – војске.

Побуна о којој је реч није се збила на већ тридесет година спорној висоравни, него на крајњем југу Израела, у пустињи Негев, у коју се под притиском цена грађевинског земљишта, цивилног друштва и потребе да се колонизује пустиња, полако измешта ју базе Цахала (Израелских одбрамбених снага).

На капију једне од тих база, намењену обуци у копненом ратовању, Це'елим, у четвртак, 1. марта ове године нахрупило је стотинак војника 51. батаљона елитне пешадијске бригаде „Голани“ и напустило базу. Гневним војницима, који су се ветровитим, песком завејаним путем запутили ка престоници Негева, Бер-Шеви (месту библијских „Седам извора“), у сусрет је дошао командант бригаде, пуковник Тамир Јидал, и убедио их да се врате у базу, где је потом дуго разговарао са њима. Већ у понедељак, једанаест војника је било у притвору, а седморици је забрањен излаз из базе.

■ УДАР ЈАВНОСТИ

За конкретан разлог побуне, војници 51. батаљона (чија је трећа чета, занимљиво, младих војника, повела буну) означили су самовољу новог команданта батаљона, потпуковника Давида Зинија, и незадовољавајући однос војске према војницима који су учествовали у јулском рату са Хезболахом, сукобу који је управо ових дана добио и званичан назив Други либански рат. Међутим, сваком ко познаје израелске прилике јасно је да је с том побуном, траума изазвана јулским ратом, са врхова друштва стигла и до сада најпоузданијег друштвеног сегмента, војске.

Иако је израелска војска под ударом јавности још откако су се Израелци пробудили из уљуљканости после Јом Кипурског рата 1973, радикална критичка акција се до сада смела предузимати само на цивилној страни – било да су то стихови Давида Гефена или масов-

не демонстрације после масакра у Сабри и Шатили. Случај пуковника Елија Гева, који је због страха од сопствених губитака одбио да поведе своју оклопну бригаду у Бејрут 1982, остао је изузетак, у сећању већине Израелца, ипак, изражен речима Гевиног команданта, генерала Рафаела Ејтана: “Направио је много штете себично истерујући свој лични интерес. Касније сам сазнао да је Гева такође престао да се брине за своје војнике и да је изгубио њихово поштовање”.

Сва збивања у израелској војсци после Јом Кипурског рата пропратила је озбиљна аналитичка расправа и у војсци и у друштву.

НАЈПОЖЕЉНИЈА ЈЕДИНИЦА

И поред губитака које је имала у тешким окршајима са Хе-зболахом, на једно место у бригади “Голани” конкуришу три регрута, чинећи је најпожељнијом јединицом у израелској војсци. То је још једна специфичност израелског друштва: погибија неколицине инжењераца из бригаде “Гивати” у Гази, маја 2004. године (међу њима и Новосађанина Жељка Мрвице), дуго је управо ту некодашњу бригаду морнаричке пешадије држала на врху листе жеља израелских регрута.

Тако су операције “Бабилон” (бомбардовање ирачког нуклеарног реактора 1981) и “Мир за Галилеју” – Први либански рат – биле знак одговора на кризу, реч која на грчком значи суд, али и прилику. Нема сумње да ће тако бити и са побуном у “Голани”, чије прве анализе већ стижу до јавности.

За почетак, низ начелника генералштаба израслих из оклопно-механизованих јединица, после 1973. сменили су махом падобранци, све док Моше Ја’алона није заменио први, а судећи по општем расположењу и последњи пилот – Дан Халуц. Ако се зна да је Габи Ашкенази, који је пре месец дана наследио Халуца, бивши командант бригаде “Голани”, као што је и његов заменик Моше Каплински, те командујући официри Северне и Централне команде генерали Јаир Навех и Гади Ајзенкот, побуна 51. батаљона изгледа као да излази ван пуког односа војник–официр.

САМОВОЉА КОМАНДАНТА

“Присуствујемо ли голанизацији израелске војске?” – већ се питају аналитичари. А чињеница да је спорни потпуковник Зини у бригаду дошао из специјалне генералштабне јединице 269. – “Сајерет маткал” и оптужба да је, у грубим цртама, презрео укоренење традиције једне од најстаријих јединица израелске војске, као да говоре у прилог томе. “Зини је унео нова правила и праксу” – рекао је војник који је учествовао у побуни. “Он није поникао у бригади и када је дошао, избацио је све наше традиције и није га била бригаа што је то био начин на који су се ствари радиле деценијама”. (Слична је напетост забележена у америчкој 10. брдској дивизији, када је њеном бригадом на Косову и Метохији командовао генерал Кејт М. Хјубер, поникао у Зеленим береткама).

Тако гледано, зар је онда чудно што се и обичан војник из бригаде “Голани” осећа важнијим уколико је сигуран да ће његово истрајавање на “бригадним традицијама” наићи на разумевање у врху Генералштаба? Поготово што је штафета власти коначно преузета од највећег конкурента – падобранаца, некогда симбола ашкенаске, европске јеврејске елите, који су често гледали одозго на брдску бригаду попуњену својом афричком и азијском браћом, Сефардима и Мизрахијима: “Сва памет из ове бригаде је отишла падобранцима,” рекао ми је један њен бивши припадник, иначе Американац, “Ми смо ти овакви” – и рукама “направио” коњске амове око своје главе. Превласт

команданата који имају искуство са северним фронтом говори и о томе да је север – од Либана и Сирије па до Ирана, тежиште израелског стратешког интереса.

Но, источно порекло људства је утицало и на то да у “Голани” после основне пешадијске обуке, војници официре ословљавају искључиво личним именом, да се пева за трпезом и на обуци и да “старе куке” имају јасно одређене повластице. Истине за вољу, бригада је крварећи од Египта до Либана вишеструко заслужила свој симбол – зелену маслину укоренењу у песковито тло Израела, као и смеђу беретку коју је за рачун бригаде из Ентебеа 1976. донела бригадна извиђачка чета. Сматрана достојним конкурентом осталим израелским специјалним јединицама, “Палсар Голани” их, у ствари, редовно побеђује у годишњем антитерористичком такмичењу. Као таква из себе је изнедрила још неколико специјализованих јединица, недавно обједињених у четврти, специјални, батаљон бригаде. (Као и америчка армија, израелска војска сада има на сваку бригаду по један специјални батаљон.)

Коначно, лична пожртваност је у традицији те бригаде. “Голани” је 1973, уз 7. бригаду и оклопну бригаду “Барак”, дочекала пет сиријских дивизија на Голанској висоравни и сачувала толико снаге да је у завршном ударцу педесет и један војник ту оставио кости и да је још стотину рањено, заузимајући поново Хермон – међу тих стотину били су команданти бригаде и наступајућег батаљона, а војнике је на врх извео бригадни оперативац.

Неколико дана касније млади наредник бригаде “Голани”, говорећи са тешким источњачким акцентом, испричао је, на израелској телевизији, историју битке. “Речено нам је да Хермонска гора представља очи државе Израела, и ми смо знали да морамо да је заузмемо, колика год цена била”.

Копија бункера са Хермона налази се данас на брдашцету у Горњој Галилеји, које је претворено у меморијал бригаде. Унутар бункера посетиоца чекају полице са албумом за сваког погинулог војника.

СПРЕМНОСТ НА ЖРТВУ

Спремност на жртву потврдила се и у Либану 2006. године. Само у Бинт Џбаилу, 26. јула, 51. батаљон је изгубио осам војника, укључујући и заменика команданта, мајора Роја Клајна, који се бацио на ручну бомбу да заштити друге војнике. Још седам војника из бригаде “Голани” је погинуло у том рату. Камарадерија је ту показала и своју лошу страну: војници су од августа редом тражили да причају са психологом, и отезање са траженим разговорима био је један од главних разлога бунта. Када су се жалили, било им је речено: “Ако имате проблема, идите!” То су биле магичне речи за бригаду у којој је револт, на крају крајева, такође традиција. “Било је много побуна у бригади ‘Голани’”, каже Арије Јицхаки, војни историчар. Деведесетих, две чете су напустиле своје положаје и отишле кући; 2004. талас одбијања послушности заплуснуо је израелску војску уочи евакуисања насељеника у Гази; коначно, априла 2006. двадесет и пет војника напустило је базу код Метуле, јер је командант хтео да отера неке њихове другове из батаљона.

Остаје да видимо хоће ли израелска војска и израелско друштво на најновији изазов одговорити једнако као после октобарског рата 1973. “Никад више!” – та крилатица је управо тада постала идеја водиља Израела, а војници су почели обавезно да посећују Музеј холокауста Јад Вашем у Јерусалиму. Разлога да се погледа у себе и око себе и нађе начина за преображај има сасвим

довољно, а ни последице неће бити мање свепржи-мајуће. Не само због све-присутних Си-Ен-Ена или Ал-Џазире; Танах (оно што је за хришћане Библија), коју сваки израелски војник добија уз пушку на заклетви, говорила је у глобалним терминима много раније. ■

Јован ЂУЛИБРК

СПЕЦИЈАЛНЕ СНАГЕ
ФРАНЦУСКЕ И ИТАЛИЈЕУДАРНА
СНАГА

Упркос вишедеценијској традицији, Француска и Италија, за разлику од осталих земаља света, данас немају самостално организоване специјалне јединице. Посебне задатке изводе припадници конвенционалних војних или полицијских састава – извиђачи, падобранци, морнарчки командоси, припадници жандармерије и карабињери.

ако је прве специјалне јединице формирала још 1952. године, Француска данас нема посебно организоване снаге за специјалне дејства. По угледу на америчке снаге за брзо реаговање створила је војну формацију FAR – *Force de Action Rapide*, која броји око 40.000 припадника, а у оквиру њих су и специјалне снаге.

Основну ударну снагу FAR-а чини 11. падобранска дивизија, јачине око 14.000 људи. У њеном саставу су и специјалне јединице: Први падобрански пук командоса са четири сквадрона, јачине око 1.000 људи, намењен за извиђање и извођење диверзија у тактичкој дубини противника, Други падобрански пук Легије странаца (1.500 људи), састављен од шест чета специјалаца: чете за противоклопну борбу и извођење специјалних операција у урбаним срединама и у ноћним условима, две чете за извођење дејстава у екстре мним зимским условима и у планини, чете за амфибијска дејства и подводно ратовање, чете за рушење и снајперска дејства и чете за пружање ватрене подршке коју чине четири борбене групе: вод минобацача калибра 120 mm, одељење преносних противоклопних ракетних система, одељење преносних ракетних система ПВО и вод извиђача падобранца обучених за дубинско извиђање непријатеља.

Ван 11. дивизије налази се 13. падобрански пук командоса за извиђање и извођење диверзија у тактичкој дубини непријатеља. Броји око 1.000 припадника.

У оквиру ратног ваздухопловства делује сквадрон за Специјалну заштиту и интервенције – падобранска јединица опремљена и обучена да интервенише на критичним местима ради заштите објекта ратног ваздухопловства. За значајније војне интервенције формира се ваздушнодесантна група GAP – *Groupement Aéroports*, која у свом саставу има два тима командоса CRAP – *Commandos de Renseignement et d'Action en Profondes*. Они изводе обавештајне и остале специјалне активности у позадини непријатеља.

■ ЕЛИТНИ ЖАНДАРИ

Елитна француска жандармеријска јединица GIGN – *Groupe d'Intervention Gendarmerie Nationale* обавља претежно полицијске задатке. Формирана 1974. године и у надлежности је Министарства одбране.

Јединица GIGN броји 90 људи, који су организовани у четири оперативне јединице јачине од по 15 људи. Осим командира, свака група има и четворочлани тим за преговарање, на пример, са терористима. Две групе GIGN су специјализоване за дејства на води (пловне реке, море, језера), а две за операције у ваздуху. Од оснивања до данас јединица GIGN учествовала је у више од 700 акција. Морнаричке специјалне снаге датирају још из педесетих година прошлог века, али су своју команду за специјалне операције COS (*Commandement des Operation Spéciales*) добиле тек 1991. године.

Да нас се у саставу COS-а налазе: Први падобрански пук морнаричке пешадије, јединица 10 командоса падобранаца, авио и хеликоптерске јединице за специјалне операције и ко-

ЛЕГИЈА СТРАНАЦА

Формирана 10. марта 1831, француска Легија странаца је од тада до данас имала задатак да војном силом штити интересе Француске у прекоморским земљама. У прошлости је била прибежиште и уточиште разних авантуриста и криминалаца, људи "посвађаних са законом". Данас су критеријуми за улазак у њене редове знатно оштрији. Основна обука је врло сурова и напорна и траје четири месеца, после којих легионар потписује петогодишњи уговор. Након трогодишњег боровка у редовима Легије стиче се право на француско држављанство. Легија странаца спада у ред елитних војних јединица у свету. Према неким подацима, кроз редове Легије, од њеног оснивања до данас, прошло је више од 600.000 људи из више од 100 земаља. Мото Легије је: "Легија је наша домовина". Данас се у њеном саставу налази између 8.000 и 8.500 припадника, познатијих под именом "вереници смрти", који су сврстани у Први пук, Први коњички (оклопни) пук, Други пешадијски пук, Други падобрански пук, Трећи пешадијски пук, Четврти пук за обуку и 13. непотпуну бригаду.

манда маринских стрелаца командоса COFUSCO (*Commandement des Fusiliers Marins Commandos*).

COFUSCO чине четири јуришне групе (чете) командоса: Trepel, Jaubert, Monfort и Penfentenyo, група за блиску борбу ОСМС (*Groupement de Combat em Milieu Clos*) и група за подводно ратовање Hubert (*Commando d'Action Sous Marine*).

Јуришне групе су уско специјализоване: Trepel за искрцавање на строго контролисану и брањену територију и за заштиту ефектива француске ратне морнарице; Jaubert за извиђање и извођење непосредних акција и психолошких операција; Monfort за сличне активности као и Trepel и група Penfentenyo, за борбено претраживање и спасавање. Јачина сваке јуришне групе је 80 људи, који су распоређени у неколико група: командну, извиђачку, јуришну и групу за пружање подршке.

Група ОСМС има 17 припадника, који су оспособљени за антитерористичка дејства на мору и на копну. По правилу њени припадници увек делују заједно са групом Hubert.

Група Hubert је подељена у два дела четног састава – оперативни, борбена јединица, састављена од четири секције: А – командна, В – антитерористичка, С – посада цепних подморница и D – извиђачко-осматрачка са средствима за подршку. Друга група, логистичка, првенствено је намењена за одржавање везе између борбених група, за транспорт, руковање и одржавање борбене технике и опреме.

ПАДОБРАНЦИ FOLGORE

Генерално посматрајући италијанске специјалне снаге подељене су на војне и полицијске. У копненој војсци то су извиђачке јединице алпских бригада (по једна у свакој од пет бригада) и падобранци падобранске бригаде Folgore, која наставља традицију истоименог батаљона из 1938. године. У саставу бригаде Folgore налазе се Први падобрански батаљон карабињера, Девети диверзантски батаљон и падобрански пук (Други и Пети падобрански батаљон).

Девети диверзантски батаљон оспособљен је за извођење препадних и диверзантских дејстава у дубљој позадини непријатеља. Дели се на борбене тимове јачине 10 до 20 људи. Његово бројно стање износи 225 људи, искључиво активних официра и подофицира.

Карабињерске јединице чине мешавину полицијских и војних снага и извршавају следеће задатке: одржавање јавног реда, спречавање криминала, организовање контраобавештајне делатности, борба против диверзаната и терориста, итд. Према неким изворима броје око 85.000 људи, сврстаних у три дивизије, једну бригаду, три самостална батаљона и више одреда (поморских диверзаната, за сузбијање пропаганде, антидиверзантски, смучарски итд.).

У остале специјалне јединице копнене војске Италије спадају и Трећи инжињеријско-диверзантски пук, пет алпских падобранских водова и противтерористичка група Центра безбедности Италије "кожне главе".

ЉУДИ ЖАБЕ

Италија је родоначелник савремених морнаричких снага за специјалне операције. Прве јединице људи жаба Италијани су формирали између два светска рата. У Другом светском рату извеле су више успешних акција.

Уласком Италије у НАТО обновљена је морнаричка командоска јединица за извођење специјалних операција, која је од 1961. године позната под именом COMSUBIN (Commando Subacquei e Incursor). Јединица COMSUBIN је јачине око 600 људи. Намењена је за неконвенционално ратовање и извођење специјалних операција (подводно разминирање, чишћење подводних препрека, извиђање непријатељске обале и приобаља, напади на пловне објекте, докове, складишта, важне одбрамбене објекте и извођење противдиверзантских дејстава) италијанске ратне морнарице. Састављена је од ронилаца и подводних извиђача, а организацијски се састоји од оперативне групе извиђача (GOI – Gruppo Operativo Incursor), која је намењена за офанзивна дејства, оперативне групе ронилаца

ОБУКА COMSUBIN-A

Обука припадника COMSUBIN-а траје готово три године и подељена је на пет фаза: а) селекцију, две недеље за обављање психофизичких и медицинских тестова); б) оспособљавање за вођење борбе на копну (оријентација, преживљавање у природи, наоружање са бојним гађањима, тактика мањих јединица, обука са експлозивима и санитарска обука) у трајању од 12 седмица; ц) подводна обука (роњење, подводна оријентација, пливање, употреба подводног наоружања и експлозива), у трајању од 13 седмица; д) амфибијско-десантна дејства (употреба разних површинских и подводних пловила за прикривену инфилтрацију и искрцавање на обалу противника), у трајању од 12 седмица и е) заједнички део у трајању од 15 седмица, у коме се обједињавају сва стечена знања и вештине. У њој се кандидати обучавају у разним условима и срединама и по различитим сценаријима инструктора. Пре завршног испита кандидати стичу сазнања о основама противтерористичке тактике, основама падобранства и алпинизма али и о борилачким вештинама. Сваки кандидат дужан је да за време обуке перфектно савлада један страни језик. Војни стручњаци сагласни су да обука COMSUBIN-а спада у ред најнапорнијих и најтежих обука сличних специјалних јединица у свету. Услед великих напора њу успешно савлада тек око десет одсто кандидата.

(GOS – Gruppo Operativo Subacquei), специјалне морнаричке групе (GNS – Gruppo Navale Speciale), намењене за превоз и подршку извиђача и ронилаца, логистичке групе, центра за истраживање, развој и верификацију специјалног морнаричког наоружања и опреме и школске групе за избор и обуку кандидата за COMSUBIN.

Ударну снагу COMSUBIN чине извиђачи (GOI) и рониоци (GOS). Извиђачка јединица је слична америчким SEAL и британским SBS, а броји од 150 до 200 људи. Намењена је за: извођење непосредних акција, специјално морнаричко извиђање, пружање помоћи у одбрани пријатељских земаља и противтерористичку борбу на мору и копну.

Крајем седамдесетих година прошлог века у оквиру GOI формирана је интервентна јединица (UIS – Unità Interventi Speciali), специјализована за противтерористичка дејства и спасавање талаца.

Најмања оперативна борбена јединица GOI је борбена група састављена од шест специјалаца, а њен најмањи елемент је пар специјалаца. Према неким подацима јединица UIS расформирана је осамдесетих година прошлог века, а њене задатке преузеле су GOI и GOS.

Оперативна група ронилаца има 50 људи, а дели се на две специјалистичке подгрупе: борбене рониоце и противминске рониоце.

Осим COMSUBIN-а, италијанска морнарица располаже и са посебним оперативним групама људи жаба, јачине од 60 до 100 људи, од којих су два-три размештена на сваки разарач, а шест до седам на сваку крстарицу италијанске морнарице са задатком да подводно заштите бродове од диверзаната противника.

Већина припадника COMSUBIN-а долази из редова батаљона морнаричке пешадије San Marco. ■

Станислав АРСИЋ

ПУК ЗА СПЕЦИЈАЛНЕ ОПЕРАЦИЈЕ МАКЕДОНИЈЕ

У Пуку за специјалне операције, елитној јединици Армије Македоније, обележавајући годишњицу свог оснивања, сумирају и анализирају резултате постигнуте у извршавању редовних обавеза на обуци и дефинишу задатке који стоје пред јединицом. Посебно пажљиво разматрају се сви аспекти учешћа припадника те јединице у међународним мировним мисијама. Пук наставља традицију популарних "Вукова" – батаљона за специјалне намене, формираног 1. марта 1994, који је учествовао у извршавању кључних задатака у процесу осамостаљивања Македоније и одбрани њених граница.

Батаљон, прва јединица попуњена професионалним војницима, послужио је као језгро за нове организацијске облике, да би крајем 2006. године, на основу Динамичког плана за трансформацију, био формиран Пук за специјалне операције, самостална јединица у оквиру Генералштаба. Формирањем те јединице започела је и професионализација македонске армије.

Данас та јединица, у оквиру Законом о одбрани дефинисаних мисија, изводи специјалне операције у миру, те у условима криза и конфликта, самостално и у садејству са другим јединица-

ма македонске армије, у свим земљишним и временским условима, обезбеђује подршку спољној и безбедносној политици земље, учествује у извођењу заједничких специјалних операција са другим државама у подршци мира и превенцији конфликта, али и у решавању регионалних конфликта и криза у операцијама под контролом НАТОа, ЕУ, Оебса и УН.

Од задатака које стоје пред јединицом најважнији су: извршење специјалних операција на територији Македоније, самостално и у садејству са јединицама МУП-а, у складу са дефинисаном мисијом; прикупљање, обрада и достављање обавештајних података и информација о снагама непријатеља, временским приликама и територији на којој ће се изводити борбена дејства; подршка снагама МУП-а у напорима да одговоре изазовима, ризицима претњама по безбедност Македоније; учешће припадника јединице у операцијама подршке миру и решавању регионалних конфликта и криза у мисијама које предводе НАТО, ЕУ, Оебс и УН; учешће на међународним војним вежбама, скуповима и другим формама сарадње којима јачају међусобно поверење и стабилност региона.

Пуком за специјалне операције командује пуковник Владимир Бојмацалијев. ■

БРОДОВИ НАТОА У ПОСЕТИ ЦРНОЈ ГОРИ

Крајем марта и почетком априла група ратних бродова НАТОа из састава сталних снага SNMG-2 у Медитерану, коју је предводио амерички разарач "Рузвелт", посетила је Котор. Осим америчког, у групи су били бродови из Шпаније, Италије и Немачке. Том посетом реализује се операција "Активни напор", чији је циљ сузбијање међународног тероризма и заштита поморског саобраћаја у Јадрану и на Медитерану. То је друга посета бродова НАТОа црногорским лукама која се реализује у оквиру програма сарадње Црне Горе и Алијансе у активностима на мору.

Тродневни боравак бродова НАТОа у Боки искориштен је за више заједничких активности и разговора на експертском нивоу ради размене искуства везаних за функционисање пловног система ратних бродова из разних земаља у Јадранском мору и сагледавања доприноса Морнарице Црне Горе успеху операције "Активни напор". То се првенствено односи на размену података обалског система посматрања и јављања у координацији са Командом НАТОа у Напуљу, са којом се већ ради на инсталирању заједничког система за контролу мора на црногорској обали. ■

ПОМОРСКА ВЕЖБА САД У ПЕРСИЈСКОМ ЗАЛИВУ

Поморске снаге САД у региону Персијског залива, уз саму водену границу са Ираном, одржале су до сада највећу поморску вежбу на којој је учествовало око 10.000 америчких војника различитих профила. За потребе вежбе ангажована су два носача авиона ("Двајт Ајзенхауер" и "Стенис"), две ударне групе са око 30 бродова и више од стотину борбених авиона. Према изјави представника 5. америчке флоте Кевина Андахала, та поморска вежба није последица хапшења британских војника, нити представља било какву припрему за напад на Иран, већ је само "демонстрација постигнутог нивоа стабилности и безбедности у региону".

У исто време у региону Ормушког залива и Арапског мора, француске поморске снаге, које су у саставу снага НАТОа у Авганистану, извеле су самосталну поморску вежбу, као знак спремности и подршке копненим снагама у мисији ISAF.

Коментаришући извођење тих вежби, руски министар иностраних послова Сергеј Лавров нагласио је да "извођење војних вежби и демонстрација силе у Персијском заливу, у овом тренутку, могу да усложне ионако запаљиву ситуацију". ■

LINEAGE 2

LINEAGE II
WWW.LINEAGE2.COM

СТАРА ИГРА НА ЦЕНИ

Ова игра по неким статистикама и топ листама можда и није најбоља у својој категорији, али смо сигурни да ће пажљив читалац пронаћи у овом тексту много информација и уштедети и новац и време

У питању је већ доста стара игра Lineage 2 која се појавила још 2003. Тада је само у САД било око милион и по регистрованих играче. Месечна цена коју морате да платите је 15 долара. Наравно сада се вероватно питате зашто би неко играо тако стару игру и још плаћао за њу. Ако тако размишљате

сигурно ће вам бити на уму да погледате топ листе on-line игара и видећете да ова игра и није баш број један. Наравно, ако немате намеру да даље читате овај текст набавите нешто што је на првом или другом месту неке топ листе и будите срећни.

Овај текст, као и сви до сада, пружа вам додатну информацију и другачији поглед на свет игара и симулација. Наиме Lineage 2 је интересантан производ јер постоји могућност да игру играте не плаћајући месечну надокнаду. Такозвани "приватни сервери" омогућавају вам да уживате у чарима ове прелепе игре. За разлику од нпр. игре World Of Warcraft, која заиста има лепу графику, причу и атмосферу, или новог великог хита Warhammer On line, или чак Guild Wars која је настала од истог развојног тима као и Lineage 2, ништа не може да се пореди са овим "диносаурусом" on-line играња.

Осим што се преко "приватних сервера" може играти бесплатно, Lineage 2 пружа вам могућност комуникације између играча какву остали споменути конкуренти немају. У игри Guild Wars можете да контактирате стотине људи на серверу и да изаберете групу са којом ћете ићи на решавање задатака и истраживање. Лепо, али чим напустите град, можете да контактирате само са вашом групом. Сви непријатељи су компјутерски генерисани и не постоји шанса да сретнете неког другог играча. World Of Warcraft је то боље решио, али у игри постоји подела на добру и лошу страну, па никаква комуникација између та два света није могућа. Наравно, уколико комуникацијом сматрате убијање других играча онда вам то неће сметати. Lineage 2 вам пружа нешто што се зове комуникација и реалан однос са осталим играчима. Није никакав проблем да сретнете неког у дивљини и да поразговарате са њиме. Наравно неко ће можда искористити прилику и напасти вас, можда ће хтети да пут настави заједно са вама или да проба да вам нешто прода. Расе су разноврсне и скоро свака има

више занимања. Свако занимање има више категорија па се не срећу баш често идентични ликови.

Друга занимљивост је невероватна количина оружја и опреме која је врло препознатљива па тако и ако сретнете некога ко игра са истом расом и занимањем тешко да ће и изгледати као и ви. Трговина је један од начина да зарадите новац у игри али морате да budete вешт трговац јер нигде не стоји која је цена ниска или висока. Ако вам не пође за руком да нешто продате онда морате или да спустите цену или да се надате да ће неко наићи и платити онолико колико тражите.

Играчи се могу организовати у групе тј. кланове који могу да броје до 140 играча. До три клана могу да уђу у савез. Сваки клан може да има своју ознаку да би се међусобно разликовали играчи из појединих кланова. Ако сте приметили у наслову се појављује ознака 5. Наиме игра се стално мења и дорађује, па је од септембра 2006. године актуелна верзија 5. У претходној верзији клан је нпр. могао да има само 40 чланова.

Градови су места где се можете на миру склонити од играча или компјутерски управљаних створења које желе да вас убију. Убијањем играча не добијате његове ствари већ лошу карму. Лоша карма је представљена црвеним именом играча па је такве боље заобилазити. Наравно постоји и "друга страна медаље". То је играч који је са лошом кармом и уколико погине губи нешто од предмета које носи. Тако се дешава да играчи већих нивоа лове "негативце" у нади да ће тако доћи до неког предмета. Лоша карма се не губи лако, већ је потребно да или довољан број пута погинете или да уништите поприличан број створења. Уколико погинете губите део вашег искуства које сте стекли играјући. Када сакупите довољно искуства добијате већи ниво, а на сваких неколико нивоа добијате и нове вештине. Максималан ниво који се може постићи је 80, али да то не би била граница постоје и поднивои, па након 75. нивоа можете прећи у неку од поткласа и наставити да играте са 40. нивоа. Наравно, по потреби се можете пребацити у једну или другу класу вашег лика. Када и са поткласом стигнете на 75. ниво постајете "ноблес" и тада добијате неке додатне могућности.

Наравно ни то није крај већ само део пута до хероја односно

победника олимпијаде (турнир где се борите против осталих играча). Занимљивост је и то што у игри можете да имате свог љубимца који

ће вам помагати у борби. Љубимци захтевају да им се купује храна и да имају одговарајућу опрему па захтевају доста пажње. Неки вам дају могућност да када порасту тј. добију одговарајући ниво, служе као превозно средство. Наравно, врхунац је змај на коме можете да летите, али сумњам да ћете имати прилике да видите тако нешто. Наравно, одмах да вам кажем да змаја може да узгаја само лидер клана који има замак. Замкова има само неколико па је тешко да их задржите довољно дуго у вашем власништву. Опсаде замкова су свакидашње дешавање јер клан који контролише замак добија одређену таксу од све трговине у оближњем граду.

Као што смо већ рекли, комуникација је на високом нивоу а са њом долази и до другарства и љубави. Брак је као нормалан наставак љубави могућ у овој игри, али је веома тешко набавити или купити свадбено одело за младу или младожењу. Свадба ће вас коштати толико да о њој можете да размишљате тек након више месеци играња и пажљивог остављања новца "са стране".

Поред свега овога можете да се забављате риболовом или организовањем напада на специјална екстремно јака створења. Таква створења су 30 или више пута јача него створење истог нивоа па је потребно окупити бар десетак играча добро опремљених. Награда је обично неки специјални предмет који вреди много или представља статусни симбол. Места која можете посетити су заиста невероватна па вам се лако може десити да погинете гледајући у неку величанствену грађевину или невероватан крајолик.

Игра на диску заузима око 7 гигабајта и не захтева претерано јак процесор нити јаку графичку карту, али зато ће вам требати више од 256 мегабајта меморије. На крају вас још једном подсећамо да постоје и лепше и веће и можда боље игре од Lineage 2, али ову можете играти и бесплатно. ■

Игор ВАСИЉЕВИЋ

ЧЕТВРТИ БЕОГРАДСКИ ФЕСТИВАЛ ИГРЕ

РАДОСТ

Под високим покровитељством Међународног савета за игру при Унеску и Светске плесне алијансе (WDA), Четврти београдски фестивал игре одржава се од 14. до 28. априла 2007. и на њему ће се представити најзначајније балетске и савремене плесне групе и најпознатији светски кореографи

Београд представља логично раскршће балканског региона, а град своју конкурентност на европској фестивалској мапи утврђује и организовањем таквог плесног пројекта. Догађај је конципиран тако да представи значајна стремљења савремене игре, нове продукције, познате кореографе и играче, односно, да успостави нове стандарде и естетику, али и комуникацију са домаћом и иностраном публиком.

Награда Европске иницијативе из Фонда "Јелена Шантић", затим признање Унеска у виду титуле водећег плесног пројекта у региону Југоисточне Европе и пријем у Светску плесну алијансу били су подстицај и представљају даљу обавезу за манифестацију, док позитивна искустава и критике, посећеност представа и реакције из иностранства, едукативно практични učinak и резултати постигнути емитовањем представа на државној телевизији – одређују основни правац за креацију нових програма.

Фестивал су основали Аја Јунг и Небојша Брадић, на иницијативу Међународног савета за игру ЦИД Унеско из Париза, а претходне три манифестације представиле су, између осталог: Балет Маријинског театра из Санкт Петербурга, са кореографијама Жоржа Баланшина, Балет париске опере са

ПОКРЕТА

поставкама Вилијама Форсајта, Рудолфа Нурејева и Мориса Бежара, Националну плесну компанију из Мадрида и креације чувеног Нача Дуата, Холандски плесни театар са кореографијама Јиржија Килијана, Пола Лајфута и Сол Леон. Значајна су била и гостовања националних балета из Софије, Солуна, Атине, Лиона, Скопља и Марибора, те наступи и поставке Јасмин Годер, Ђилијерме Ботеља, Филипа Сера, Лауре Балис, Хавијера де Фрутоса...

Реализацију програма подржавају Министарство културе Републике Србије и Секретаријат за културу Скупштине града Београда и све амбасаде и културни центри земаља учесница. Обиман и привлачан концепт Четвртог београдског фестивала игре

чине целовечерње плесне продукције националних балетских компанија и плесних трупа из Холандије, Француске, Израела, Немачке, Бразила, Шведске, Чешке и САД, док ће пратеће активности подразумевати мастер класе, изложбе плесне фотографије, дискусије са уметницима, филмски програм и презентације.

Главни ансамбл Холандског плесног театра (NDT I), чији је подмладак (NDT II) задивео београдску публику на затварању Трећег фестивала, отвора овогодишњи фестивал 14. априла, у Центру Сава. Триптих који доноси, састављен од две поставке великог мајстора Јиржија Килијана и једне кореографије уметничког и брачног пара Пол Лајфут – Сол Леон, обећава можда највећи спектакл који је домаћа плесна публика икада имала прилике да види. Врхунски играчи и поставке које захтевају потпуну посвећеност извођача и публике, праћени новим техничким могућностима и атрактивним сценским ефектима, неумитно постављају стандарде савремене плесне уметности.

Наставак фестивала у Београдском драмском позоришту доводи француски Балет Бијариц (15. април) са две представе цењеног Тијерија Маландена ("Играрије" и "Дон Жуан").

Следи прво гостовање Балета из Прага (17. април) са три продукције: "Тло под ногама", у кореографији Јиржија Килијана, "Обале мора" у кореографији Петра Зуске и "Пред Наниним очима" у кореографији Ицака Галилија.

Бразилски играч и кореограф Исмаел Иво доноси аутобиографски соло "Делиријум детињства" (20. април). Београдској публици познат са једног од претходних издања Битефа, Исмаел Иво је и директор престижног плесног фестивала у Венецији.

Велика сцена позоришта на Крсту може се похвалити и гостовањем компаније Претти Угли Танз из Келна (22. априла), која је спремна да изненади и нашу публику, баш онако како то чини у другим европским градовима.

Једна од најбољих играчица света и муза многих важних кореографа Талија Паз, долази из Тел Авива, са две продукције (24. април). "Магнолија" белгијског кореографа Стојна Селиса и "Хабајата", у кореографији Британца Најџела Чернока. Из америчке државе Оклахома стиже Тулза Балет (26. април) са поставкама Шпанца Нача Дуата, Корејке Јанг Сју Хуи и Американке Твајле Тарп, широкој публици познате из култних филмова: "Коса", "Беле ноћи", "Амадеус", "Реттајм"...

Сам крај Фестивала вратиће публику у Центар Сава, како би уживали у првом гостовању шведског Кулберг балета у Београду (28. април) и поставкама: "Алуминијум", чувеног Матса Ека, и "Као Ако", младог, али на светским сценама свеprisутног Јохана Ингера. ■

Д. М.

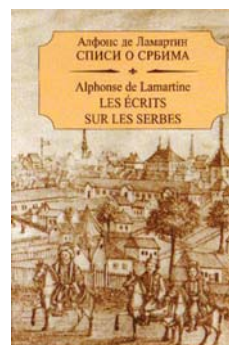
Списи о Србима Алфонса де Ламартина

ИДЕАЛИЗАМ ОКРЕНУТ СЛОБОДИ

У оквиру библиотеке "Баштина ратника", чији је иницијатор и покровитељ Сектор за борачко-инвалидску заштиту Министарства рада, запошљавања и социјалне политике, Издавачко предузеће "Утопија" из Београда објавило је у преводу на српски језик, али и у француском изворнику дело "Списи о Србима" најзначајнијег француског песника епохе романтизма Алфонса де Ламартина.

Превод и обиман предговор Ламартиновом тексту дело је професора др Јелене Новаковић, шефа Катедре за романистику Филолошког факултета у Београду, док је поговор написао историчар Дејан Ристић, саветник у том министарству.

Ламартин је, попут бројних својих претходника, дипломата и путописаца, био опчињен једном архаичном формом идеализма окренутог слободи, коју је учио пре свих код Срба, али и код других балканских народа. Његов долазак у Београд, прву велику оријенталну варош чији витки минарети, врева и ускомешаност на улицама испуњеним мноштвом људи одевених у најразличитије одоре, међу којима истовремено одзвања више језика, представљао је доживљај *ipse facto*. Такав непосредан сусрет са градом који је на Западу сматран вратницама Оријента, моћним утврђењем око којег и за које су

се вековима раније водили крвави ратови и подизале буне, оставио је снажан утисак на Ламартина.

Ламартинова привлачна и емотивна проза, његови ставови у односу на *источно питање*, а нарочито велика популарност коју је уживао као песник, снажно су окренули јавно мњење у Француској против званичне спољне политике Париза, која се заснивала на очувању интегритета Отоманског царства. Бележећи своје утиске са пропутовања Србијом, Ламартин се у више махова дирљивим речима, типичним за једног романтичара, осврнуо на слободарство Срба, а посебно на Ћеле-кулу у Нишу, која га није оставила равнодушним.

"Српски народ имао је поносито срце које се могло расцепити, али не и савити, као што се не може савити ни срце храста у гори", записао је у свом делу *Историја Турске*.

Збирно објављивање најзначајнијих Ламартинових осврта о Србима, који махом потичу из његовог "Путовања по Оријенту", представља драгоцен и племенит напор да се припадници два стара европска народа, српског и француског, из угла његових путописних бележака подсети на Ламартина, искреног заговорника права на живот у слободу и заљубљеника у тематски, стилски, језички и симболички бескрајно разнолику и богату српску епску поезију. ■

Д. РИСТИЋ

ВОЈНИ МУЗЕЈ И БЕОГРАДСКА ТВРЂАВА

Пише Предраг ЛАЖЕТИЋ

ПОЧЕЦИ И ОБНОВА

Војни музеј, установа од посебног значаја у српској култури, ослоњен на богату историју, настао у години стицања државне независности Кнежевине Србије, памти многе ратове, смене династија, политичких система и идеологија, темељна разарања и пљачкања, али и своје бројне – нове почетке

Историја Војног музеја је слика континуитета и дисконтинуитета историје српског народа, трајање које прекорачује више људских живота, постојање неколико држава и режима, а памћење које је материјализовано у његовим збиркама сведочи и о генерацијама музејских прегалаца које су настојале да сачувају сећање о прецима и оставе траг о себи и свом значају у музеју.

Са успоном грађанског друштва у Србији сазрела је идеја о стварању музеја као веома важних установа културе у очувању националног идентитета српског народа. Српски државници и политичари ангажовали су се да створе што повољније услове за вођење националне политике у борби за ослобођење, али и да се то прикаже домаћем становништву и странцима, односно да музејске поставке проговоре и о улози владајуће династије у борби за независност.

Све то учинило је да кнез Милан Обреновић, поред постојећег Народног музеја, на свој рођендан 22. августа 1878. године (у дану када је прочитана прокламација о независности Кнежевине Србије) донесе Указ о оснивању Војног музеја, коме је дат задатак да прикупља предмете значајне за историју Српске војске, наоружања и ратовања уопште.

Министар војни пуковник Јован Мишковић прописао је 27. маја 1879. *Правила за Војни музеј*, којима су прецизирани начин прикупљања музејских предмета, њихово чување и посете музеју. Док се не изгради посебна зграда за Војни музеј, предмете је требало слати у "магацине б. Материјала, за коју ће циљ управник одредити нарочито одвојено одељење". За делатност Војног музеја била је задужено Артиљеријско одељење министарства војног, формирано 1879, чији је начелник, мајор Павле Шафарик, преузео и обавезе чувара Војног музеја.

■ НА ВРАТИМА ЕВРОПЕ

У време доношења Устројства и Правила за Војни музеј, Кнежевина Србија била је заокупљена бројним проблемима, чије је решавање потиснуло у други план питање прикупљања предмета за Музеј, његову организацију и уређење сталне изложбене поставке. Српске владе биле су заокупљене склапањем бројних привремених конвенција и трговачких уговора, уређењем полицијске и судске власти, аграрним питањем и другим проблемима у срезовима припојеним Србији одлуком Берлинског конгреса, затим враћањем ратног дуга, катастрофалним финансијским стањем, у коме је државна каса била празна, а народ сиромашно, и уопште материјалном бедом

становништва у источној Србији попаљеној у српско-турском рату.

Формирање Војног музеја потиснула је у други план и заокупљеност Владе и војног врха, почетком осамдесетих година 19. века, укидањем народне војске и увођењем опште војне обавезе и службе у стајаћој војсци, преоружањем војске, повећањем официјерског кадра, међустраничким сукобима, финансијским скандалима, уз сумњичења и нетрпељивост међу политичарима, трговину положајима у државном врху и дипломатији, сукобе идеја парламентаризма и жеље краља за личним режимом, покушаје државног удара краља Милана, а пажњу је захтевала и изрода Нацрта устава. Све то заједно финансијски је оптерећивало земљу и онемогућавало развој других неопходних институција, а међу њима су најзапостављеније биле оне културне.

Иако су годинама прикупљани предмети за Војни музеј и постављани његови "чувари", све до почетка 20. века, није се много урадило на реализацији и отварању сталне изложбене поставке. Веридба и женидба краља Александра Обреновића са Драгом Машин довела је до новог потреса у политичком животу Србије, који се завршио њиховим убиством маја 1903. године. Тим догађајем угасила се не само династија Обреновића већ је учињен и државни преврат, а Народна скупштина је изабрала Петра Карађорђевића за новог српског краља.

Повратак династије Карађорђевић на власт пружио је, међутим, прилику да се поврати национални понос и самопоуздање, да се уклони утученост и осећање немоћи које је лебдело Србијом после бројних смена влада, крваво угушених буна, цензуре и забране зборов, покрадених избора, интрига, државних удара, промена спољне политике, диктаторског понашања владара, пописа на Сливници...

Приликом припрема за прославу стогодишњице Првог српског устанка и Програмом о крунидбеним свечаностима 1904, планирано је и отварање Војног музеја. За његов смештај изабрана је, пак, омања осмоугаона зграда пречника 15 метара, преостала из "турског доба", која се налазила у Горњем граду Београдске тврђаве, поред зграде Генералштаба и Римског бунара, окружена зградама касарне, Команде стајаће војске и команде Београдске тврђаве.

Као у европским државама, које су имале дугу војничку традицију, и где су војни музеји били смештени у замковима или тврђавама, тако је и српском Војном музеју одређено место на бедемима Београдске тврђаве са изузетно лепим, али и важним стратегијским положајем. Наиме, Београдска тврђава је, иначе, била сан и мета суседних империја, кроз историју називана "вратима Европе", "бедемом хришћанства", "кључем Угарске", за коју је турски географ и путописац Евлија Челеби(ја) писао да је "прави драги камен пун дивоте".

■ ОТВАРАЊЕ МУЗЕЈА

Војни музеј био је, дакле, смештен на простору који је, после преузимања Горњег града од Турака 1867, постепено уредила Српска војска и затвореници који су се налазили заточени у казаматима тврђаве, али углавном, за војничке потребе. Иако је од времена кнеза Михаила Обреновића било намера да се Калемегдан уреди као парк, његово планско уређење почело је тек 1890. године. Тада је Команда тврђаве предала део Великог Калемегдана Београдској општини, на коме су засађени кестенови, а следеће године постављен је споменик Ђури Даничићу, чиме је, до краја 19. века, део Калемегдана добио изглед парка.

Према путописцу Феликсу Каницу, у Горњем граду није се до краја 19. века много променило. Као и раније, десно од улаза у Сахат-кулу било је "турбе" муслиманске девојке, које је, у то време, било војномедицинска амбуланта, а друго оближње турбе (турбе Дамад Али-паше) кориштено је за радњу у којој је неколико "слободњака" (кажњеници без ланца) продавало домаће радове у дрворезу и четке. Према Каницу, у казаматима пространог венца бастиона било је смештено од 1.000 до 1.500 кажњеника, осуђених на казну принуд-

ног рада или на тамницу. Кроз парк у коме је "подигнута освежавајућа пивница за жедног војника или грађанина", кроз дрворед и поред цветних леја, које су кажњеници уређивали, долазило се на "горњи трг". Њега су уоквиривали пешадијска и артиљеријска подофицијерска школа, складишта и друге зграде, а главни украс чинио је некадашњи пашин конак, у чијем је једном делу био краљ Милан, као врховни заповедник "активне војске", а у другом Генералштаб. Поред те зграде биле су изложене аустријске и турске топовске цеви и мерзери, али и оне из којих је Карађорђе 1806. пуцао на Београдску тврђаву.

Променом господара тврђава није променила статус значајног стратегијског и војног објекта. Напротив, она је постала "касарна српске стајаће војске". Војни музеј био је смештен на месту где се налазио војни врх Српске војске и његове команде и где су се, од раније, прикупљали трофејни топови и размештали поред зграде Генералштаба.

Управа Војног музеја, чија се канцеларија налазила у Горњем граду Београдске тврђаве, објављивала је почетком маја 1904. позиве за прикупљање предмета на дар или за откуп потомцима славних ратника да, најдаље до половине јуна те године, пошаљу "све што би се затекло од оружја, оружног прибора, одела, заставе, повеља, писам", са подацима коме је припадало. О уређењу Музеја бринуо је Одбор Војног музеја – управник потпуковник Владимир Рајковић, вајар Ђорђе Јовановић, који је за поставку израдио и бисту војводе Карађорђа, аранжер Карло Жегула, који је своју вештину у уређењу ентеријера већ показао на Париској изложби 1900. и Вјећеслав Јуза, сликар и административни чиновник.

Прослава стогодишњице Првог српског устанка била је подређена главној свечаности, чину крунисања Петра Карађорђевића.

Програмом свечаности крунисања и сам чин били су предвиђени за 20, 21. и 22. септембар 1904. године. У низу манифестација поводом тог значајног јубилеја, било је предвиђено да се 22. септембра 1904, у 16 часова, отвори Војни музеј.

Претходног дана крунисани краљ Петар Карађорђевић је 22. септембра у пратњи црногорског књаза Данила Петровића и своје свите у Горњем граду Београдске тврђаве свечано отворио прву сталну поставку Војног музеја, чиме су завршене тродневне крунидбене свечаности и прослава сто година од почетка Првог српског устанка.

Војни музеј био је отворен за грађане сваког дана, а улаз је био бесплатан. О томе су грађани били обавештени преко штампе. Поставка је, наравно, изазвала велико занимање "нашег народа, који је у масама, гологлав пролазио кроз Музеј као кроз неко светилиште", а "навала публике" у Војни музеј првих дана после свечаног отварања "била је толика да су се врата Музеја по неколико пута дневно морала затварати да би они који су ушли на миру могли разгледати Музеј". Осим појединачних знатижељника и поштовалаца српске историје, Војни музеј су, између осталих знаменитости Београда, обавезно посећивале ђачке екскурзије и организоване групе. Оне су долазиле не само из Србије него и из места Аустроугарске монархије у којима је живело српско становништво.

Допринос афирмацији Србије, током 1907, дао је и Војни музеј, јер је са својим експонатима изашао ван граница земље, учествујући на великој Балканској изложби у Лондону, на којој је била представљена и Краљевина Србија.

■ РУШЕЊЕ СПОМЕНИКА КАРАЂОРЂУ

До почетка балканских ратова 1912. године Војни музеј није имао значајнијих активности нити су Београдска тврђава и Калемегдански парк претрпели веће измене. Балкански ратови, вођени далеко од престонице, нису оставили већи негативни утицај на Војни музеј и остале београдске музеје. До промене на простору Калемегданског парка дошло је после завршетка балканских ратова у тренуцима тријумфа, три дана после склопљеног уговора о миру, када је на Великом Калемегдану 13. августа 1913. постављен споменик војводи Карађорђу.

Краљ Милан Обреновић,
оснивач Војног музеја у Београду

Међутим, почетак Првог светског рата, који се разбуктао убрзо пошто је Аустроугарска објавила рат Србији 28. јула 1914, потпуно је зауставио развој свих културних институција у Србији и Београду и довео до њиховог великог страдања. Београд је био изложен честим артиљеријским нападима, током којих су погођени бројни цивилни објекти.

Аустроугарски и немачки напад на Србију поново је почео 5. октобра 1915. године. Пре подне 6. октобра 1915. два немачка авиона нарушила су мир затишја и пуна два сата кружила над Београдом вршећи извиђање и аеро-снимања. Тешка оруђа из аустроугарског Земунског артиљеријског сектора имала су, углавном, задатак да неутралишу одбрану Горњег и Доњег града Београдске тврђаве, па су 6. октобра те године, од 14 часова, отворила најјачу ватру на Београд, углавном на Градски одсек (Град и Калемегдан). Те ноћи градски бедеми су се тресли, ломили, прскали, официри напуштали разрушене станове, а штаб из Горњег града премештен је у капију испод Сахат-куле.

Гранате 305 mm пробиле су бедем изнад "робијашких ћелија" и зид дебео два метра. Упале су у ћелију и експлозијом преломиле огромне зидине. Иза Роксандићевог "Рибара", у калемегданском парку, били су укупани српски пољски топови, чије су се цеви "дужиле према Земуну", а у рупчагама ископаним непријатељевим гранатама седели су војници 10. кадровског пука, мотрећи на сваки покрет преко Саве. Српске трупе су, међутим, у првој половини ноћи 9. октобра морале да напусте Доњи и Горњи град Београдске тврђаве.

После вишедневних борби и око 30.000 испалених граната на Београд, који је претрпео велика разарања и жртве, немачке трупе су га заузеле. Погођена немачким гранатама, зграда Војног музеја је, као и све друге војне зграде у Горњем и Доњем граду Београдске тврђаве, била – разорена.

Предмете Војног музеја, који су евакуисани из Београда у два воза, Немци су опљачкали почетком новембра 1915. на железничкој станици у Сталаћу. Генерал Војислав Вуковић сматрао је да се то догодило десетак километара даље, на прузи према Нишу, код Ђуниса, где воз због порушеног моста није могао да пређе Јужну Мораву. Одабране збирке Музеја однете су одатле у бечки и пештански музеј.

Од почетка окупације Србије, на простору који је био под бугарском управом, забрањена је употреба српских личних имена, натписа и језика. А у аустроугарском војном гувернману промењена су имена улица која су подсећала на српску историју, династију Карађорђевића, Русију и Антанту. У Београду је, на пример, промењено око 24 одсто имена улица, поскидани су и сви натписи ћирилицом или они који су имали српска обележја.

■ ИНИЦИЈАТИВА СА СОЛУНСКОГ ФРОНТА

У области која је била под аустроугарском контролом били су забрањени сви облици јавног живота, распуштене су све политичке, професионалне, културне и спортске организације. У покушају да затру све што је српско, све што је могло да јача национална осећања Срба, Аустројанци су 1916. у Београду порушили споменик Карађорђу на Великом Калемегдану под изговором да је већ био оштећен у току бомбардовања. Уместо тога, Аустројанци су намерили да на његовом месту подигну споменик свом цару Фрањи Јосифу.

Светски рат, чији се крај почетком 1917. још није називао, колебао је темеље људске културе и порушио основе мирног културног живота у свету. Идеје и вредности које су човечанству после вековне борбе оставиле претходне генерације биле су "дивљачки унакажене" и поставиле питање да ли је овај рат слом цивилизације или је само пролазни "пустахијски бес једног повампиреног средњовековног варваризма". Догађаји који су преживљавани били су велики а последице огромне, па је отуда на свим странама дошло до поједи-

начних или колективних тежњи да се за историју тог рата сакупи и сачува од заборава све што се на њега односило, све што би доприне-ло да се овај догађај, јединствен у светској историји, "представи пот-томству што верније и рељефније, како по својим узроцима, тако и по вођењу рата, трајању и последицама које ће собом донети".

Већ на почетку рата код зараћених страна јавила се иста мисао: да се на једном месту прикупља документација о рату и свему ономе што га је пратило и имало значај за његово свеобухватније са-гледавање. Скоро у исто време у Француској, Енглеској и Немачкој, појединци и институције, а у Италији поједини градови, спонтано су долазили на идеју о оснивању ратног музеја.

На Солунском фронту, почетком 1917, изнова се, рецимо, поја-вила идеја о прикупљању историјског материјала ради обнављања Вој-ног музеја. Командант 1. батаљона 8. пука, потпуковник Радомир Еле-зовић, који је у првим данима рата 1914. бранио Београдску тврђаву и музеј у њој, писао је марта 1917, са прве линије фронта, да "раније мали и незнани, постаћемо познати и поштовани од савезника као и од непријатеља" и да ће "после рата силни странци нагрнути у не-када малу земљу великих јунака и оно што ће странце највише ин-тересовати биће све што је има-ло везе са нашим ратовима".

Министарство војно издало је 26. јула 1917. наређење Вр-ховној команди, у којем се под-сећало на Војни музеј који је по-стојао у отаџбини и који је, по-ред свих покушаја да се спасе, остао непријатељу у рукама, да се створи нова збирка. Намера да се прикупљају предмети за нову збирку Војног музеја образла-гана је потребом да се сви савре-

меници, али и покољења, опомињу на натчовечанске напоре и жртве које је поднео српски народ и његова војска "бранећи стопу по стопу своје драге отаџбине, губећи је на начин каквог у историји нема равна и повраћајући је беспримерним пожртвовањем у заједници са савезницима". Патња и ужаси рата и "сва величина и сила душе" народа и херојство Српске војске, поред тога што је требало да се опишу у "масамa књига и опева у песмама", требало је и да се овековече прикупљањем предмета за збирке Војног музеја.

Радећи у сликарском атељеу Врховне команде у Солуну, ратни сликар Михаило Миловановић разрађивао је бројне студије. Намера му је била да се после завршетка рата у Војном музеју у Београду из-ради неколико панорамских слика, којима би се овековечиле најзна-чајније победе Српске војске. Ту идеју предочио је војводи Живојину Мишићу, а потом и регенту Александру Карађорђевићу. Они су му тада предложили да поднесе писмени предлог са детаљним образло-жењима, што је он и учинио одмах по доласку у ослобођени Београд.

Неколико дана после пробоја Солунског фронта министар вој-ни генерал Михаило Рашић је, 19. септембра 1918, обновио наред-бу о прикупљању предмета за Војни музеј. Наредба је штампана и издата свим војним и цивилним властима.

У исто време и управа Војног музеја, са потпуковником Радоми-ром Елезовићем на челу, упутила је позив за прикупљање музејских предмета. Захтевано је прикупљање апсолутно свега што се односи-ло на Први светски рат, како у Србији и савезничким земљама, тако и у неутралним и непријатељским земљама.

Схватање вишедимензионалности рата и његовог значаја изи-скивало је да се у позиву инсистира на прикупљању веома широког спектра предмета који су били драгоцени за обнову Војног музеја. Обновљени музеј требало је да има већи значај за потомке него што су га имали савезнички ратни музеји, јер је српски народ у Првом светском рату дао све што је могао дати, а Србија се "у њему најви-ше жртвовала за част и достојанство, јер је у њему изгубила готово све". Заправо, тражено је да се будућим генерацијама остави што потпунија усмена на "најкрвавију, најславнију и најважнију епоху" српске историје. ■

(Наставак у следећем броју)

Немачки аеро-фото снимак београдске тврђаве после гранатирања октобра 1915. године

ДОГОДИЛО СЕ...

16. април 1867.

Рођен је амерички пилот и конструктор авиона Вилбур Рајт, који је 1903. са братом Орвилем извео први лет авионом. Лет је трајао 59 секунди, а авион је прелетео 285 метара.

16. април 1944.

Савезничка авијација, без најаве, на Ускрс, бомбардовала Београд. Погинуло је више од 1.200 људи, више хиљада је повређено, а разорено је око 600 зграда. До септембра 1944. уследило је још десет таквих англо-америчких бомбардовања Србије.

17. април 1941.

У Београду је у 21 час потписана безусловна капитулација војске Краљевине Југославије.

17. април 1961.

Уз подршку САД, кубански десничари у егзилу искрцали се у "Заливу свиња" на Куби, с намером да оборе Фидела Кастра. У тродневним борбама убијено је око 100, а заробљено више од хиљаду нападача.

18. април 1867.

Отоманска империја је повукла своје гарнизоне из Београда, Шапца, Смедерева и Кладова. Сутрадан, турски изасланик предао је на Калемегдан кнезу Михаилу Обреновићу кључеве Београда и других српских градова.

18. април 1954.

Гамал Абдел Насер, један од вођа удара којим је 1953. свргнут краљ Фарук Први, постао је премијер и војни гувернер Египта.

18. април 1955.

Умро је немачки научник Алберт Ајнштајн, творац теорије релативитета. Од доласка нациста на власт у Немачкој 1933, живео је у САД. Нобелову награду за физику добио је 1921. године.

18. април 1956.

Распуштен је Информбиро, саветодавно и координационо тело девет европских комунистичких и радничких партија.

19. април 1943.

Почео устанак Јевреја у Варшави, који је, уз више хиљада жртава, угушен 16. маја. Немачки нацисти су у борби потпуно разорили и спалили Варшавски гето, а 58.000 људи послато је у концентрационе логоре.

20. април 1993.

Жестоке борбе муслиманских и хрватских снага у БиХ. За пет дана у сукобима номиналних савезника, на обе стране, погинуло је више од 200 људи.

20. април 1995.

Умро је југословенски политичар и писац Милован Ђилас, "најпознатији дисидент комунистичког света после Другог светског рата".

20. април 1999.

У препуном храму Светог Саве у Београду литургију су служили руски и српски патријарх Алексеј Други и Павле, после које су се "Молитвом за мир" обратили десетинама хиљада људи на платоу испред највеће српске цркве.

21. април 1999.

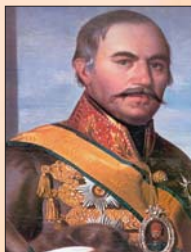
У ваздушним нападима НАТОа на Југославију погођени су пословна зграда "Ушће" у Новом Београду и Жежељев мост на Дунаву у Новом Саду.

21. април 1967.

У Грчкој после војног удара на власт долази војна хунта.

23. април 1815.

На састанку виђенијих људи у Такову, за вођу Другог српског устанка изабран Милош Обре-

новић. Тежиште устанка било је у Рудничкој, Ваљевској, Чачанској и Крагујевачкој нахији.

23. април 1913.

Турска посада Скадра предала се Црногорској војсци. Командант одбране Скадра, Есад-паша предао је сутрадан кључеве града црногорском престолонаследнику Данилу.

25. април 1915.

Савезнички десант на Галипоље. Искрцан је експедициони корпус од 65.000 људи, који је почетком 1916. евакуисан у Солун.

25. април 1945.

Америчке и совјетске трупе састале су се код Торгауа на Лаби. Крај рата био је на виду.

25. април – 26. јун 1945.

Одржана оснивачка скупштина Организације уједињених нација у Сан Франциску.

25. април 1974.

Пад фашистичког режима у Португалији.

26. април 1915.

Потписан тајни Лондонски споразум, којим силе Антанте за улазак Италије у рат тој земљи обећавају велики део словеначког и хрватског приморја.

27. април 1939.

У Великој Британији изгласан Закон о општој војној обавези.

27. април 1992.

На свечаној седници оба већа Савезног парламента прихваћен је Устав Савезне Републике Југославије.

28. април 1919.

У Паризу усвојен предлог Статута Друштва народа и потписан Пакт којим је образовано Друштво народа.

28. април 1969.

После негативног резултата референдума, прослављени француски војсковођа и државник Шарл де Гол повукао се из политичког живота Француске.

29. април 1929.

Умро је српски војвода Степан – Степа Степановић, генерал и министар војске 1908. и од 1911. до 1912. године.

29. април 1992.

Јединице територијалне одбране и полиције Босне и Херцеговине блокирале су касарне ЈНА у Сарајеву.

29. април 1999.

У ваздушним ударима НАТОа срушен је телевизијски торањ на Авали.

30. април 1941.

Немци донели одлуку да се план напада на СССР "Барбароса" одложи за 22. јун 1941. године.

30. април 1945.

Адолф Хитлер извршио самоубиство.

30. април 1803.

САД су од Наполеона Бонапарте, за петнаест милиона долара, купиле Луизијану, која је истог дана 1812. и формално ушла у састав америчке државе као њена 18. чланица.

30. април 1941.

Независна Држава Хрватска донела је закон о расној припадности, на основу којег су почели масовни прогони Срба, Јевреја и Рома.

30. април 1945.

Југословенска војска ослободила усташки логор Јасеновац.

30. април 1975.

Падом Сајгона, у који су ушле снаге Северног Вијетнама, окончан је Вијетнамски рат. У 30-годишњем рату погинуло је око 58.000 Американаца и три милиона Вијетнамаца, међу њима два милиона цивила.

30. април 1999.

У ваздушним нападима НАТОа на СРЈ погођене су зграде Министарства одбране и Генералштаба ВЈ у ужем центру Београда.

Припремио Миљан МИЛКИЋ

ДИМИТРИЈЕ
ДАВИДОВИЋРОДОЉУБ
ПРЕ СВЕГА

Само делатност у области новинарства и публицистике била би му довољна за почасно место у српској историји.

Придодајући јој и државничке дужности, његов углед и место у српском пантеону твораца нововековне државности, само су још више уздигнути. Ипак, осим неизмерне љубави према свом роду, Давидовић је остао познат, и у светским размерама, по томе што је 1835. године, за само двадесет дана, написао чувени *Сретењски устав*, први у историји модерне Србије.

На Митровдан, 8. новембра прошле године, поводом усвајања Устава Србије, председник Владе Војислав Коштуница рече: "Данас је не само свечан него и историјски чин. Србија је после 103 године добила Устав као самостална држава. Дobar, демократски устав. До њега је дошла не тако брзо, али темељно и уз најшири друштвени и политички консензус. Овај устав потпуно је примерен, писан сагласно најбољем у уставном праву и уставној пракси ... Устав припада народу. Ово је заиста народни устав ..."

Хтели то или не, тај Митровдан и историјски чин доношења Устава, неизбежно подсећају на време од пре седамнаест деценија (1835), када је донет, често помињани, *Сретењски устав*. Њега је за 20 дана, што је својеврсни рекорд у уставној пракси света, написао Димитрије Давидовић, новинар и публициста, па је и то леп повод за подсећање на тог даровитог и знаменитог човека.

■ НОВИНЕ СРПСКЕ

Димитрије Давидовић (1789–1838) рођен је у Земуну. Гимназију је учио у Карловцима и Пешти, а три године је студирао медицину у Пешти и Бечу. Без жеље да се тим послом бави, напустио је студије и посветио се новинарству. Први у српском народу покренуо је "Новине српске", које је издавао најпре у Бечу (1813–1821), а потом у Милошевој Србији (1834–1835).

У Србију је дошао 1821. и до 1829. био је секретар Кнежевске канцеларије. Од тада па до 1833. био је члан делегације за преговоре са Турцима и заслужан за њихов повољан исход. Дабоме, тих неколико назначених биографских података не дају потпуну слику о великану. Његови савременици, људи који су га познавали "изблиза" и они који су га "студирали", оставили су подоста писаног трага о њему.

Омален растом, ситне главе (надимак "Шврћа" и "Луцифер"), рошаваг лица због прележаних богиња, слабог вида и скоро увек сузних очију, волео је да исмева горде људе "особеним стављањем марамице на нос". Био је благе нарави, поносан и веселе природе, умерен у јелу и пићу. Знао је да игра карте, али није био коцкар. Новац је волео и немилице га трошио, посебно кад је дочекивао и угошћавао посетиоце, који су, попут Пирха, боравили у његовом дому. За њега Вукашин Радишић каже: "Био је угодник и верни слуга свете истине и правде до гроба свог". Димитријеви савременици сматрају да "нико није могао да га натера да ради против својих убеђења, па је често страдао ... Није умео да отрпи, није могао да се уздржи када је у питању неправда".

За Димитрија кажу да је био "покретач многих идеја, али због недостатка упорности, идеје није приводио крају". Но, није увек било тако. Најбољи пример брзог, али добро урађеног посла, јесте брзо стварање *Сретењског устава*, што предста-

вља рекорд у уставној повести света. За тај “подвиг” заслужан је и књаз. Наиме, иза прилично плашљивог Димитрија, коме је требало више храбрости за велика дела, стајао је увек упорни књаз, који је свом “кумашину”, како га је из милоште најчешће називао, “распршивао страх” и уливао му недостатак куражи.

Када је реч о *Сретењском уставу* из фебруара 1835, а који је био “изнуђен” тзв. Милетином буном, са размерама једног опозиционог друштвено-политичког покрета, треба рећи да је он утврђивао трипартитно начело власти – законодавне, судске и извршне. Прву и последњу представљали су књаз и Државни совјет. Овај последњи, састојао се из шест попечитеља “поједини и раздвојени струка дјела народни”. Значајно је да, по овом уставу, председника Совјета, као и “све власти и све чиновнике србске” бира и поставља књаз. Тиме је требало да отпочне нова ера у развоју српске аутономије, нови период у Милошевој владавини. *Сретењски устав* је био октроисан (наметнут), донео га је владајући књаз Србије, носилац царског берата о наследном кнежевском достојанству. Но, он је по многим унутрашњим обележјима одговарао жељама опозиционих народних старешина. После објављивања Устава изгледало је да је Милош добио јаког “партнера” у деоби власти. Међутим, то је било за кратко време. Под притиском Русије и Аустрије, којима се придружила и Турска, Устав је оглашен као “либералан и противан вазалном положају Србије”, па је већ у марту суспендован. Милош је опет остао “победник” и за кратко време без конкурената у власти. Идеја о совјету, међутим, остала је и даље на снази, али са другим значењем и другим обележјима све до доношења Устава из 1838. године.

■ ПРОСВЕТИТЕЉ И МИНИСТАР

Ипак, књаз Милош и Димитрије били су, по нечему, сличног темперамента: плахи, сангвинични... Димитрије је поштовао и ценио кнеза. Али, због темперамента су долазили у сукобе, па је Димитрије често подносио оставке. Знајући кога има поред себе, лукави књаз их ниједном није прихватио. Многи историчари истичу само заслуге које је Димитрије чинио Милошу, занемарујући оне у супротном смеру. Није га књаз узалуд оспљивао са “кумашине”! Странци који су обилазили двор запазили су да Димитрије носи највиша одликовања. Сем осталих, носио је и руски орден светог Владимира, који се није могао добити без Милошеве сагласности.

Уз браћу Пуљо, Новаковића и друге, Димитрије је стекао славу и у српском новинарству. Неки кажу, “српско новинарство, у правом смислу, почиње с Давидовићем, као и српска периодика”. У књижевности наставио је дело Доситеја Обрадовића, обављајући у свом времену и дужност “попечитеља (министра) просвештенија”. Ретко ко је подупирао српски језик “да се у Славенизма сиње море не утопи...”, пише Вукашин Радишић. У обликовању српске државе, њене власти и државних институција, Срби пречани, Божидар и Михаило Грујовић, Доситеј Обрадовић, Иван Југовић, Јован Хашић, Јаков Живановић и други, а међу њима и Димитрије Давидовић, имали су изузетну улогу. У том домену Димитрију припада прво место. Уз књаза Милоша био је творац аутономије Кнежевине Србије и писац њеног првог устава.

Само делатност у области новинарства била би му довољна за почасно место у српској историји. Придодајући јој и државничке дужности, његов углед и место у српском пантеону твораца нововековне државности знатно су уздигнути. Када је Теодор Хербез требало да пређе у Србију, Димитрије га је препоручио као човека са којим је провео детињство у Земуну, истичући да је Хербез “родољубив Србин”. Зато је у праву књижевник Милован Видаковић када је писао: “Род је свој преко мере љубио”. И, заиста, родољубље је његова највећа врлина, са којом се не може ништа упоређивати. Без тог истинског родољубља, српска држава није ни могла васкрснути.

Загрејан просветитељским идејама и слободоумљем, Димитрије се бавио књижевношћу и историјом. Његово главно дело “Дјејанија к историји србскога народа” објављено је 1821, а затим, после његове смрти 1846. и 1848. под насловом “Историја народа српског”. У “Предисловију” своје “Историје”, записао је: “Посвећујем Теби Роде”!

Последње године живота, након укидања Устава, слично судбини многих српских великана, живео је у сиромаштву. Умро је у Смедереву 1838. године. Такав је био и упамћен новинар, српски и европски политичар Димитрије Давидовић. ■

Крсман МИЛОШЕВИЋ

ДАР СУЛТАНА МАХМУДА ДРУГОГ
СРПСКОМ КНЕЗУ МИЛОЈУ ТОДОРОВИЋУ

У СЛАВУ ЈУНАКА

З За време Другог српског устанка 1815. године, кнез Милош Обреновић покушао је са својим војводама, мудрошћу и дипломатским путем више него пушком, да извојује слободу и повољнији положај Срба у Београдском пашалуку.

Док је кнез Милош водио преговоре о миру у логору Хуршид паше августа 1815. године, јагодински кнез Милоје Тодоровић је

Марашли Али-паше изнео тужбе против Сулејман-паше и затражио заштиту за српски народ у пашалуку. Пошто су српски команданти пристали на предлог да се у Цариград пошаље депутација ради преговора о миру и положају Срба, Милоје Тодоровић био је одређен за њеног члана. Вратили су се са царским ферманом којим се раји опрашта побуна. Приликом ове мисије добио је од султана Махмуда Другог на дар сабљу димискију и ашу – прекривач за седло, парадни део коњске опреме. Предмети су, као што и доликује, с обзиром на дародавца и даривану личност, изузетно вредни. Нарочито је лепа аша која је израђена од црвене кадифе, сва у златовезу. Ови драгоцени предмети су до 1958. године брижно чувани у породици, када их је Војни музеј за скромна новчана средства откупио од Милке Тодоровић. Изложени су у сталној поставци, на задовољство публике и истраживача.

Милоје Тодоровић/Теодоровић/ је рођен у Црнци, у Јагодинској нахији 1762. године. Учествовао је у аустро-турском рату од 1788. до 1791, прво у добровољачком одреду Коче Анђелковића, а затим у одреду капетана Михаила Михаљевића. По избијању Првог српског устанка 1804. предводио је са Стеваном Јаковљевићем из Белишића устанике у Јагодинској нахији. Контролисао је подручје од Мораве, изнад Јагодине, до Трстеника. Истакао се приликом Карађорђевог напада на Јагодину 1804, па је награђен старешинством, а касније и војводским чином. Као добар војсковођа показао се у борбама код Делиграда, Сокобање и Таборишта. После пропасти устанка у Србији, на Цвети 1815, вратио се у родни крај. Ту се са устаницима из јагодинског краја борио са Турцима у боју на Белици. Умро је у Јагодини 1832. године. Сахрањен је код манастира Јошанице, а на каменој надгробној плочи, по жељи његовог сина Јефта, исплесан је Милојев лик са сабљом у руци и кратак животопис у стиховима. Између осталог стоји: “Још генерала Михаљевића Ти си каплар био. И Наполеона Ти си с њиме био. Ка Војвода Српски с Карађорђем Ти си разгонио Турке те те слава краси. У Цариград први за свој род си ишо.” ■

А. РАДОВИЋ

ДАРОВИТИ

Сиромаша даровит човек, шта све тај не мора издржати у животу! И још га сматрају "срећним", не имајући ни најмању свест о томе како он, у ствари, живи.

Пре свега – повећано је бреме прохтева... Свако сматра себе достојним да очекује и захтева оно највише. У ствари, још нико не зна шта се у њему ствара, на шта може изићи та "талентованост". Али, сироти дечко већ је окусио несрећну славу – већ су му рекли да је он "надарен"; и нико не жели ни помислити на то да свака "талентованост" има своју меру и своје посебне границе, да свака надареност јесте, у извесном смислу, ограниченост. Још као дете даровитог човека муче, терају на рад, загорчавају му живот, прате га у стопу и ислеђују.

Затим, из њега ваља да се издејствује нешто "посебно". Нама, осталима, обичним људима, остаје да живимо лако: да други од нас добијају нешто корисно – и то је доста, остало нико и не спомиње. А даровит човек увек се налази у опасности да се "осрамоти". Он је увек у непријатном положају невољног обманљивача: као да је обећао "Бог-зна-шта" и мора да одржи обећање. Целог живота он себе види пред том дилемом: или највеће достигнуће – или "срам". И не зна, како ће стећи покој.

Он са своје стране уопште не зна како испадне да се скоро сви људи околу према њему односе скептично и иронично, зловно и злурадо. Као да их је на неки начин увредио или растурио; као да им његов неуспех прибавља некакво чудно задовољство; као да су их унапредили у служби, или, у крајњем случају, да су им намазали мало меда на црни хлеб свакодневице. Као да му већина немо шапће: "Шта, ти си још овде?! Када ћеш већ једном нестати, досадњаковићу!" Он на сваки начин мора себи сугерисати да је све то само његова уобразиља, лака манија гоњења, да су сви према њему предусретљиви и љубазни. Али, то не помаже. И он је у праву: па ми, обични људи, одлично умемо надахнутومه човеку загорчати колач живота и закисити му вино насладе у бокалу. Јер, његово "осећање преимућства" просто је неподношљиво, а његова "самоумишљеност" прелази све могуће границе. Није ли то истина!...

Уз то, на њега су уперени сви погледи; сви желе да сазнају о њему што више: колико новца зарађује, где излази, како се понаша, нема ли љубавних авантура са стране... За нас, обичне људе, он је предмет разговора, сплетки; ради тога они – даровити, незаштићени истакнути људи и постоје: да бисмо ми могли да задовољимо нашу потпуну радозналост и да се забавимо на њихов рачун.

Уз то, у све ово мешају се завист супарника, подметаљке противника, зловни погледи колега – то је, једноставно речено, атмосфера која окружује даровитог човека у раду, где се по правилу сматра: "Твој успех је – мој неуспех, твој промашај је – мој процват..."

А ако њега, једног даровитог човека, посете још и све наше танталске муке: чама, несаница, бриге, неуспеси, оговарања, болест и сиромаштво; ако се неко још, уз то, на њега испизми због случајне сузе у очима, тада... зар тада његова чаша није препуна? Које, у ствари, тада треба утеха – даровитом или недаровитом човеку!

О, када би се наше срце могло ослободити зависти! ■

Иван А. ИЉИИ

Из књиге "Пред буктавим загонеткама господњим"
Светигора, Цетиње, 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

1–15. април

Православни

16. април – Преподобни Никита Исповедник
(Побусани понедељак)

20. април – Преподобни Нил Сорски

22. април – Свети мученик Евпсихије

25. април – Преподобни Василије Исповедник;
Преподобни Исак Сириј

Јеврејски

23. април – Јом Хацмаат

СВЕТИ НИКИТА ИСПОВЕДНИК

Рођен је у Витинији, у граду Кесарији. Његов отац Филарет оставио је своју супругу и замонашио се, те је Никита остао код своје бабе, очеве мајке. Пошто је одрастао и школовао се отишао је у манастир Мидикијски, где га је игуман Никифор постригао за монаха, а после седам година подвизавања за јеромонаха га је рукоположио патријарх Тарасије. После смрти Никифора и Никитиног друга Атанасија, братство је, преко његове воље, изабрало Никиту за игумана.

Свети Никита је био пример живота и подвига братији дуги низ година. Кад се зацарио Лав V Јерменин, после царице Ирине и царева Никифора и Михаила, иконоборска јерес је обновљена. Цар је збацио патријарха Никифора и послао га на заточење, а на његово место поставио јеретика Теодота Каситера. И Никита је затворен и мучен, али је остао веран православљу. Премештан је из тамнице у тамницу, и мучен глађу и жеђу, мразом и поругањем. Нарочито му је досађивао неки Никола с подсмехом и поругом. Међутим хришћани верују да се једне ноћи јавио Николи његов умрли отац на сну и прекорно му рекао: *Одступи од слуге Божјег!* И од тога часа Никола се покајао те не само да није досађивао овом светитељу него је и друге одвраћао да му не досађују.

Када је Лав Јерменин погинуо, царство је преузео цар Михаил Валвос, који је ослободио све православне страдалнике. Никита се повукао у једно усамљено место близу Цариграда, где је у молитви и благодарењу Богу на свему провео своје последње дане. Хришћани такође верују да је за живота чинио многа чудеса молитвом. Када се упокојио 824. године, тело светог Никите пренели су у његов манастир. При том спроводу многи болесници који су се дотакли тела светитеља били су исцељени. Мошти су му положили до гробнице његовог духовног оца Никифора и његовог друга Атанасија. ■

Када је Лав Јерменин погинуо, царство је преузео цар Михаил Валвос, који је ослободио све православне страдалнике. Никита се повукао у једно усамљено место близу Цариграда, где је у молитви и благодарењу Богу на свему провео своје последње дане. Хришћани такође верују да је за живота чинио многа чудеса молитвом. Када се упокојио 824. године, тело светог Никите пренели су у његов манастир. При том спроводу многи болесници који су се дотакли тела светитеља били су исцељени. Мошти су му положили до гробнице његовог духовног оца Никифора и његовог друга Атанасија. ■

ПОБУСАНИ ПОНЕДЕЉАК

Први понедељак после Васкрса зове се Побусани понедељак и посвећен је мртвима. Тога дана, по народном веровању и обичају, треба побусати гробове умрлих сродника бусењем са зеленом травом. У неким крајевима, тај дан се обележава као и Задушнице. Наиме, излази се на гробља, пале се свеће, уређују гробови и свештеник врши парастосе и помене за покој душа покојника. На тај дан се изнесе фарбана васкршња јаја на гроб, и деле се потом сиротињи. ■

У Војној академији ОДРЖАН ПРОЛЕЋНИ КРОС

Традиционални пролећни крос Војне академије ове године окупио је око 450 старешина и студената који су на стази дугој 2.700 метара одмерили своје атлетске способности.

У конкуренцији старешина прво место заузео је капетан Александар Нешевски са временом седам минута и 49 секунди, други је био потпоручник Благоје Ђачић, а трећи капетан Иван Миљевић.

У конкуренцији студената прво место заузео је студент 131. класе Батаљона Логистике Александар Милосављевић, који је

стазу претрчао за осам минута и осам секунди. Други је био ученик Средње војне школе рода везе Срђан Стојковић, док је треће место заузео студент 130. класе Батаљона Ваздухопловства и противваздухопловне одбране Никола Симовић.

Екипно, прво место припало је логистичком батаљону, друго Војној гимназији, треће Батаљону КоВ, док су четврто место поделили Батаљон ВиПВО и Одред морнарице.

“ЗЛАТНО СРЦЕ” ДИРЕКТОРУ ВУ “ТАРА”

У традиционалној акцији “Бирамо најуспешније”, коју Интернационални центар за унапређење угоститељства и туризма SACEN International организује петнаести пут, генерални директор ВУ “Тара” Бајина Башта, потпуковник Јован Мијатовић добио је признање “Златно туристичко срце” као најуспешнији менаџер у 2006. години.

Реч је о признању које се сваке године додељује најуспешнијима у туризму и угоститељству Србије, Црне Горе и Републике Српске.

С. С.

ВОЈНИЦИ 204. АВИЈАЦИЈСКЕ БАЗЕ ПОСЕТИЛИ ВОЈНИ МУЗЕЈ

Војници децембарске и мартовске партије 204. авијацијске базе из Батајнице посетили су Војни музеј, цркву свете Петке и цркву Ружицу на Калемегдану. Повод за посету музеју на Калемегдану било је подсећање на трагичне ратне догађаје у априлу 1941. године.

А. П.

ФАКУЛТЕТ ЗА МЕНАЏМЕНТ
МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА
Венизелосова 31, Београд
расписује

КОНКУРС

За припаднике Војске Србије за упис
у школску 2007/2008. годину

1) На *основне академске студије* ради стицања цивилне факултетске дипломе у области менаџмента

а) упис на I годину

– подофицира, војника по уговору и цивилних лица са средњом стручном спремом

– студената I године Војне академије

б) упис на III годину

– официра са завршеном Војном академијом

– студената који су завршили најмање две године Војне академије

– лица са завршеном вишом спремом (војном или цивилном)

2) На *последипломске* (мастер студије)

– лица са високом стручном спремом (стеченом у војним или цивилним школама)

– официра са завршеном командноштабном школом (уз признавање одређеног броја испита са КШШ-е)

3) На *докторске студије* за одбрану докторске дисертације

– лица која су стекла академски назив магистра наука (војна или цивилна)

4) На *све облике преквалификације* (организовањем курсева и семинара у складу са уговором који је закључен са Националном службом за запошљавање) и оспособљавања

Од припадника Војске који не могу похађати редовну наставу формираће се *посебне групе* (класе) и одредити ментор.

Заинтересована лица могу попунити предуписни образац почев од 10. априла 2007. год. и тако осигурати место у оквиру уписне квоте.

Информације на телефон: 3392-456 и 3392-460.

МАЛИ ОГЛАСИ

ДРУГА класа ВВСС, Смер пешадија, обележиће годишњицу завршетка школовања 19. маја 2007. Пријављивање на телефоне: Стево Остојић, војни 18-040, 014 296-040, 064 1312303; Саша Марковић, војни 19-462, 064 4151330; Горан Стојков, војни 20-657, 063 8016208.

ЧЕТРНАЕСТА класа Војне гимназије у Београду обележиће двадесету годишњицу завршетка школовања 26. маја 2007. Окупљање у 10,30 часова у кругу интерната Војне гимназије (Хумска 22). Пријављивање на телефоне: 064 1297598 Бранислав Комарица, 064 1632850 Душко Мијић, 011 123764 Стале Сталетовић, 011 3612657 Александар Буквић, 011 3600365 Саша Алмажан, 011 2358222 Јовица Станковић, 011 3201611 Саша Страхињић.

ПЕДЕСЕТА (118) КоВ обележиће десет година од завршетка школовања 24. јуна 2007. Скуп класе је на Војној академији у 10 часова. Пријављивање Милану Кончару на телефоне: 013 320946, 064 2715876, 011 3600654 и војни 35-654.

НИШ-БЕОГРАД, код Техничких факултета, трособан, 84 квм, I, Л+Т, ЦЕ, КТВ, 2 мокра чвора, 2 телефона, јужно оријентисан, за трособан у Београду. Може продаја 65.000 евра. Тел: 018/589-358, 064/145-40-79.

Лук, стрела и самострел су, уз све успоне и падове, силне преправке и усавршавања, преживели све до данашњих дана, када их, осим на спортским борилиштима, савремене војске користе за извршавање специјалних задатака

И У БОРБИ

Тачно време проналаска лука и стреле не зна се са сигурношћу, али се зна да су постојали још у млађем каменом добу, пре око 50.000 година. Цртежи који сведоче о томе пронађени су у пећинама на свим континентима, осим у Аустралији. Лук и стрела су били прво софистицирано оружје које је нашем претку дало убедљиву надмоћ над животињама. Користио их је, и за лов, и за напад или одбрану од непријатеља. С временом лук и стрела су усавршени и од својих примитивних облика претворени у оружје запањујуће снаге и невероватне прецизности.

Лук и стрела су дуго задржани у свим војскама, све до појаве ватреног оружја у 15. веку. У почетку полако, а затим све брже, губили су своју вековну неприкосновену позицију, уступајући место ватреном оружју. Док је добар стрелац био у стању да за десет секунди одапне и по три стреле, а у минути 12 до 15, из ватреног оружја прецизније је испаливано до 30 метака у минути. Осим тога, војнику је било потребно неупоредиво мање времена да се солидно обучи у руковању ватреним оружјем, а једна од његових великих предности били су домет и снага метка, којом је пробијао тадашње оклопе. Једина особина лука и стреле коју ватрено оружје није успело да превазиђе све до данашњих дана – јесте њихова нечујност.

Ипак, лук, стрела и самострел су, уз све успоне и падове, силне преправке и усавршавања, преживели све до данашњих дана, када их, осим на спортским борилиштима, савремене војске користе за извршавање специјалних задатака.

ТАКМИЧЕЊА

Данас постоји неколико међународних стреличарских организација, а темељи модерне стреличарске организације постављени су 1931. године оснивањем Међународне стреличарске федерације FITA (Fédération Internationale de Tir à l'Arc), у коју је уклањен 121

И НА ОЛИМПИЈАДИ

национални стреличарски савез. На простору Европе стреличарство је највише развијено у Француској, Италији, скандинавским земљама, Немачкој, Пољској и Турској.

Такмичења у стреличарству организују се у затвореном и на отвореном простору (*outdoor* и *indoor*). Такмичење на отвореном простору организује се у два FITA формата: *сингл* и *грандфита*. *Сингл* подразумева испаливање 36 стрела са удаљености од 90, 70, 50 и 30 метара за мушкарце, односно 70, 60, 50 и 30 метара за жене. Укупно 144 стреле. У *грандфиту* дистанце су исте као и у *синглу*, с тим што се такмичари након девет хитаца прилагођавају новој удаљености од мете. Такмичења су појединачна и екипна.

За гађање са удаљености од 60, 70 и 90 метара пречник мете износи 122 центиметра, а мета је обојена у пет боја, прстенова, који су подељени на два дела. Спољни жути, па црвени, плави, црни

и бели. Погодак у центар доноси десет поена, а сваки следећи прстен поен мање. Промашај, прекорачење времена и већи број хитаца проузрокују умањење резултата за најбољи хитац. У мету пречника 80 центиметара гађа се са даљине од 30 и 50 метара. Код *индор* такмичења гађа се са удаљености од 18 или 25 метара, а пречник мете износи 47 центиметара. Стреличари су подељени према стилу, односно врсти опреме коју користе за гађање, а најчешће дисциплине су метно, пољско и 3Д стреличарство, иако готово свака земља има једну или чак неколико својих дисциплина, које су се задржале због традиције или забаве.

Стреличари наступају сваке четири године. Квалификације трају три године, док се четврте формира екипа. Европска и светска првенства се организују на сваке две године.

■ ДУГА ТРАДИЦИЈА У СРБИЈИ

Стреличарство је било развијено у средњовековној Србији. Постоје писани подаци из периода владавине деспота Стефана Лазаревића (14. век) о одржавању стреличарских турнира на простору испод зидина Калемегданске тврђаве.

Данас, међутим, ситуација није тако ружичаста. Законом се спортски лук третира као оружје (што нигде у свету није забележено), чиме је знатно отежана набавка опреме. Осим тога, нигде у Србији не постоји продавница стреличарске опреме, а и стреличарство спада међу спортове који захтевају прилична материјална улагања. Југославија је чланица Међународне стреличарске федерације од 1965. године, када су и први стреличарски клубови основани у бившим југословенским републикама. У Србији, тек у последње време, стреличарство полако добија на популарности. ■

Ненад С. МИЛЕНКОВИЋ

РЕПУБЛИКА СРБИЈА МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ

ПРОГРАМ

PRISMA

Зато што је будућност

важна!

Дирекција за преквалификацију
Кнеза Милоша 33
Београд
011/ 3203-252
www.mod.gov.yu/prisma

Београд
Централни Дом Војске
Браће Југовић 19
011/ 3201-850

Нови Сад
Футошка 26
021/ 528-440

Ниш
Клуб Војске
Синђелићев трг 66
018/ 522-892

Јове Илића 154 11040 Београд 011/ 3950-891
www.prisma.fon.bg.ac.yu; e-mail: prisma@fon.bg.ac.yu

Програм PRISMA
Центар за обуку Ниш
Машински факултет Ниш

Александра Медведова 14 18 000 Ниш 018/ 500-661
www.prisma.masfak.ni.ac.yu; e-mail: prisma@masfak.ni.ac.yu

ПРОДАВНИЦА "ВОЈНА КЊИГА"

у центру Београда, улица Васе Чарапића број 22

НУДИ:

- магазин "Одбрана"
- војностручне часописе "Нови гласник", "Војно дело" и "Војнотехнички гласник"
- књиге у издању Новинског центра "Одбрана", "Војноиздавачког завода", осталих војних и других издавача са темама из војне науке и технике, историографије, геополитике, медицине, исхране и друга стручна и популарна издања
- курсеве страних језика на аудио-касетама и компакт-дискovima
- компјутерску литературу
- издања на компакт-дискovima
- географске мапе и планове
- постере и календаре
- склапајуће макете авиона, бродова, возила, војника и прибор за њих
- ауторизоване реплике наоружања
- сабље и бодече
- пословну галантерију и промотивне артикле са ознакама Војске Србије - привеске, значке, футроле за оловке и визиткарте, перорезе, хемијске оловке и упаљаче

Радно време је од 9 до 20 часова,
суботом од 9 до 15 часова.

Део издања се може купити и у Новом Саду, у агенцији
"Карађорђево", у Железничкој улици број 44.